

**TEKİRDAĞ İLİNDEKİ TARIM KREDİ
KOOPERATİFLERİNİN GENEL YAPISI, SORUNLARI
VE BÖLGEDEKİ TARIMSAL GİRĐİ
KULLANIMINDAKİ PAYI**

Veysel Tolga ATİK

Yüksek Lisans Tezi

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Günay GÜNGÖR

2014

T.C.
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEKİRDAĞ İLİNDEKİ TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİNİN
GENEL YAPISI, SORUNLARI VE BÖLGEDEKİ TARIMSAL
GİRDİ KULLANIMINDAKİ PAYI**

Veysel Tolga ATİK

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Günay GÜNGÖR

TEKİRDAĞ-2014

Her hakkı saklıdır.

Yrd. Doç. Dr. Günay GÜNGÖR danışmanlığında, Veysel Tolga ATİK tarafından hazırlanan “Tekirdağ İlindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin Genel Yapısı, Sorunları ve Bölgedeki Tarımsal Girdi Kullanımındaki Payı” isimli bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Juri Başkanı : Doç. Dr. Gülen ÖZDEMİR

İmza :

Üye : Yrd. Doç. Dr. Günay GÜNGÖR

İmza :

Üye : Yrd. Doç. Dr. Celal DEMİRKOL

İmza :

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

Prof. Dr. Fatih KONUKCU
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TEKİRDAĞ İLİNDEKİ TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİNİN GENEL YAPISI, SORUNLARI VE BÖLGEDEKİ TARIMSAL GİRDİ KULLANIMINDAKİ PAYI

Veysel Tolga ATİK

Namık Kemal Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Günay GÜNGÖR

Ülkemizde genel itibariyle çok sayıda, küçük ve dağınık parçalı işletmelerden oluşan tarımsal yapı, teknoloji ve tarımsal girdilerin verimli ve etkin bir biçimde kullanımını zorlaştırmakta, bu da genel olarak tarım sektöründeki verimliliği düşürmektedir. Bu noktada üreticilerin güçlerini birleştirmeleri, uygun fiyatla girdi temin etmeleri ve ürünlerini değer fiyattan pazarlamaları büyük önem kazanmaktadır. Bu durum ise kooperatifçiliğin ülkemiz tarımı için önemini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde tarımsal alanda kalkınmanın bireysel faaliyetlerden daha çok karşılıklı dayanışma neticesinde sağlanabileceğinin farkına varılması ile kooperatifçiliğin önemi daha fazla anlaşılmaya başlanmıştır. Bu sebeple tarım alanında faaliyet gösteren üreticilerin örgütlenmelerinin sağlanması son derece önemlidir. Tarım sektörünün ekonominin önemli bir dayanağı haline getirilmesi için, tarımsal girdilerin tedariki, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında çağdaş yöntem ve projelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Tarım kooperatifleri bu açıdan üreticilere önemli hizmetler sağlayabilecek organizasyonlardır.

Bu çalışmada öncelikle; Tarım Kredi Kooperatifleri'nin genel yapısı, işleyişi, amaçları, çalışma konuları ve başlıca sorunları incelenmiş, bunların Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatifleri üzerindeki yansımaları ile ortaklarının sorunları ve beklentileri ortaya konulmuştur. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifleri'nin ortaklarına sağladıkları girdilerin çeşitleri, miktarları, yıllar içerisindeki değişim oranları belirlenmiş ve diğer girdi pazarlayan kurum ve kuruluşlar ile Tarım Kredi Kooperatifleri çeşitli açılardan karşılaştırılmıştır.

Çalışma sonucunda, Tekirdağ ilindeki tarımsal girdi satışlarında, Tarım Kredi Kooperatifleri'nin pazar paylarının kimyevi gübrede % 46,41, zirai mücadele ilaçlarında % 12,37 ve mazotta % 47 olduğu ve Tekirdağ ilindeki tarım kredi kooperatiflerinin Türkiye genelindeki kooperatiflere oranla pazar paylarının daha yüksek oranlarda olduğu belirlenmiştir. Ayrıca özel bayi ve tüccarlarla karşılaştırıldığında, yüksek fiyat ve hizmet kalitesi yetersizliğinin Tekirdağ ilindeki tarım kredi kooperatiflerinin en önemli sorunları olduğu saptanmıştır. Bu sorunların çözümü noktasında ise kooperatiflerin rasyonel birer işletme olarak varlıklarını sürdürebilmeleri ve ortaklara sunulan hizmetlerde uzmanlaşabilmeleri için mutlak suretle dar bölgelerde birleştirilmeleri ve çeşitli alanlarda uzmanlaşmış yeterli sayıda personel ve yeterli araç-gereçle takviye edilmeleri gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tarım Kredi Kooperatifleri, Tekirdağ, Tarımsal Girdi

2014, 89 sayfa

ABSTRACT

MSc. Thesis

IN THE PROVINCE OF TEKİRDAĞ AGRICULTURAL CREDIT COOPERATIVES, GENERAL STRUCTURE, PROBLEMS AND SHARE IN THE USE OF AGRICULTURAL INPUTS

Veysel Tolga ATİK

Namık Kemal University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Günay GÜNGÖR

As a whole in our country, the agriculture is done by many people consisting of fragmented and scattered agricultural structure, technology and agricultural inputs are difficult to use efficiently and effectively, thus this generally lowers productivity in agricultural sector. At this point, the producers to join forces, to provide their demands affordably and to sell their products worth the market value gains the utmost significance. This situation reveals the importance of the cooperatives for our country's agriculture.

The development of agricultural areas in our country is much more appreciated these days by the power of unity rather than individual activities done solely are the resulted in mutual solidarity to acknowledge the importance of the cooperatives that began to be more widely understood. For this reason, the organization and the unity of producers operating in the field of agriculture is extremely important to them. For the agricultural sector of the economy to become one of the foundation stones of gross domestic product, the supply of agricultural inputs, the processing and marketing of agricultural products are in the need of developing contemporary methods and projects. Looking at the picture as a whole agricultural cooperatives are organizations that could provide important services to producers.

In this study primarily; the overall structure of Agricultural Credit Cooperatives, functions, objectives, its work areas and the main issues are examined, and with the general reflection on Agricultural Credit Cooperatives in Tekirdağ province, their partner problems and expectations are studied. Additionally the Agricultural Credit Cooperative's provide input varieties, quantities, the percentile changes over the years have been determined to its partners and on the other hand other input markets, institutions and organizations from various angles were compared with the Agricultural Credit Cooperatives.

As a result, in Tekirdağ province agricultural inputs in sales agricultural credit cooperatives market shares of the fertilizer% at 46.41, pesticides% at 12.37 and in fuel was 47% and in Tekirdağ province agricultural credit cooperatives compared to the other ones in Turkey, Tekirdağ ones has market share at higher rate was found. In addition, compared with private dealers and traders, the high price and lack of quality of service of the agricultural credit cooperatives in Tekirdağ province was found to be the most important issues. At the point of to solve those problems, the cooperatives as a rational businesses for their survival and to provide common services as professionals to their partners, they have to specialize in narrow areas and combine their power and hire specialized staff in various fields with adequate tools to reinforce the current system of the Agricultural Credit cooperatives have been found out.

Keywords : Agricultural Credit Cooperatives, Tekirdağ, Agricultural Input
2014, 89 pages

| | |
|---|------------|
| ÖZET | i |
| ABSTRACT | ii |
| İÇİNDEKİLER | iii |
| ÇİZELGE DİZİNİ | v |
| ŞEKİL DİZİNİ | vii |
| 1.GİRİŞ | 1 |
| 2.KAYNAK ÖZETLERİ | 3 |
| 3.MATERYAL ve YÖNTEM | 8 |
| 3.1.Materyal..... | 8 |
| 3.2.Yöntem | 8 |
| 4. TÜRKİYE’DE KOOPERATİFÇİLİK ve TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ’NİN GENEL YAPISI ve SORUNLARI | 11 |
| 4.1.Dünya’da ve Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihçesi | 11 |
| 4.2. Kooperatifin Tanımı ve Kooperatifçilik İlkeleri | 15 |
| 4.3.Tarım Kesiminde Örgütlenme Gerekliliği ve Tarım Kooperatiflerinin Yararları..... | 18 |
| 4.4. Tarım Kredi Kooperatiflerinin Organizasyon Yapısı..... | 22 |
| 4.4.1.Birim kooperatifler | 22 |
| 4.4.2. Bölge birlikleri | 23 |
| 4.4.3. Merkez Birliği | 25 |
| 4.5. Tarım Kredi Kooperatifleri’nin Amacı ve Çalışma Konuları | 25 |
| 4.5.1. Birim kooperatiflerin amaçları ve çalışma konuları..... | 25 |
| 4.5.2. Bölge birliklerinin amaçları ve çalışma konuları | 26 |
| 4.5.3. Merkez Birliği’nin amaçları ve çalışma konuları..... | 27 |
| 4.6.Tarım Kredi Kooperatifleri ile İlgili Gelişmeler ve Genel Sorunları | 28 |
| 4.6.1.Devlet-kooperatif ilişkileri ve sahiplenme ile ilgili sorunlar..... | 29 |
| 4.6.2.Yasal sorunlar..... | 30 |
| 4.6.3.Finansman sorunu | 31 |
| 5.TÜRKİYE TARIMINDA GİRDİ KULLANIMI ve TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ’NİN TARIMSAL GİRDİ KULLANIMINDAKİ PAYI | 32 |
| 5.1. Tarım Kredi Kooperatifleri Tarafından Satış Yapılan Tarımsal Girdiler..... | 32 |
| 5.2.Bitkisel Üretimde Kullanılan Başlıca Tarımsal Girdiler | 35 |
| 5.2.1. Tohumluk | 35 |

| | |
|--|------------|
| 5.2.2. Gübre..... | 36 |
| 5.2.3. Zirai mücadele ilaçları (bitki koruma ürünleri)..... | 38 |
| 5.2.4. Tarım alet ve makineleri | 39 |
| 5.2.5. Mazot..... | 41 |
| 5.3. Hayvansal Üretimde Kullanılan Başlıca Tarımsal Girdiler..... | 43 |
| 5.3.1. Yem..... | 43 |
| 5.3.2. Damızlık hayvan ve suni tohumlama | 45 |
| 6. ARAŞTIRMA BÖLGESİNDE TARIMSAL YAPI VE GİRDİ KULLANIMI | 46 |
| 6.1. Tarımsal Yapı | 46 |
| 6.1.1. Bitkisel üretim faaliyetleri..... | 46 |
| 6.1.2. Hayvansal üretim faaliyetleri | 50 |
| 6.2. Tarımsal Girdi Kullanımı | 53 |
| 7. ARAŞTIRMA BULGULARI | 56 |
| 7.1. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Genel Yapısı ve Özellikleri İle İlgili Araştırma Bulguları | 56 |
| 7.2. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Yöredeki Tarımsal Girdi Kullanımındaki Payı ile İlgili Araştırma Bulguları | 62 |
| 7.3. Tekirdağ İlindeki Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Sorunları ile İlgili Araştırma Bulguları | 71 |
| 8. TARTIŞMA VE SONUÇ | 77 |
| 9. KAYNAKLAR | 886 |
| TEŞEKKÜR..... | 88 |
| ÖZGEÇMİŞ | 89 |

| | |
|--|----|
| Çizelge 3.1. Ortakların Alışveriş Tutarlarına Göre Belirlenen Tabakalar..... | 8 |
| Çizelge 3.2. Ortak Popülasyonlarına Ait Örnekleme Parametreleri ve Anket Yapılacak Denek Sayıları | 9 |
| Çizelge 4.1. Türkiye’de Türlerine Göre Kooperatif ve Ortak Sayıları..... | 13 |
| Çizelge 4.2. Tarım Alanında Faaliyet Gösteren Kooperatifler ve Ortak Sayıları | 20 |
| Çizelge 4.3. Bölge Birliği Çalışma Merkezleri ve Faaliyet Alanları | 24 |
| Çizelge.4.4. Tarım Kredi Kooperatifleri’nin Sayısal Gelişmeleri (Mülayim 2013) | 29 |
| Çizelge 5.1. Tarım Kredi Kooperatifleri 2007-2011 Yılları İtibariyle Tarımsal Girdi Satış Miktarları ve Değişim Oranları | 33 |
| Çizelge 5.2. Tarım Kredi Kooperatifleri Tarımsal Girdi Satış Tutarları (1.000 TL) | 34 |
| Çizelge 5.3. Türkiye’de Tarım İlaçları Üretim ve Kullanım Miktarları (ton)..... | 38 |
| Çizelge 5.4. Yıllar İtibariyle Bazı Tarım Makinelerinin Toplam Sayıları | 40 |
| Çizelge 5.5. Belli Başlı Tarım Ürünlerinde Dekara Kullanılan Mazot Miktarı | 41 |
| Çizelge 5.6. Bazı Temel Tarım Ürünlerinin Maliyetleri İçerisinde Mazotun Payı | 42 |
| Çizelge 5.7. Tarımda Mazot Kullanımı | 42 |
| Çizelge 5.8. Türkiye Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı..... | 45 |
| Çizelge 6.1. Tekirdağ İli Arazi Varlığı..... | 46 |
| Çizelge 6.2. İlçeler Bazında Tarım Alanlarının Dağılımı (Tekirdağ) | 47 |
| Çizelge 6.3. İşlenebilen Tarım Alanlarının Dağılımı | 48 |
| Çizelge 6.4. Tarla Bitkileri Ekiliş Alanları ile Ortalama Verim ve Üretim Miktarları | 48 |
| Çizelge 6.5. Bitkisel Üretim Dallarının Ekiliş Alan ve Oranları..... | 49 |
| Çizelge 6.6. 2010 Yılı Tekirdağ İli Büyükbaş Hayvan Varlığı..... | 51 |
| Çizelge 6.7. 2010 Yılı Tekirdağ İli Küçükbaş Hayvan Varlığı..... | 52 |
| Çizelge 6.8. 2010 Yılında Tekirdağ İlinde Kullanılan Tarımsal Mücadele İlaçları | 53 |
| Çizelge 6.9. 2010 Yılında Tekirdağ İlinde Kullanılan Gübre Cins ve Miktarları (ton) | 54 |
| Çizelge 7.1. Tekirdağ Bölge Birliği’ne Bağlı Kooperatiflerle İlgili Genel Bilgiler..... | 56 |
| Çizelge 7.2. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifler ve Bağlı Buldukları Belediye ve Köyler..... | 57 |
| Çizelge 7.3. Tekirdağ İlinde Bulunan Kooperatifler İle İlgili Genel Bilgiler | 58 |
| Çizelge 7.4. Anket Yapılan Ortakların Yaşları ve Eğitimleri İtibariyle Dağılımı..... | 59 |
| Çizelge 7.5. Anket Yapılan Ortakların Tarımsal Faaliyet Alanı | 60 |
| Çizelge 7.6. Anket Yapılan Üreticilerin Kaç Yıldır Kooperatife Ortak Oldukları..... | 60 |

| | |
|---|----|
| Çizelge 7.7. Üreticilerin Başka Kooperatiflere Ortak Olup Olmadıkları | 61 |
| Çizelge 7.8. Anket Yapılan Üreticilerin Ortak Oldukları Diğer Kooperatifler | 61 |
| Çizelge 7.9. Tekirdağ İlinde 2010 Yılında Satılan Buğday, Arpa ve Ayçiçeği Tohumluk Miktarları ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Pazar Payı | 62 |
| Çizelge 7.10. Tekirdağ İlinde Kullanılan Gübre Miktarı | 63 |
| Çizelge 7.11. 2005-2010 Yılları İtibariyle Tekirdağ İlindeki Tarım Makineleri Sayıları..... | 65 |
| Çizelge 7.12. Tekirdağ İlinde Yetiştirilen Belli Başlı Tarla Bitkilerinin Üretiminde Kullanılan Mazot Miktarları | 66 |
| Çizelge 7.13. Anket Yapılan Ortakların Girdi İhtiyaçlarını Karşıladıkları Yerler..... | 67 |
| Çizelge 7.14. Ortakların Bir Üretim Dönemi İçerisinde Çeşitli Yerlerden Temin Ettiği Tarımsal Girdi Miktar ve Oranları | 68 |
| Çizelge 7.15. Ortakların Kullandıkları Tarımsal Girdileri Kooperatiften Alma Nedenleri | 69 |
| Çizelge 7.16. Ortakların Kullandıkları Tarımsal Girdileri Kooperatiften Almama Nedenleri | 70 |
| Çizelge 7.17. Ortakların Tarım Kredi Kooperatiflerinden Kredi Kullanmasında Faiz İndirimli Kredilerin Rolü..... | 71 |
| Çizelge 7.18. Anket Yapılan Ortakların Kooperatiflerden Beklentilerinin Karşılama Durumu..... | 73 |
| Çizelge 7.19. Ortaklara Göre Tarım Kredi Kooperatiflerinin Üzerinde Daha Fazla Durması Gereken Konular | 73 |
| Çizelge 7.20. Ortakların Kooperatifçilik, Kooperatif-Devlet İlişkisi ve T.K.K. İle İlgili Yargıları (Sayı)..... | 74 |
| Çizelge 7.21. Ortakların Kooperatifçilik, Kooperatif-Devlet İlişkisi ve T.K.K. İle İlgili Yargıları (%) | 75 |

ŞEKİL DİZİNİ

Sayfa No

| | |
|---|----|
| Şekil 4.1. Bakanlıkların Görev Alanlarındaki Kooperatif Türlerinin Oransal Dağılımı | 14 |
| Şekil 4.2. Bakanlıkların Görev Alanlarındaki Kooperatif Sayılarının Oransal Dağılımı..... | 14 |
| Şekil 4.3.Bakanlıkların Görev Alanlarındaki Kooperatif Ortak Sayılarının Oransal Dağılımı | 15 |
| Şekil 4.4.Birim Kooperatiflerin Organizasyon Şeması (Kaynak:T.K.K. Anasözleşmesi)..... | 23 |
| Şekil 5.1. T.K.K.'nin Türkiye Geneline Tohumluk Sektöründeki Pazar Payı (2010)..... | 36 |
| Şekil 5.2. Yıllar İtibariyle Türkiye'de Gübre Tüketimi..... | 37 |
| Şekil 5.3. T.K.K.'nin Türkiye Geneline Kimyevi Gübre Sektöründeki Pazar Payı (2010) ... | 37 |
| Şekil 5.4. T.K.K.'nin Zirai Mücadele İlaçları Sektöründeki Pazar Payı (2010) | 39 |
| Şekil 5.5. T.K.K.'nin Türkiye Geneline Mazot Kullanımındaki Pazar Payı (2010) | 43 |
| Şekil 5.6. T.K.K.'nin Türkiye Geneline Karma Hayvan Yemi Pazar Payı (2010) | 44 |
| Şekil 7.1. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin 2010 Yılı Tohumluk Pazar Payları | 63 |
| Şekil 7.2. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin 2010 Yılı Kimyevi Gübre Pazar Payları | 64 |
| Şekil 7.3. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin 2010 Yılı Zirai Mücadele İlaçları Pazar Payları | 64 |

1.GİRİŞ

Dünyada giderek büyüyen açlık sorunu, ülkemizde ise hızla artan nüfusun yeterli beslenememesi ve tarımın ekonomiye olan katkısını artırma gereği, üretim artışı konusunda tarım uzmanlarının daha çok çaba harcamaları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Üretim artışı için yeni tarım alanları elde etme olanağı kalmamıştır. Bu durumda verimi yükseltmek, üretimi artırmanın tek yolu olarak görülmektedir. Tarımda girdi kullanımı, gerek bitkisel gerekse hayvansal üretimde verimin, dolayısıyla üretim miktarının artmasında ve kalitenin yükseltilmesinde en önemli unsurdur. Bitkisel üretim faaliyetlerinde kullanılan başlıca girdiler; tohum, gübre, zirai mücadele ilacı, tarım alet ve makineleri, sulama ve tarımsal kredilerdir. Bu girdilerin yoğun bir şekilde kullanılması, entansif bir tarımsal faaliyeti, o da daha ileri düzeyde bir gelişmeyi simgeler (Çelik 2000).

Toplumda duyarlılığın giderek arttığı çevre ve gıda güvenliği konuları, kimyevi gübre, zirai mücadele ilaçları v.b. kimyasal tarım girdilerinin kullanımı ile yakından ilgilidir. Bu bakımdan da tarımsal girdi kullanımı giderek önemli bir hal almaktadır. Türkiye'de tarımsal girdi kullanımı açısından Tarım Kredi Kooperatifleri'nin önemli rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bununla beraber tarımsal faaliyetlerde bulunan üreticilerin bu faaliyetlerde kullandıkları girdileri temin ederken hangi kanalları tercih ettikleri, bu tercihlerinde hangi etkenlerin önemli olduğu ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin bu konulardaki etkinliği zamana ve bölgelere göre farklılık gösterebilmektedir.

Bu çalışma ile tarımsal girdi kullanımında Tarım Kredi Kooperatifleri'nin payı ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin genel yapısı, işleyişi, amaçları, çalışma konuları ve başlıca sorunlarının ortaya konularak bunun Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatifleri üzerindeki yansımaları incelenmiş ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nin ortaklarına sağladıkları girdilerin çeşitleri, miktarları ve yıllar içerisindeki değişim oranları hesaplanmıştır. Ayrıca girdi pazarlayan diğer kurum ve kuruluşlar ile Tarım Kredi Kooperatifleri'nin çeşitli açılardan karşılaştırılması, tarımsal kooperatifçilik içerisinde Tarım Kredi Kooperatifleri'nin tarihsel yeri ve öneminin belirlenmesi ve Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının sorunları ve beklentilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tarım sektörü, tarım dışı sektörlerin üretimlerini girdi olarak kullanarak bu sektörler için kararlı ve iyi bir pazar görevi görür ve bu şekilde tarım dışı sektörlerle talep ve gelir

yaratarak ekonomiye önemli katkılar sağlar. Bunun yanında, tarım sektörü, kaynakların sınırlı olması, üretimin doğal koşullara önemli ölçüde bağımlı olması, üreticilerin fiyat oluşumunda etkili olamamaları, ürünlerin korunması ve depolanmasının zor olması gibi nedenlerle üretici örgütlenmesine diğer sektörlerden daha fazla gereksinme duymaktadır. Türkiye’de bu gereksinmelere tarım işletmelerinin küçük, çok parçalı ve dağınık bir yapıda olmasını ilave etmek mümkündür (Kıracı 2001).

Tarım sektörünün geliştirilmesi ve toprağın verimli şekilde kullanılması için temel ve geliştirilmiş girdilerin üreticilere yeterince ve zamanında sağlanması gerekmektedir. Bunun için ise düzgün çalışan bir pazarlama mekanizmasının bulunması zorunludur. Pazarlama mekanizması ne kadar iyi işlerse, üretimde ve ticaretle uzmanlaşma derecesi o kadar artar ve neticede ekonomik kalkınma hızlanır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarım ürünleri piyasalarında çok fazla düzensizlik görüldüğünden pazarlama reformuna ihtiyaç duyulmaktadır. Pazar reformu olarak da tanımlanabilen bu hareket, en başarılı biçimde, çiftçiler tarafından kurulan ve işletilen demokratik kooperatifler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu nedenlerden ötürü, tarımsal girdilerin üreticilere ulaştırılması sırasında ülkenin genelinde yaygın bir şekilde hizmet veren ve çiftçilerin her an ulaşabilecekleri yapıda bir kuruluş olan Tarım Kredi Kooperatiflerinin önemi büyüktür (İnan 2008).

Araştırma kapsamında; dünyada ve Türkiye’de kooperatifçiliğin tarihçesi, tarımsal kooperatifçiliğin ilkeleri ve yararları, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, bölge birlikleri ve birim kooperatiflerinin organizasyon yapıları, Tarım Kredi Kooperatifleri ve üst birliklerinin amaçları ve çalışma konuları, Tarım Kredi Kooperatifleri’nin sorunları, Tekirdağ ilinde faaliyetlerini sürdüren 43 Tarım Kredi Kooperatifi aracılığı ile satışı yapılan tarımsal girdilerin çeşitleri ve miktarları ile Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının sorunları ve beklentileri incelenmiştir.

Bu çalışmada, Tekirdağ ilindeki tarım kredi kooperatiflerinin bitkisel üretimde kullanılan gübre, mazot, tarım alet ve makineleri, zirai ilaç, tohumluk ve hayvansal üretim faaliyetlerinde kullanılan karma hayvan yemi gibi başlıca tarımsal girdilerin satışındaki pazar payları araştırılmıştır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin yanı sıra Ziraat Odası, Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri, özel sektör kuruluşları v.b. girdi pazarlayan çeşitli kuruluşların payları da araştırma kapsamında incelenmiştir. Buradan hareketle Tarım Kredi Kooperatiflerinin önemi ve tarıma katkıları da ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.KAYNAK ÖZETLERİ

Tarımda girdi kullanımı, kooperatifçilik ve Tarım Kredi Kooperatifleri konularında yapılan çalışmalar incelenmiş ve araştırma konusuna en yakın olan çalışmalar tarih sırasına göre aşağıda özetlenmiştir.

Özdemir (1990) tarafından yapılmış “Türk Tarımında Girdi Kullanımında Kooperatiflerin Payı” adlı çalışmada, Türkiye genelinde Tarım Kredi Kooperatifleri’nin 1982-1987 yılları arasındaki kimyevi gübre ve karma hayvan yemi satışı pazar payları belirlenmiştir. Buna göre, ülkemizde kimyevi gübre satışında kooperatiflerin pazar payının 1982-1987 yılları arasında % 27,84 ile % 40,05 arasında değiştiği, yem satışında kooperatiflerin pazar payının 1983-1985 yılları arasında % 7,10 ile % 11,30 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye’de kooperatiflerin sayısal olarak fazla olmasına karşın demokratik yönetim ilkelerinin uygulanmaması, etkili üst örgütlenmelerinin olmaması, kooperatifler bankası bulunmaması v.b. nedenlerden dolayı nitelik bakımından yetersiz oldukları vurgulanmıştır.

Geray (1992) tarafından yapılmış “Kooperatifçiliğin Dünya’da ve Türkiye’deki Nicel Gelişimi” isimli çalışmada kooperatifçiliğin Dünya’daki tarihsel gelişimi, Türkiye’de kentsel ve kırsal kooperatiflerin nicel gelişmeleri, kooperatif ve birlik sayılarındaki değişimler ve kooperatiflerin tür ve çalışma konularındaki değişimler açıklanmış ve tarım satış ve kredi kooperatifleri ile bunların üst birliklerinin siyasal iktidarın güdümüne girmesinin kırsal alanda kooperatifçiliğin gelişmesine elverişsiz bir ortam yarattığı; bu durumun da temel kooperatifçilik ilkelerinin başında yer alan demokratik yönetim ilkesini zedelediği vurgulanmıştır.

Çıkın ve Karacan (1994) “Genel Kooperatifçilik” isimli kitapta kooperatiflerin gelişmesini ve başarısını etkileyen faktörleri, genel nitelikli faktörler ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısına bağlı faktörler olmak üzere iki ana başlık altında incelemişlerdir. Buna göre, Türkiye’de kooperatiflerin başarısını etkileyen genel nitelikli faktörler, ekonomik ve politik çevrenin mukavemeti, finansman yetersizliği ve yetişmiş personel yetersizliğidir. Kooperatiflerin başarısını etkileyen, ülkenin sosyo-ekonomik yapısına bağlı faktörler ise devletin kooperatifçiliğe müdahalesi, kurulacak kooperatif yapısının bilinmemesi, kooperatifler arası işbirliği eksikliği ve kooperatifçiliğe siyasetin karıştırılmasıdır.

Özdemir (1996) “Tekirdağ İlinde Tarımsal Kooperatiflerde Kooperatif Ortak İlişkisi” konulu çalışmasında, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri olmak üzere 3 tür kooperatifi, kooperatif ortak ilişkileri ve ortakların kooperatifle olan ekonomik ilişkileri bakımından karşılaştırmıştır. Bu üç tür kooperatifte ortak ilişkileri açısından yapılan karşılaştırmada, ortaklarla sosyal ilişkileri itibariyle tarımsal kalkınma kooperatiflerinin, tarım kredi kooperatifleri ve tarım satış kooperatiflerine göre neredeyse iki kat daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Çelik (2000) tarafından yapılmış “Tarımda Girdi Kullanımı ve Verimliliğe Etkileri” isimli çalışmada tarımsal girdilerin verimliliğe etkileri ile ilgili tespitler yapılarak tarım kesiminde üretim ve verimlilik artışlarını sadece girdi artışına bağlamanın doğru olmadığı; tarımda verimliliğin artırılmasında, üretim tekniği, girdi kullanımı, ileri teknolojilerin yaygınlaşması, mekanizasyon gibi faktörlerin yanı sıra enformasyonun da önemli bir işleve sahip olduğu; mevcut ve yeni teknolojilerin üretimi artırmak amacıyla kullanılmalarının ancak tarımsal yayım hizmetlerinin etkin bir şekilde ve belirli bir disiplin içerisinde üreticiye götürülüp benimsetilmesiyle sağlanabileceği vurgulanmıştır.

Demir (2003) tarafından yapılmış “Tarım Kredi Kooperatifleri’nin Kooperatif İşletmeciliği Yönünden Analizi-Ankara Bölge Birliği Örneği” adlı çalışmada Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri’nin, kooperatif işletmeciliği yönünden analizi yapılmıştır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin yeniden yapılandırılması ve geleceğe yönelik kooperatif işletme stratejileri ve politikalarına ilişkin önerilerde bulunulmuş; Tarım Kredi Kooperatifleri’nin daha sağlam bir yapıya kavuşması için uygulanması gereken politikalar belirtilmiştir.

İnan (2004) tarafından yapılan “Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve Avrupa Birliği Modeli” adlı çalışmada Türkiye tarımındaki üretici örgütlenmeleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiş ve tarımsal kooperatifçilik hareketi derinliğine incelenmiştir. Ayrıca ortak-kooperatif ilişkilerinin zayıf olması, finansman yetersizliği, ortakların ve kooperatif yöneticilerinin kooperatif ilkeleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları ve üreticilerin örgütlenme bilincinin tam olarak oluşmamasının, Türkiye’deki tarım kooperatiflerinin başlıca sorunları olduğu belirlenmiştir.

Özçelik ve ark. (2005) tarafından yapılan “Türkiye’de Tarımsal Kredi: Sözleşmeli Tarım ve Üretici Örgütleri Üzerinden Kredi Uygulamaları” isimli çalışmada Türkiye’de tarımsal kredinin organizasyon yapısı incelenmiş ve bu yapının bir yanında T.C. Ziraat

Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri ağırlıklı olmak üzere organize olmuş ve kurumsal yapıya sahip kredi kaynakları olduğunu, diğer yanda ise organize olmamış, daha çok şahıslara dayalı kaynakların bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifleri'nin ortaklarına kendi öz kaynakları ve T.C. Ziraat Bankası'ndan sağladığı plasman ile kredi kullandırdığı belirtilmiş ve yıllar itibariyle oranlar verilerek kooperatiflerce ortaklara kullandırılan krediler içerisinde T.C. Ziraat Bankası kaynaklı kredilerin payının azaldığı vurgulanmıştır.

Rehber (2006) tarafından yapılmış “Tarımda Yeni Nesil Kooperatifler” adlı çalışmada kooperatiflerin bir takım temel ilkelere uygun örgütler olması beklenirken, Dünya’da bu ilkelerin tümüne uyan homojen bir kooperatif yapısı olmadığı gibi mevcut kooperatiflerin de sürekli değişim içinde oldukları ve bu değişimlerin kooperatiflerin karşılaştıkları güçlüklerle açıklanabileceği belirtilmiştir. Kooperatiflerin sermaye yaratma, dönem fazlalıklarının dağıtımını ve yönetim konularında içsel sorunları bulunduğu; bunun yanında tarımda kamu desteklerinin azalması, işleme ve pazarlamada yoğunluğun artması, tüketici isteklerinde değişimler gibi dışsal faktörlerin de kooperatifleri değiştirmeye zorladığı vurgulanmıştır. Yaşanan değişimlerin kooperatiflerin sermaye yapısı ile ilgili sorunları bir ölçüde ortadan kaldırdığının; ancak yönetimle ilgili sorunları çözmeye başarılı olamadığının ve kooperatiflerin, sorunlarını çözmeye yönünde değişirken giderek sermaye şirketlerine dönüşebileceğinin altı çizilmiştir.

Yüksel (2006) tarafından yapılmış “Kooperatiflerde Örgüt Kültürü” adlı çalışmada Türkiye’de kooperatifçiliğin mevcut durumu yorumlanmış ve ülkemizde kooperatifçiliğin idari ve teknik kapasitesinin yeterli düzeyde bulunmadığı; bu nedenle hem ilgili kamu kuruluşlarının, hem birim kooperatiflerinin hem de genel olarak kooperatifçilik sisteminin idari ve teknik kapasitesinin artırılması gerektiği; bunun için de kooperatifçilik sistemi içinde yer alan kuruluşların, kurumsal yönetim ilkelerine uygun bir şekilde yeniden örgütlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Cengiz (2007) tarafından yapılmış “Sermaye Yapısı Belirleyicilerinin Uygulanabilirliğinin Test Edilmesi: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri’nde Bir Uygulama” adlı çalışmada Tarım Kredi Kooperatifleri'nin ülkemiz tarımı açısından önemi üzerinde durulmuş ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nin sadece kredi temin eden bir mekanizma olmadığı; bu kuruluşun farklı hizmetler sağlayan çok amaçlı entegre bir hizmet organizasyonu olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifleri'nin kredi,

girdi temini, tüketim malzemeleri satışı, sigorta hizmetleri, pazarlama hizmetleri, üretim ve çeşitli başka alanlarda da faaliyet gösterdiği; faaliyetlerindeki bu çeşitlilik ve genişlik ile diğer tarımsal amaçlı kooperatifler için bir şemsiye rolünü üstlenebilecek nitelikte olduğu da vurgulanmıştır.

Rehber (2007) tarafından yapılmış “Tarımda Örgütlenme ve Sorunları” adlı çalışmada kooperatifler temel alınarak tarım alanındaki örgütlenme sorunları üzerinde durulmuş ve sorunlar: devlet-kooperatif ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar, yasal sorunlar, finansman sorunları, kooperatifler arasında işbirliği olmamasından kaynaklanan sorunlar, eğitim ve araştırma noksanlığından kaynaklanan sorunlar olmak üzere beş ana başlık altında incelenmiştir. Ayrıca tarımsal örgütlenme konusunda gerçekçi çözümlerin batılı güç ve sermaye odaklarının, hatta üyesi olmaya çalışılan Avrupa Birliği’nin öneri ve dayatmalarına göre değil, dünyadaki gelişmeleri de bilerek, tüm paydaşlarla birlikte üreticilerin de katkısıyla ulusal politikalar üretmekten geçtiği vurgulanmıştır.

Yercan (2007) “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler” başlıklı çalışmasında, Avrupa Birliği’nde tarım sektörünün genel örgütlenme deseni belirlenmeye çalışılmış ve bazı ülkelerdeki örgütlenme yapısı detaylı olarak ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye’deki örgütlenme deseni verilerek, tarım üreticisinin örgütlenmesinde yaşanan sorunlar ortaya konulmuş, Avrupa Birliği üyeliği sürecinde bu konuda alınması gereken önlemler sıralanmıştır.

Şengül ve ark. (2009) “Tarımsal Girdi Kullanımı ve Politikaları” adlı çalışmada tarımda girdi kullanımının önemine değinmiş ve tarımdan elde edilen ürünlerin kullanım olgunluğuna erişmesinin belli bir süre gerektirdiği ve ürünün hasat dönemine kadar geçen süre boyunca gerekli girdilerin kullanımının zorunluluğunu belirtmişlerdir. Ayrıca üretim maliyetini, teknolojik gelişmeyi, rekabet edebilirliği önemli ölçüde girdi kullanımının belirlediği ve tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin, üreticilerin tarımsal girdilere kolay ve kesintisiz bir şekilde erişebilmelerine, satın alabilmelerine ve üretimde kullanabilmelerine bağlı olduğunu vurgulamışlardır.

Serinikli ve İnan (2010) tarafından yapılmış “Küreselleşme Sürecinde Tarım Kooperatifleri ve Küreselleşmenin Tarım Kooperatiflerine Etkisi” adlı çalışmada küreselleşme sürecinde Türk Kooperatifçilik Hareketi’nin tarihi gelişimi ve küresel oluşumların Türk Kooperatifçiliği’ne etkileri incelenmiş ve küreselleşmenin hem fırsatları

hem de tehditleri beraberinde getirdiği; küreselleşmenin yaratmış olduğu fırsatları iyi değerlendirip tehditlere karşı savunma mekanizması geliştirebilen kooperatiflerin küreselleşmenin avantajlarından yararlanabilecekleri vurgulanmıştır. Ayrıca küreselleşme ile iletişim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin, kooperatiflerin ortaklarına daha iyi hizmet vermesini sağladığı belirtilmiştir.

3.MATERYAL ve YÖNTEM

3.1.Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini, Tekirdağ ilinde faaliyetlerini sürdüren Tarım Kredi Kooperatifleri'nin ortakları ile yapılan yüz yüze görüşmeler ve anketler yoluyla elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifleri Tekirdağ Bölge Birliği pazarlama servisinden elde edilen bilgilerden de yararlanılmıştır. Bunların yanı sıra konuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili bilgi, istatistik, rapor ve yayınlar ile tarımla ilgili kurum ve kuruluşlar ile üniversitelerin yayınları da materyal olarak kullanılmıştır.

3.2.Yöntem

Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren 43 Tarım Kredi Kooperatifinin toplam aktif ortak sayısı 12.544 olarak belirlenmiştir. Örnekleme hesabı, ortakların ortağı buldukları kooperatiflerle yaptıkları alışveriş tutarlarına göre gerçekleştirilmiştir.

Ana popülasyonun oldukça heterojen olması, anket sayısının abartılı çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle örnek sayısını azaltıcı yöntemler üzerinde düşünülmüş ve tabakalı örnekleme yoluna gidilmiştir.

Çizelge 3.1.'de ortakların alışveriş tutarlarına göre belirlenen tabakalar gösterilmiştir. Buna göre, kooperatiften bir yıl içinde 0,01 TL ile 9.999,99 TL arasında alışveriş yapanlar birinci tabakayı, 10.000,00 TL ile 19.999,99 TL arasında alışveriş yapanlar ikinci tabakayı, 20.000,00 TL ile 39.999,99 TL arasında alışveriş yapanlar üçüncü tabakayı, 40.000,00 TL ve üzerinde alışveriş yapanlar ise dördüncü tabakayı oluşturmaktadırlar. Birinci tabakadaki ortak sayısı 5.764, ikinci tabakadaki ortak sayısı 3.569, üçüncü tabakadaki ortak sayısı 2.247 ve dördüncü tabakadaki ortak sayısı 963'tür.

Çizelge 3.1. Ortakların Alışveriş Tutarlarına Göre Belirlenen Tabakalar

| Tabakalar | Alışveriş Tutarı | | Kişi Sayısı | |
|---------------------------|----------------------|--------------|---------------|--------------|
| | TL | % | Sayı | % |
| 1. Tabaka (0-9.999) | 30.462.413,39 | 19,7 | 5.764 | 46,0 |
| 2. Tabaka (10.000-19.999) | 52.536.104,68 | 34,0 | 3.569 | 28,5 |
| 3. Tabaka (20.000-39.999) | 16.141.214,11 | 10,4 | 2.247 | 17,9 |
| 4.Tabaka (40.000 ve üstü) | 55.450.253,63 | 35,9 | 963 | 7,7 |
| Toplam | 154.589.985,8 | 100,0 | 12.544 | 100,0 |

Çizelge 3.1.'den de anlaşılacağı gibi ortakların % 46'sı toplam alışverişin % 19,7'sini, ortakların % 28,5'i toplam alışverişin % 34'ünü, ortakların % 17'9'u toplam alışverişin % 10,4'ünü ve ortakların % 7,7'si toplam alışverişin % 35,9'unu gerçekleştirmektedirler. 0,01 TL ile 9.999,99 TL arasında alışveriş yapanların en kalabalık tabakayı oluşturması, kooperatiflerin genellikle küçük ölçekli üreticilerin bir araya gelerek oluşturdukları kurumlar olduğu tezini doğrular niteliktedir. Ancak % 7,7'lik kesimin, alışverişin % 35'9'unu yapması da büyük üreticilerin kooperatiften daha fazla yararlandığı şeklinde yorumlanabilir.

Çizelge 3.2.'de ortak popülasyonlarına ait örnekleme parametreleri belirtilmiş ve anket yapılacak denek sayıları hesaplanmıştır.

Çizelge 3.2. Ortak Popülasyonlarına Ait Örnekleme Parametreleri ve Anket Yapılacak Denek Sayıları

| Parametreler | 0-9.999 | 10.000-19.999 | 20.000-39.999 | 40.000 ve üstü | Toplam |
|------------------------------|------------|---------------|---------------|----------------|------------|
| Üretici Sayısı (Nh) | 5.764 | 3.569 | 2247 | 963 | 12.544 |
| St. Sapma (Sh ²) | 2.766,5 | 2.940 | 9999,9 | 23.477,9 | |
| Arit. Ortalama | 5.284,9 | 14.720,1 | 37021,1 | 57.580,7 | |
| D ² | 44.688,3 | 346.690 | 2.192.899 | 5.304.859 | |
| Anket Sayısı (n) | 191 | 17 | 20 | 20 | 248 |

Bu hesaplamada kullanılan formül şu şekildedir:

$$n = \frac{N \cdot \sum(Nh \cdot Sh^2)}{N^2 \cdot D^2 + \sum(Nh \cdot Sh^2)}$$

Bu formülde;

n: Yapılacak anket sayısı

N: Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren 43 Tarım Kredi Kooperatifinin toplam ortak sayısı,

Nh: h'nci tabakadaki birim sayısı,

Sh²: h'nci tabakanın varyansı,

$D^2 = (d^2 / z^2)$,

d: Araştırmacı tarafından kabul edilebilecek maksimum hata miktarı veya örnek ortalaması ile popülasyon ortalaması arasındaki fark,

z: % 95 güven aralığına göre standart normal dağılım tablosundaki z değeridir (Yamane 1967).

Anket formları ile ortakların yaşları, eğitim durumları, kaç yıldır kooperatif ortağı oldukları, Tarım Kredi Kooperatifleri dışında başka kooperatiflere ortak olup olmadıkları, uğraştıkları tarımsal faaliyetler, Tarım Kredi Kooperatifleri dışında tarımsal girdi ihtiyaçlarını nereden karşıladıkları, bir üretim dönemi içerisinde kullandıkları tarımsal girdi miktarları ve bu girdileri hangi oranlarda nereden temin ettikleri, kullandıkları tarımsal girdileri Tarım Kredi Kooperatifleri'nden alma ve almama sebepleri belirlenmiş; ayrıca ortaklara göre ortağı buldukları kooperatifin hangi konular üzerine daha fazla eğilmesi gerektiği; faiz indirimli kredilerin ortakların kooperatiften kredi kullanmaları üzerindeki etkileri ve kooperatiflerin ortakların beklentilerini tam olarak karşılayıp karşılayamadıkları sorgulanmıştır. Anketlerin son kısmında ise Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının kooperatif ve kooperatifçilik ile ilgili algıları, Tarım Kredi Kooperatifleri'nin tarımsal faaliyetler içerisindeki önemi, devlet-kooperatif ilişkisi, ortakların kooperatifleri sahiplenmesi ve kooperatiflerin faaliyetleri ile ilgili yargılar belirtilerek ortakların bu yargılara hangi ölçüde katıldıkları ölçekte gösterilen şekilde belirlenmiştir.

Ölçek:

| | | | | | |
|-----------------|-------------------------|--------------|------------|-------------|------------------------|
| Yargılar | Kesinlikle Katılmıyorum | Katılmıyorum | Kararsızım | Katılıyorum | Kesinlikle Katılıyorum |
|-----------------|-------------------------|--------------|------------|-------------|------------------------|

Ayrıca diğer kaynaklardan toplanan veriler dikkate alınarak değerlendirmeler sonrasında anket sonuçlarına yorum getirilmeye çalışılmıştır.

4. TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİK ve TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ'NİN GENEL YAPISI ve SORUNLARI

4.1.Dünya'da ve Türkiye'de Kooperatifçiliğin Tarihçesi

Birlikte iş yapma, karşılıklı yardımlaşma, işbirliği ve bileşke (kooperatif) oluşturma geleneğinin insanlığın geçmişi kadar eski olduğu anlaşılmaktadır. İlkel toplumdaki bu yana, insanların tek başlarına yenedikleri kimi zorlukları yenmek için işbirliği yapma yoluna gittikleri, böylece iktisadi açıdan yarar sağladıkları bilinmektedir. İşbirliği ve birleşmenin örgütlenişi toplumun bulunduğu çeşitli aşamalara göre farklı farklı biçim almaktadır. İşbölümü ve uzmanlaşma arttıkça ortaklaşa çalışmanın dayanışma ve yardımlaşma üzerinde daha belirgin faydaları görülmüş, çağdaş kooperatifçilik anlayışına elverişli düşünsel, toplumsal ve ekonomik koşullar ortaya çıkmıştır (Mülayim 2013).

Çağdaş anlamda kooperatif örgütlenmeleri, tıpkı sendikacılık gibi endüstri devriminden sonra işçi sınıfının geçim ve çalışma koşullarının ağırlığından doğan sorunların yoğunluk kazanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Tüketim alanındaki ilk kooperatif, İngiltere'de "Rochdale Öncüleri" olarak bilinen, 28 dokuma işçisi tarafından 1844 yılında kurulmuştur. Bu 28 dokuma işçisinin koyduğu kuralları, Uluslararası Kooperatifler Birliği sonradan kooperatifçilik ilkeleri olarak benimsemiştir. Fransa'da 1831'de ilk kooperatif marangozlarca kurulmuş, bunu 1835 yılında Lyon'daki tüketim kooperatifinin kurulması izlemiştir. Almanya'da 1849 yılında esnaf hammadde alım kooperatifi, 1850'de de esnaf kredi kooperatifi kurulmuştur. Schulze Delitzsch adıyla anılan esnaf kredi kooperatifçiliğinin ilkeleri de böylece atılmıştır. Almanya'da 1847 yılındaki kötü hasat mevsiminde zarar eden küçük çiftçilerin borçlanmaları ve sefalet içine düşmeleri üzerine kasaba belediye başkanı olan F.W. Raiffesien öncülüğünde ilk olarak bir tüketim kooperatifi olarak kurulan, fakat hemen sonrasında alım ve kredi işlevleri de yüklenen kooperatifler, sonra da biriktirme ve borçlanma sandıklarını oluşturmuşlardır. Böylece, 1872 yılında ilk kooperatif bankaları kurulmuştur. Raiffesien ilkeleri diye bilinen kurallar küçük çiftçilerce yaşama geçirilmiş ve başarıyla uygulanmıştır. Bu ülkelerdeki başarılı örnekler kooperatifçiliğin dünyada yaygınlaşmasına yol açmıştır (Geray 1992).

Dünyada bugün, 96 ülkede, kooperatif ortak sayısı yaklaşık 1 milyara ulaşmıştır. Çok uluslu şirketlerden % 20 daha fazla istihdam yaratan kooperatiflerin istihdam ettiği insan sayısı 100 milyonu aşmıştır. Dünyadaki en büyük 300 kooperatifin yıllık iş hacmi 1,6 trilyon

dolar civarında olup dünyanın 9. büyük ekonomisine (İspanya) eşdeğer bir iş hacmine sahiptirler.

Türkiye’de ise kooperatifçilik hareketi Mithat Paşa ile başlamıştır. Mithat Paşa, Türk köylüsünü, içinde bulunduğu kötü ekonomik şartlardan ve yüksek faizle para veren aracılardan kurtarmak amacıyla 1863 yılında kooperatife benzer bir kuruluş olan ve özellikle demokrat yönetim ile kredi dağılımında adaletle önem veren Memleket Sandıkları’nı kurmuştur. Memleket Sandıkları’nın kurulmasıyla köylünün ihtiyaç duyduğu kredinin bir kısmı bu sandıktan sağlanmıştır. Bu sandık yapısı itibarıyla Avrupa’daki Rochdale Öncüleri’nin kurdukları örgütlenmiş tüketim kooperatiflerine benzememekle birlikte ülkemizdeki kooperatifçiliğin bir başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Mülayim 2013).

Mithat Paşa tarafından 1867’de hazırlanan Memleket Sandıkları Nizamnamesi ile Türkiye’de tarım kredi kooperatiflerinin temeli atılmıştır. Devletin bu kuruluşlar aracılığıyla vergi toplamaya çalışması başlangıçtaki ilgiyi azalttığından Memleket Sandıkları’nın yerine Menafi (faydalı) Sandıkları kurulmuştur. Daha sonra bu sandıkların yerini 1888’de kurulan Ziraat Bankası almıştır. Anadolu’da gerçek anlamda ilk kooperatifçilik hareketi ise yabancı şirketlerin Türk incirini ucuz fiyatla satın almak için çeşitli yollara başvurması karşısında başlamıştır. Yabancılara karşı birleşen incir üreticileri, ortak sayısını çoğaltmak ve güçlenmek amacıyla 1914’te Aydın İncir Müstahsilleri (üreticileri) Kooperatifi adı altında örgütlenmişlerdir. Bu dönemde 1. Dünya Savaşı’nın çıkması sonucunda kooperatifçilik, Cumhuriyet kuruluncaya kadar önemli bir varlık gösterememiştir. Kooperatifçilik, Cumhuriyet devrinde yeniden ele alınmış ve Atatürk’ün de katkılarıyla kooperatiflerin kurulmaları çeşitli yollarla teşvik edilmiştir.

Atatürk’ten sonra Planlı Dönem’e (1938-1960) kadar kooperatifçilik durağan bir süreç geçirmiştir. 1960 sonrasının en önemli gelişmelerinden birisi kooperatifçiliğin Anayasa’da yer almasıdır. 1961 Anayasası’nın 51. maddesinde “Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.” ifadesinin yer alması kooperatifçiliğin gelişmesi için devleti daha aktif ve sorumlu duruma getirmiştir. Zamanın toplumsal ve ekonomik faktörleri nedeniyle kooperatifçilik ilk olarak tarım alanında ortaya çıkmış ve uzun yıllar bu alanda yoğunlaşmıştır. Daha sonra, ekonomik ve sosyal yapıda meydana gelen değişimler ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar sebebiyle, başta konut/işyeri inşaatı olmak üzere taşımacılık, tüketim, kredi-kefalet gibi alanlara da yayılmıştır. 2010 yılı itibarıyla Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın görev ve

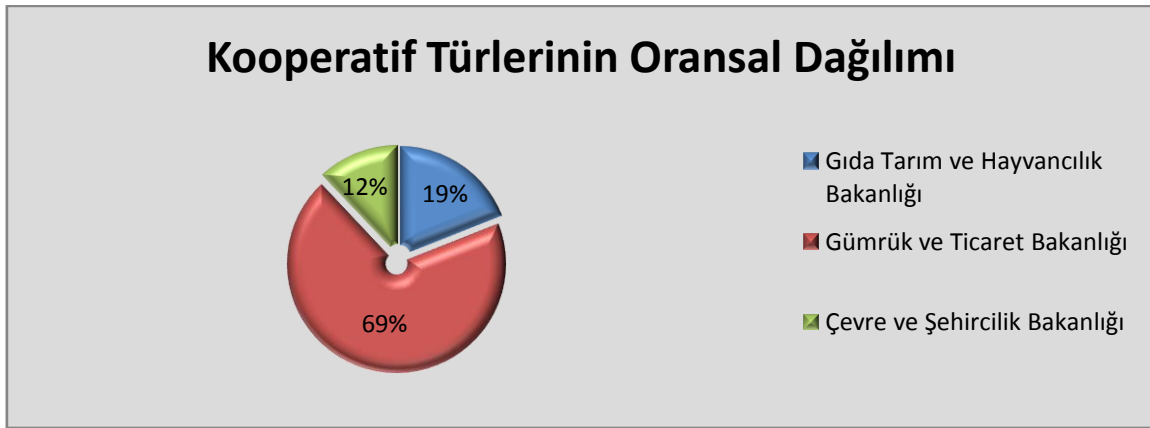
sorumluluk alanında faaliyet gösteren 26 ayrı türde, toplam 8.109.225 ortağı bulunan 84.232 kooperatif bulunmaktadır. Çizelge 4.1.'de bu kooperatiflerin türleri, ortak sayıları ve üst birlikleri ile ilgili sayısal bilgiler verilmiştir.

Çizelge 4.1. Türkiye’de Türlerine Göre Kooperatif ve Ortak Sayıları

| İlgili Bakanlık | Kooperatif Türleri | Kooperatif | | Birlik | | Merkez Birliği | |
|-------------------------------------|----------------------------|------------------|------------------|---------------|-------------------------|----------------|---------------------|
| | | Sayısı | Ortak Sayısı | Sayısı | Ortak Kooperatif Sayısı | Sayısı | Ortak Birlik Sayısı |
| Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı | Tarımsal Kalkınma Koop. | 8.173 | 842.563 | 82 | 4.939 | 4 | 77 |
| | Sulama Koop. | 2.497 | 295.984 | 13 | 733 | 1 | 10 |
| | Su Ürünleri Koop. | 522 | 29.972 | 14 | 202 | 1 | 12 |
| | Pancar Ekicileri Koop. | 31 | 1.638.981 | 1 | 31 | - | - |
| | Tarım Kredi Koop. | 1.767 | 1.082.978 | 16 | 1.767 | 1 | 16 |
| | ARA TOPLAM | 12.990 | 3.890.478 | 126 | 7.672 | 7 | 115 |
| Çevre ve Şehircilik Bak. | Konut Yapı Koop | 54.996 | 1.985.076 | 338 | 10.525 | 3 | 62 |
| | Küçük San. Sit.Yapı Koop. | 1.052 | 127.098 | 5 | 142 | - | - |
| | Toplu İşyeri Yapı Koop. | 1.810 | 103.536 | 7 | 116 | - | - |
| | ARA TOPLAM | 57.858 | 2.215.710 | 350 | 10.783 | 3 | 62 |
| Gümrük ve Ticaret Bakanlığı | Tarım Satış Koop. | 322 | 602.248 | 17 | 322 | - | - |
| | Bağımsız TSK | 22 | 2.245 | - | - | - | - |
| | Tütün Tarım Satış Koop. | 66 | 23.414 | - | - | - | - |
| | Yaş Sebze Meyve Koop. | 37 | 2.886 | - | - | - | - |
| | Tüketim Koop. | 2.970 | 288.063 | 17 | 155 | 1 | 9 |
| | Motorlu Taşıyıcılar Koop. | 6.734 | 199.220 | 42 | 754 | 1 | 15 |
| | Esnaf ve Sanat. Kef. Koop. | 993 | 685.105 | 32 | 894 | 1 | 32 |
| | Küçük Sanat Koop. | 331 | 10.043 | 5 | 14 | - | - |
| | Temin Tevzi Koop. | 344 | 24.497 | - | - | - | - |
| | Turizm Geliştirme Koop. | 391 | 17.448 | 3 | 33 | - | - |
| | Üretim Pazarlama Koop. | 483 | 22.491 | 5 | 429 | - | - |
| | Tedarik Kefalet Koop. | 7 | 599 | - | - | - | - |
| | Yayıncılık Koop. | 31 | 767 | - | - | - | - |
| | Hamallar Taşı. Koop. | 11 | 586 | - | - | - | - |
| | İşletme Koop. | 585 | 98.769 | 1 | 7 | - | - |
| | Sigorta Koop. | 3 | 15 | - | - | - | - |
| | Yardımlaşma Koop. | 24 | 22.160 | - | - | - | - |
| | Eğitim Koop. | 30 | 2.481 | - | - | - | - |
| | ARA TOPLAM | 13.384 | 2.003.037 | 122 | 2.608 | 3 | 56 |
| GENEL TOPLAM | 84.232 | 8.109.225 | 598 | 21.063 | 13 | 233 | |

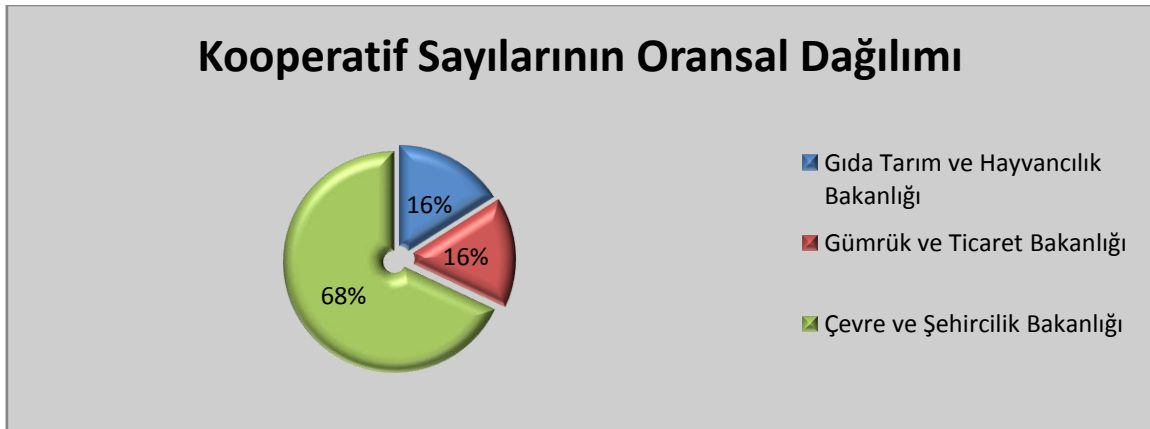
Kaynak: Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2011

Şekil 4.1.'de Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanında faaliyet gösteren kooperatiflerin tür sayılarına göre oransal dağılımı gösterilmiştir. Buna göre en fazla kooperatif türü 18 ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanında bulunmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanında 5, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanında ise 3 kooperatif türü bulunmaktadır.



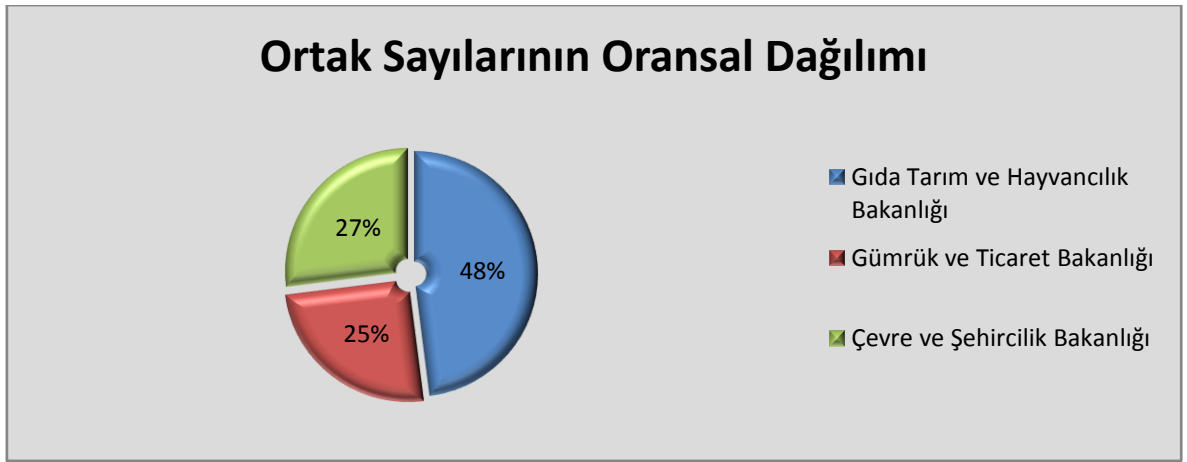
Şekil 4.1. Bakanlıkların Görev Alanlarındaki Kooperatif Türlerinin Oransal Dağılımı

Kooperatif sayıları incelendiğinde en fazla kooperatif 57.858 adet ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanında bulunmaktadır. Bunun en önemli sebebi ülkemizde yaygın olarak kurulmuş olan konut yapı kooperatifleridir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanında 13.384 adet, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanında 12.990 adet kooperatif bulunmaktadır. Şekil 4.2.'de ilgili bakanlıkların görev ve sorumluluk alanlarındaki kooperatif sayılarının oransal dağılımı verilmiştir.



Şekil 4.2. Bakanlıkların Görev Alanlarındaki Kooperatif Sayılarının Oransal Dağılımı

Bakanlıkların görev ve sorumluluk alanlarındaki kooperatiflerin ortak sayıları incelendiğinde ise en fazla kooperatif ortağının, 3.890.478 ortak ile Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanındaki kooperatiflerde bulunduğu görülmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanındaki kooperatiflerin ortak sayısı 2.215.710, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın görev ve sorumluluk alanındaki kooperatiflerin ortak sayısı ise 2.003.037'dir. Şekil 4.3.'de ilgili bakanlıkların görev ve sorumluluk alanlarındaki kooperatiflerin ortak sayılarının oransal dağılımı gösterilmiştir.



Şekil 4.3. Bakanlıkların Görev Alanlarındaki Kooperatif Ortak Sayılarının Oransal Dağılımı

4.2. Kooperatifin Tanımı ve Kooperatifçilik İlkeleri

Kooperatifin ekonomik, sosyal ve hukuki açıdan pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan hukuki nitelikli olanlar kooperatiflerin hukuk içerisindeki statüsünü ve kapsamını belirlerken, sosyal ve ekonomik tanımlar kooperatiflerin toplumsal ve ekonomik yapılar içerisinde yerine getirdiği işlevleri ifade etmektedirler. Ekonomik yönden kooperatif, üretim, tüketim, kredi, konut gibi baslıca ekonomik ihtiyaçların temini maksadıyla kurulan bir teşebbüstür.

Bir amaca ulaşmak için ekonomik ve sosyal imkanların karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve işbirliği suretiyle bir araya getirilmesinden oluşan ve belli ekonomik grupların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesini amaçlayan kooperatifler, insanların ekonomik faaliyetlerinde daha az külfetle ve daha az zamanda refahı sağlamalarına hizmet eden güven ve inanç kurumlarıdır. Kooperatifler, toplumsal ve ekonomik bir kurum olarak kendine özgü

bir karakter taşırlar. Kuruluş ve çalışma esasları açısından, kamu hizmeti prensibiyle kar gagesini birleştirmek suretiyle devletçilik ve liberalizmin meydana getirdiği bazı olumsuzlukları giderirler. Kooperatifleşmenin ilk evrelerinde, çeşitli ihtiyaçların kolay, çabuk, iyi ve ucuz bir biçimde sağlanması için kurulan kooperatifler, ekonomik sistemlerde görülen bazı olumsuzluklara karşı bir düzenleyici olarak günden güne önem kazanmakta ve gelişmektedirler.

Kooperatifçilik geniş anlamda büyük bir kitlenin aradığı bir sonuca ulaşmak için ortaklaşa gösterilen bir faaliyette gayret ve olanakları birleştirmek, ahenkleştirmek demektir ve Latince işbirliği anlamına gelen *Cooperatio* kelimesinden türetilmiştir. Kooperatifçiliğin amacı, karşılık gözetmeden ortaklarının sorunlarını çözerek, onların ekonomik gelişmelerini sağlamak ve ekonomik olarak güçlü bir kitleye karşı ortaklarını korumaktır. Kooperatifçilikteki kazanç sağlamaktan çok ihtiyaçların karşılanması anlayışı, toplumun daha az ayrıcalıklı kesimlerine daha iyi yaşam koşulları sağlanması açısından da önemlidir. Bir ekonomik ve sosyal örgütlenme olarak kooperatif yaklaşımı, ekonomik güçleri yetersiz bireylerin ihtiyaç duydukları hizmetleri elde edebilme güçlerini ve becerilerini geliştirmektedir. Güven kazanma süreci içinde de bu bireyler birbirlerine bağımlılıklarının bilincine vararak toplum için yararlı kişiler olmaktadır. Kooperatifçilik böylece komşuya saygı, toplumda başkalarına da ilgi duyma ve toplumsal dayanışma gibi kavramları kökleştirmektedir (Yüksel 2006).

Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin 20-23 Eylül 1995 tarihleri arasında İngiltere'nin Manchester şehrinde yapılan genel kurulunda kooperatifçilik ilkeleri tartışılarak yeniden şekillendirilmiştir. Yeniden şekillendirilen bu ilkelerle getirilen yenilikler kooperatif tanımlamasında da kendisini göstermektedir. Buna göre kooperatif; “Ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçları ve istekleri, müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattir.” Bu tanımda kooperatiflerin temel değerleri olarak, kendi kendine yardım, kendi kendine sorumluluk, demokrasi, eşitlik, adalet, dürüstlük ve dayanışma sıralanmaktadır.

Uluslararası Kooperatifler Birliği Genel Kurulu tarafından 1995 yılında gözden geçirilerek kabul edilen kooperatifçilik ilkeleri, gönüllü ve herkese açık ortaklık, demokratik denetim ilkesi, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim ve bilgilendirme, kooperatifler arasında işbirliği ve topluma karşı sorumlu olmadır. Bu 7 kooperatifçilik ilkesi bu bölümde kısaca açıklanmıştır.

Gönüllü ve herkese açık ortaklık ilkesi, kooperatiflerin cinsel, sosyal, ırksal, siyasal ve dinsel ayrımcılık olmaksızın, hizmetlerinden yararlanabilecek ve ortaklığın sorumluluklarını kabul eden herkese açık gönüllü kuruluşlar olduğunu ifade etmektedir. Bu ilke kooperatiflere kendine has karakterini veren ve kooperatifleri hem devlet kurumlarından hem de ticaret şirketlerinden ayıran en önemli özelliktir.

Demokratik denetim ilkesi, bütün ortakların, eşitliğe dayalı olarak demokratik usullere göre aralarında belirledikleri kimseleri yönetim kuruluna seçmesi ve kooperatiflerin faaliyetlerinin demokratik yollarla seçilmiş denetim kurulları tarafından denetlenmesi anlamına gelmektedir. Bu ilke genellikle “Her ortağa bir oy hakkı” deyimini ile özetlenmektedir. Karar organlarının yapıları bakımından kooperatiflerle şirketler arasında benzerlikler bulunsa da ortakların genel kurulda temsili yönünden temelde önemli farklar bulunmaktadır. Örneğin, anonim şirketlerde ortaklık paylarının büyük bölümünü elinde bulunduran ortakların karar mekanizmalarında daha fazla etkili olma imkanı bulunmaktadır. Oysa kooperatiflerde bir ortak sadece bir oya sahiptir.

Ortakların ekonomik katılımı ilkesi, ortaya çıkan gelir fazlasının belirli bir kısmının kooperatifleri geliştirme, kooperatiflerle yapılan işlemlerle orantılı olarak kar sağlama ve ortaklarca onaylanan diğer faaliyetlere destek olma gibi amaçların biri ya da tamamı için ayrılmasını ifade eder.

Özerklik ve bağımsızlık ilkesi, kooperatiflerin özerk, kendi kendine yeten ve ortakları tarafından yönetilen kuruluşlar olduğunu ifade eder. Kooperatifler, kamu kuruluşları veya özel kuruluşlarla bir anlaşmaya varmaları halinde ya da dış kaynaklar yoluyla sermaye arttırmaları durumunda, bunu özerkliklerini sürdüreceği ve üyelerin demokratik yönetimlerini koruyacak şekilde gerçekleştirmek zorundadırlar. Kooperatiflerde özerklik ve bağımsızlık büyük önem taşır. Kooperatifler sadece ortaklarına karşı sorumludurlar. Aldıkları kararların ve yürüttükleri faaliyetlerin tamamı sadece ortaklarının hak ve menfaatlerini koruma amacına yöneliktir. Aldıkları kararlarında ve yaptıkları faaliyetlerde dış faktörlerin etkili olmaması büyük önem taşır.

Eğitim ve bilgilendirme ilkesi, kooperatiflerin, ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerinin gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğretim imkanı sağlamasını ifade eder. Kooperatif ortaklarının demokratik yapı içinde haklarını, ödevlerini ve sorumluluklarını bilmesi gerekir. Ayrıca

ortaklar az ya da çok karar mekanizmalarında söz sahibi olacaklardır. Bazı ortaklar yönetim ve denetim kurullarına aday olacak, bir kısmı çeşitli çalışma ve araştırma gruplarında yer alacak, ancak en kötü ihtimalle bütün ortaklar genel kurullarda eşit oya sahip olacaktır. O halde kooperatif ortaklarının kooperatifçilik konusunda bilgi sahibi olmaları gereken birçok nokta bulunmaktadır. Ancak kooperatiflerdeki eğitim zorunluluğu, ortakların kooperatifin hem ortağı, hem yönetici veya denetçisi hem de müşterisi olmasından kaynaklanmamaktadır. Kooperatifçiliğin sermayesi şirketlerden farklı olarak para değil de dayanışma olduğundan, bu anlayış, örgüt kültürünün geliştirilmesinde kanuni düzenlemelerden çok daha fazla katkı sağlayacaktır.

Kooperatifler arasında işbirliği ilkesi, kooperatiflerin, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası oluşumlarla birlikte çalışarak ortaklarına daha etkin bir şekilde hizmet etmesi ve kooperatifçilik hareketini güçlendirmesini ifade eder. Bu ilke ile yatay ve dikey işbirliğinin güçlendirilmesi ve böylece güçlü kooperatif kuruluşlarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Topluma karşı sorumlu olma ilkesi, kooperatiflerin, ortakları tarafından onaylanan politikalar aracılığıyla toplumların sürdürülebilir kalkınması için çalışmalarını ifade eder. Özellikle toplumun büyük kesimlerinin duyarlı olduğu alanlarda kooperatiflerin sorumluluk üstlenmeleri, kooperatiflere karşı güven ve sempatinin artmasına neden olacaktır. Bu yönde gerçekleştirilen faaliyetler de kooperatifçiliğin gelişmesinde ve daha geniş kesimler arasında yayılmasında etkili olacaktır (Yüksel 2006).

4.3. Tarım Kesiminde Örgütlenme Gerekliliği ve Tarım Kooperatiflerinin Yararları

Üreticilerin, üretim aşamasında meydana gelen riskleri paylaşmak, daha çok ve kaliteli üretim yapmak, ürünlerini daha iyi şartlarda değerlendirmek ve elde edecekleri gelire hayat standartlarını yükseltmek amacıyla bir araya gelerek örgütlenmeleri gerekmektedir.

Tarım sektöründe üretici örgütlenmesinin ana amacı, bu kesimde verimliliği yükseltmek ve üretimden tüketim aşamasına kadar tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi suretiyle üreticinin gelirini ve pazardaki konumunu yükseltmektir. Bu nedenle, tarımda üretici örgütlenmesi ve örgütlerinin;

- Üreticilerin çıkarlarını koruma,
- Yenilik ve gelişmeleri izleme ve yaymada her türlü bilgi alışverişini sağlama,

- Politik baskı grubu oluşturma,
- Demokratik karar alma sürecini hızlandırma,
- Verimlilik ve kalitenin artırılması için gereken girdileri ve teknolojileri sağlama,
- Kırsal alanın ekonomi içindeki etkinliğini artırma,
- Tarım üreticisinin gelir ve yaşam düzeyini yükseltmek gibi amaçları vardır.

Küçük üreticilerin tarımsal girdileri uygun koşullarda temin edebilmeleri ve ürettikleri mahsulleri en uygun fiyattan satabilmeleri ancak etkili bir örgütlenme ile sağlanabilir. Üreticilerin devletin teşvik ve yardımlarından kolay yararlanabilmesi, sahip olunan hayvan varlığının ıslah edilmesi ve buna üreticilerin katılımının sağlanması, yönlendirilmesi, küçük ve dağınık bir yapıdaki işletmelerin rasyonel bir yapıya kavuşturulması ancak üreticilerin etkili bir organizasyon içinde örgütlenmeleri ile gerçekleştirilebilir. Üreticinin örgütlenmesi ve pazarda etkin bir konuma gelebilmesinde en önemli araç ise tüm gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi kooperatiflerdir. Gelişmiş ülkelerde temel örgütlenme modeli olarak görülen kooperatifler, istenilen üretim artışlarının sağlanması, hayvancılığa dayalı sanayinin gelişmesi ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması gibi konularda önemli katkılar yapmışlardır (İnan ve ark. 2000).

Tarımda örgütlenme kamu ve üretici örgütlenmesi olarak iki başlıkta ele alınmaktadır. Kamu örgütlenmesi, devletin tarım sektöründeki örgütlenmesidir. Devlet, esas itibarıyla tarım sektöründe Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile hizmet vermektedir. Bunun yanında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığı da tarım sektöründe birçok önemli görevler üstlenmektedir. Üretici örgütlenmesi de mesleki ve ekonomik örgütlenme olarak ikiye ayrılmaktadır (Yercan 2007).

Mesleki örgütlenme, ziraat odaları, çiftçi birlik ve dernekleri ile sendikalardan oluşmaktadır. Ekonomik örgütlenme ise tarım kooperatifleri, köylere hizmet götürme birlikleri, sulama birlikleri ve yetiştirici birlikleri ile üretici birliklerinden oluşmaktadır. Türkiye’de tarım sektörü içindeki ekonomik örgütlenmenin en büyük ağırlığını tarım kooperatifleri oluşturmaktadır.

Tarım kooperatifleri değişik biçimde sınıflandırılmakla birlikte, genellikle ortaklara götürülen hizmetlere göre kooperatiflere isim verilmektedir. Kooperatifin amacı ürün pazarlama, girdi veya kredi temini gibi hizmetlerden birini yerine getirmek ise diğer hizmetleri sınırlı olarak yapsa dahi tek amaçlı kooperatiftir. Kooperatif birden fazla konuda faaliyet gösteriyor ise çok amaçlı kooperatiftir. Tarım satış, tarım kredi kooperatifleri tek

amaçlı kooperatiflere, köy kalkınma kooperatifleri ise çok amaçlı kooperatiflere örnek gösterilebilir (İnan ve ark. 2000).

Türkiye’de devlet tarafından kırsal alandaki kaynakların ekonomiye kazandırılması amacıyla değişik tip ve özellikte tarımsal kooperatif projeleri geliştirilmiş ve bu projeleri uygulayacak olan kooperatifler devlet yardımı ile desteklenmiştir. Ülkemizde 2010 yılı verilerine göre 8.173 tarımsal kalkınma kooperatifi, 2.497 sulama kooperatifi, 522 su ürünleri kooperatifi, 31 pancar ekicileri kooperatifi ve 1.767 tarım kredi kooperatifi olmak üzere tarım alanında faaliyet gösteren 12.990 birim kooperatif bulunmaktadır. Çizelge 4.2.’de tarım alanında faaliyet gösteren kooperatif ve ortak sayıları ile kooperatiflerin bağlı oldukları üst birliklerin sayıları verilmiştir. Buna göre en fazla ortağı olan kooperatif türü 1.638.981 ile Pancar Ekicileri Kooperatifleri’dir. En az ortağı olan kooperatif türü ise su ürünleri kooperatifleridir. Bu araştırmanın konusunu oluşturan Tarım Kredi Kooperatifleri’nin ortak sayısı ise 1.082.978’dir. Türkiye genelinde bulunan 1.767 birim tarım kredi kooperatifi, 16 bölge birliğini, 16 bölge birliği ise çalışma merkezi Ankara’da bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği’ni oluşturmaktadır.

Çizelge 4.2. Tarım Alanında Faaliyet Gösteren Kooperatifler ve Ortak Sayıları

| Kooperatif Türleri | Kooperatif | | Birlik | | Merkez Birliği | |
|----------------------------|---------------|------------------|------------|-------------------------|----------------|---------------------|
| | Sayısı | Ortak Sayısı | Sayısı | Ortak Kooperatif Sayısı | Sayısı | Ortak Birlik Sayısı |
| Tarımsal Kalkınma Koop. | 8.173 | 842.563 | 82 | 4.939 | 4 | 77 |
| Sulama Kooperatifleri | 2.497 | 295.984 | 13 | 733 | 1 | 10 |
| Su Ürünleri Kooperatifleri | 522 | 29.972 | 14 | 202 | 1 | 12 |
| Pancar Ekicileri Koop. | 31 | 1.638.981 | 1 | 31 | - | - |
| Tarım Kredi Kooperatifleri | 1.767 | 1.082.978 | 16 | 1.767 | 1 | 16 |
| TOPLAM | 12.990 | 3.890.478 | 126 | 7.672 | 7 | 115 |

Kaynak: Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (2011)

Dünya’da 1980’lerde ortaya çıkan, ekonomik krizin derinleşmesi, işsizliğin artması, toplumsal dışlanma ve yoksulluğun yaygınlaşması gibi problemler, toplum yararına yeni çözüm arayışlarını ön plana çıkarmıştır. Küreselleşme sürecindeki gelişmeler ve özelleştirmeler ile kamu sektörünün küçülmesi ve kamu sektörünün mevcut yapısıyla artan sosyal sorunlara çözüm getirememesi, özel sektörün doğası gereği sosyal sorunlara yalnızca

kar amacıyla yaklaşması, “sosyal ekonomi” veya “üçüncü sistem” ya da “üçüncü sektör” olarak adlandırılan yeni bir ekonomik, toplumsal ve siyasal yaklaşımı gündeme getirmiştir (Köstekli 2005).

Bu kapsamda gelişmiş ülkelerde kooperatifler, diğer benzeri kuruluşlarla birlikte “üçüncü sektör” olarak tanımlanmıştır. Günümüzde devletlerin fonksiyonlarının önemli bir bölümünü sivil toplum kuruluşlarına devretme eğilimi giderek ağırlık kazanmakta ve kooperatiflerin de dahil edildiği üçüncü sektör, bu alanda önemli ve yeni görevler üstlenmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu’nun, 2001 yılındaki “Avrupa Girişimi İçerisinde Kooperatifler” başlıklı istişare belgesinde, kooperatiflerin ekonomik ve sosyal alandaki faydaları belirtilmiştir. Buna göre kooperatifler:

- Piyasa başarısızlığını düzeltir ve etkin bir piyasa organizasyonunu destekler,
- Küçük sınai işletmelere, kendi özerkliklerini kaybetmeksizin daha büyük ve güçlü ekonomik yapılar şeklinde birleşme olanağı sağlar,
- Ürün ya da hizmet arzını koordine etmek suretiyle bireylerin ya da küçük işletmelerin pazar gücünü artırır,
- Düşük sermayeli ortaklara da ekonomik kararlara katılım olanağı sağlar,
- Kooperatif ortaklarına/vatandaşlara hizmet ihtiyaçlarını düzenleme veya tespit etme olanağı sağlar,
- Hissedarlarla ilgili değer değil de paydaşların yararı ön planda olduğundan, geleceği daha fazla düşünür. Kooperatif ortakları, şirket hissedarlarına göre daha az değişkendir,
- Başka türlü sorumlu pozisyonlara gelemeyecek olan kişiler için yönetim deneyimleri kazanma olanakları sunar,
- Nüfusun büyük bölümlerinin ekonomik entegrasyonuna olanak sağlar,
- Yerel piyasalar için avantajlar sağlar, orada oturanlarla yakın temaslar sayesinde yerel ihtiyacı karşılar ve kendi bölgesinde ya da ilgili sektörde ekonomik faaliyeti canlandırır,
- İstikrara katkıda bulunur. Kooperatifin amacı maksimum kar elde etmek değil de ortakların desteklenmesi olduğundan, hiç kar etmediği durumda dahi ortaklarına hizmet götürmeyi sürdürebiliyorsa genelde ayakta kalmayı başarmakta ve başarılı olmaktadır. Aynı durum yatırımcıların kurduğu ticari şirketler için geçerli değildir,
- Demokratik olarak yönetildiğinden ve ekonomik açıdan yönetime katılmaya olanak sağladığından güven yaratır, sosyal sermaye oluşturur ve muhafaza eder.

Dünya genelinde kooperatifler, ekonominin olduğu kadar toplumun da değişmez unsurlarıdır. İş sahalarının oluşturulması, kaynakların mobilizasyonu, yatırımların teşvik edilmesi ve bunlara bağlı olarak genel anlamda ekonomi açısından sahip oldukları önem giderek daha çok takdir edilmektedir.

Tüm bu faydaları göz önünde bulundurularak uluslararası uygulamalarda kooperatiflere kamusal destekler de sağlanmaktadır. Dünyada kooperatiflere kamusal destek verilirken; destek verilecek kooperatiflerin finansal ve yönetsel bağımsızlıklarının bozulmaması, kooperatif faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin ön planda tutulması, kooperatiflerin faaliyetlerini sürdürürken kamusal desteklere bağımlı hale gelmemesi, kooperatiflere verilen desteklerin kamu kaynaklı ana sermaye yahut başlangıç desteği şeklinde olması ve destek verilen kooperatiflerin sosyal amaçlı olsalar dahi kar amacı gütmelerinin esas olması ilkeleri gözetilmektedir (Anonim 2011-c).

4.4. Tarım Kredi Kooperatiflerinin Organizasyon Yapısı

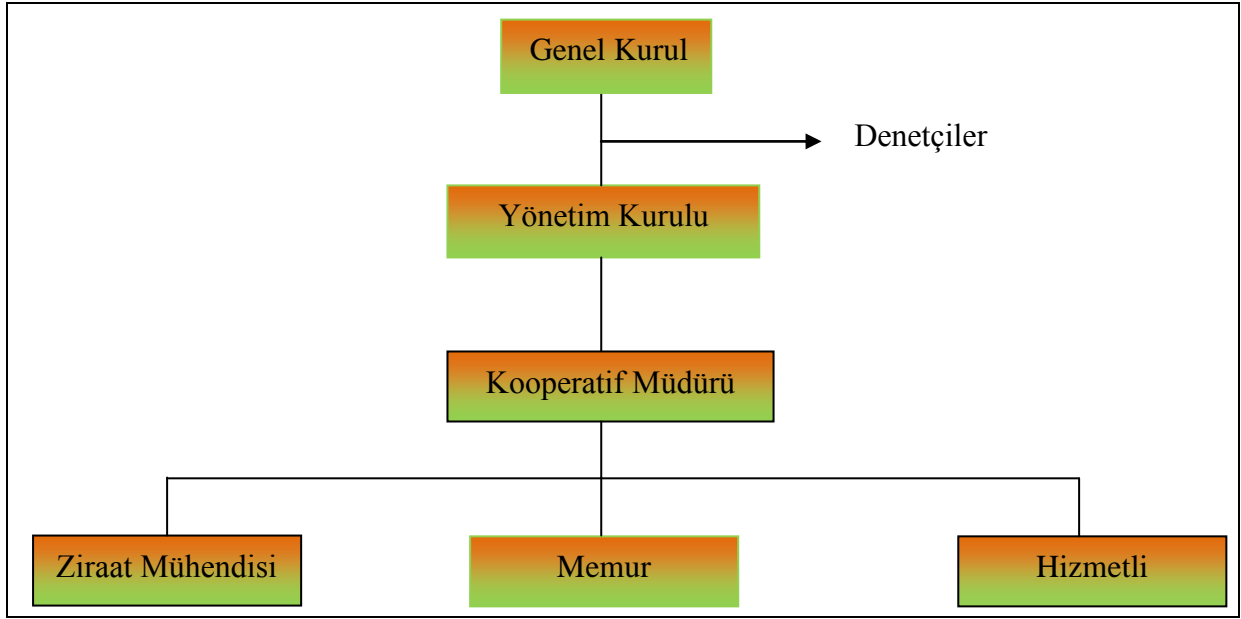
Tarım Kredi Kooperatifleri teşkilat şemasını açıklayabilmek amacıyla birim kooperatiflerden Merkez Birliği'ne doğru gidildiğinde; en az 30 üreticinin bir araya gelerek kurabildiği birim kooperatifler; bu şekilde kurulan en az 30 birim kooperatifin bir araya gelmesiyle oluşan bölge birlikleri ve en az 5 bölge birliğinin bir araya gelerek merkez birliğini oluşturabildiği bir yapı görülmektedir. Bu bölümde sırasıyla birim kooperatiflerin, bölge birliklerinin ve merkez birliğinin organizasyon yapısıyla ilgili bilgiler verilmiştir.

4.4.1. Birim kooperatifler

Tarım Kredi Kooperatifleri'nin hukuksal dayanak noktası 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'dur. Bu kanunun birinci maddesinde "Bu Kanunda yazılı hükümlerden faydalanılmak suretiyle üreticiler, aralarında ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım ilkesine dayanan ve tüzel kişiliği olan değişir ortaklı, değişir sermayeli Tarım Kredi Kooperatifleri kurabilirler." denilmektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri, 1581 Sayılı Kanun ile belirtilen hükümler doğrultusunda oluşturulan ana sözleşme ile organizasyon yapılarını belirlemiştir. Bu ana sözleşmeye göre en az 30 üretici bir araya gelerek bir kooperatif kurabilir.

Birim kooperatifin organizasyon şeması incelendiğinde:



Şekil 4.4. Birim Kooperatiflerin Organizasyon Şeması (Kaynak:T.K.K. Anasözleşmesi)

Şekil 4.4.'de kooperatifin en yetkili organının genel kurul olduğu; genel kurul sonucunda 4 yıl için seçilen 5 yönetim kurulu üyesinin ve 2 denetçinin bulunduğu; diğer personelin ise yönetim kuruluna bağlı olarak görev yaptığı görülmektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği'nin 2011 yılı verilerine göre; Tarım Kredi Kooperatifleri ülke genelinde 60'ı il merkezi, 663'ü ilçe merkezi ve 958'i kasaba ve köy merkezinde olmak üzere kendisine bağlı bulunan 32.144 yerleşim biriminde toplam 1681 birim kooperatif ile yaklaşık 1.100.000 çiftçi ortağına hizmet vermektedir (Anonim 2011-d).

4.4.2. Bölge birlikleri

1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'na göre bölge birlikleri, ortak sayıları sınırlandırılmadan kuruluşta en az 30 ortak kooperatifin bir araya gelmesiyle oluşturulabilen ve ortak kooperatiflerin müşterek menfaatlerini korumak, amaçlarını

gerçekleştirmeleri yolunda faaliyette bulunmak ve çalışmalarını düzenlemek üzere kurulan yapılardır. Bölge birliğinin organları, genel kurul, yönetim kurulu, denetçiler ve bölge birliği müdürlüğüdür. 2011 yılı itibariyle Türkiye’de coğrafi, iktisadi ve ulaşım şartları göz önüne alınarak tespit edilen ve Çizelge 4.3.’de belirtilen illeri içine alan 16 bölge birliği bulunmaktadır.

Çalışma konumuzu oluşturan Tekirdağ ilindeki kooperatifler, Tekirdağ Bölge Birliği Müdürlüğü’ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Tekirdağ Bölge Birliğini, Tekirdağ ili ile birlikte Edirne, İstanbul (Avrupa yakası), Çanakkale (Avrupa yakası) ve Kırklareli illerinde bulunan toplam 101 adet Tarım Kredi Kooperatifi oluşturmaktadır.

Çizelge 4.3. Bölge Birliği Çalışma Merkezleri ve Faaliyet Alanları

| Bölge No | Bölge Birliği Adı | Bölge Birliğinin Faaliyet Alanları |
|----------|-------------------|--|
| 1 | Tekirdağ | Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Çanakkale (Avrupa Yakası), İstanbul (Avrupa Yakası) |
| 2 | Balıkesir | Balıkesir, Bursa, Çanakkale (Anadolu Yakası) |
| 3 | Sakarya | Sakarya, Kocaeli, Bolu, Zonguldak, Bartın, Yalova, Karabük, Düzce, İstanbul (Anadolu Yakası) |
| 4 | İzmir | İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Denizli |
| 5 | Kütahya | Kütahya, Eskişehir, Uşak, Bilecik |
| 6 | Antalya | Antalya, Burdur, Isparta |
| 7 | Konya | Konya, Niğde, Aksaray, Karaman |
| 8 | Ankara | Ankara, Çankırı, Çorum, Kırıkkale, Kastamonu |
| 9 | Kayseri | Kayseri, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir |
| 10 | Sivas | Sivas, Tokat, Erzincan |
| 11 | Samsun | Samsun, Sivas, Amasya, Ordu |
| 12 | Trabzon | Trabzon, Rize, Gümüşhane, Giresun, Artvin, Bayburt |
| 13 | Erzurum | Erzurum, Kars, Ağrı, Ardahan, Iğdır |
| 14 | Malatya | Malatya, Elazığ, Tunceli, Bingöl, Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Van, Hakkari, Muş, Batman, Şırnak, Mardin |
| 15 | Gaziantep | Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman, Şanlıurfa |
| 16 | Mersin | Mersin, Adana, Hatay, Osmaniye |

Kaynak:T.K.K. Merkez Birliği Web Sitesi, www.tarimkredi.org.tr, 2011

4.4.3. Merkez Birliği

Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu esaslarına göre kurulmuş olan kooperatiflerin oluşturduğu 16 bölge birliği tarafından 17.05.1977 tarihinde kurulmuş olup birliğin merkezi Ankara'da bulunmaktadır.

Merkez Birliği ana sözleşmesinin 3. maddesinde birliğin amacı "Tarım kredi kooperatifleri ile bölge birliklerinin, müşterek menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmeleri yolunda faaliyette bulunmak ve her türlü çalışmalarını düzenlemek" olarak belirtilmiştir.

Merkez Birliğinin organları genel kurul, yönetim kurulu, denetçiler ve genel müdürlüktür (Anonim 2011-d).

4.5. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Amacı ve alışma Konuları

Tarım Kredi Kooperatifleri sistemi içerisinde bulunan birim kooperatifler, bölge birlikleri ve merkez birliğinin amaçları ve çalışma konuları 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ve ana sözleşmeler ile belirlenmiştir (Anonim 2011-d).

4.5.1. Birim kooperatiflerin amaçları ve çalışma konuları

Birim kooperatiflerin amaçları, kooperatif ana sözleşmesinin 5. maddesinde "Karşılıklı yardım prensibine dayanılarak üreticilerin ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak" olarak belirtilmiştir.

Aynı ana sözleşmede birim kooperatiflerin çalışma konuları ise şu şekilde sıralanmıştır:

A-) Ortakların:

- Kısa ve orta vadeli kredi ile her türlü tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılamak,
- Mahsullerini değerlendirmek ve pazarlamak,
- Müştereken faydalanabilecekleri her çeşit makine, ekipman ve tesisleri temin etmek.

B-) Ortak ve gerektiğinde diğler müşterilerin:

- Üretim ve zarurî tüketim maddeleri ile üretim araçlarını toptan sağlamak ve bu maksatla, Merkez Birliğı yönetim kurulunun müsaadesi ile kuruluşlara iştirak etmek,
- Hükümetçe görev verildiğı takdirde, Devletçe yapılacak destekleme ödemelerine aracılık etmek,
- El sanatlarını geliştirmek ve mamullerini değerlendirmek,
- Meslekî ve teknik yönden bilgilerini arttırmak, sosyal ve kültürel konularla ilgili faaliyetlerde bulunmak, kurslar açmak ve seminerler tertip etmek.

C-) Mevduat toplamak, bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliğı yapmak.

D-) 1581 Sayılı Kanun ile ek ve değışikliklerine göre kurulmuş diğler kooperatifler, bölge birlikleri ve Merkez Birliğı ile kredi ihtiyaçlarını karşılamak üzere banka ve sigorta şirketi kurmak veya bu gibi kuruluşlara iştirak etmek.

E-) Bölge birliğınce kendisine verilecek diğler görevleri yapmak.

4.5.2. Bölge birliklerinin amaçları ve çalışma konuları

Bölge birliklerinin amaçları, bölge birliğı ana sözleşmesinin 5. maddesinde “Ortak kooperatiflerin müşterek menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmeleri yolunda faaliyette bulunmak ve çalışmalarını düzenlemek” olarak belirtilmiştir.

Aynı ana sözleşmede bölge birliklerinin çalışma konuları ise şu şekilde sıralanmıştır:

A-) Kooperatiflerin finansman işlerini düzenlemek,

B-) Ortak mahsullerinin değerlendirilmesi ile ilgili işleri yürütmek,

C-) Gerektiğinde kooperatiflerin ihtiyaç duydukları üretim ve zarurî tüketim maddeleri ile üretim araçlarını toptan sağlamak veya imal etmek, imal eden kuruluşlara Merkez Birliğı'nin müsaadesi ile iştirak etmek,

D-) Kooperatiflerin işlerinin kooperatifçilik prensiplerine ve mevzuat hükümlerine uygun olarak yürütülmesini sağlamak üzere gerekli tedbirleri almak, teknik ve idari yardımlarda bulunmak ve ortakların genel ve meslekî eğitim faaliyetlerini düzenlemek,

E-) Kooperatifleri denetlemek,

F-) Mevduat toplamak, bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliğı yapmak,

G-) 1581 Sayılı Kanun ile ek ve değişikliklerine göre kurulmuş kooperatifler, diğer bölge birlikleri ve Merkez Birliği'nin kredi ihtiyaçlarını karşılamak üzere, banka ve sigorta şirketi kurmak veya bu gibi kuruluşlara iştirak etmek,

H-) Merkez Birliği'nce kendine verilecek diğer görevleri yapmak,

I-) Devlet tarafından kooperatiflere verilen desteklerden yararlanmak için gerekli tedbirleri almak.

4.5.3. Merkez Birliği'nin amaçları ve çalışma konuları

Merkez Birliği'nin amaçları, Merkez Birliği ana sözleşmesinin 3. maddesinde "Tarım kredi kooperatifleri ile bölge birliklerinin, müşterek menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmeleri yolunda faaliyette bulunmak ve her türlü çalışmalarını düzenlemek" olarak belirtilmiştir.

Aynı ana sözleşmede Merkez Birliği'nin çalışma konuları ise şu şekilde sıralanmıştır:

A-) Kooperatif ve bölge birliklerinin 1581 Sayılı Kanun ile ek ve değişiklikleri hükümlerine ve kooperatifçilik prensiplerine uygun olarak gelişmesini sağlamak, kooperatifçilik ve mesleki eğitim faaliyetlerinde bulunmak,

B-) Kooperatif ve bölge birliklerine finansman kaynakları temin etmek ve bunların geliştirilmesi için her türlü tedbirleri almak, kredi işlerinin düzenle yürütülmesini sağlamak,

C-) Kooperatif ve bölge birliklerinin üretim ve zarurî tüketim maddeleri ile üretim araçlarını toptan sağlamak, imal etmek ve ortak mahsullerinin değerlendirilmesi ile ilgili faaliyetleri rasyonel bir şekilde düzenlemek ve bu konularda her türlü teşebbüse girişmek veya iştirak etmek ve gerekli tesisleri kurmak, faaliyet konularına giren hususlarda ithalat ve ihracat yapmak,

D-) Kooperatif ve bölge birliklerinin görev ve çalışma konularının düzenle yürütülmesini sağlamak üzere genel uygulama esaslarını tespit etmek,

E-) Kooperatif ve bölge birliklerini denetlemek,

F-) Kooperatiflerle, bölge ve Merkez Birliği'nin personel politikasını tespit etmek ve yürütmek,

G-) Kooperatif ve bölge birliklerinin kuruluşuna karar vermek ve kuruluş merkezini ve çalışma alanını tespit etmek,

H-) Kooperatif ve bölge birliklerinin finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere tahvil çıkarmak,

I-) Hükümetçe finansman sağlanarak görevlendirildiğinde, Devlet destekleme alımları ile ilgili faaliyetleri yürütmek,

İ-) Kooperatiflerin ve bölge birliklerinin toplayacakları mevduatın kullanılma şekil ve şartları ile bu konudaki üst kuruluşlarla olan bağlantılarını gösteren yönetmeliği hazırlayarak Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı kanalı ile Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı'ndan izin almak,

J-) Birlik ve kooperatiflerce sağlanan kredi ile edinilen araç ve gereçlerin kullanılış şekil ve şartları ile amaca uygun olarak kullanıldığının kontrolünü gösteren bir yönetmelik hazırlamak,

K-) Bölge birlikleri ve kooperatiflerle, kredi ihtiyaçlarını da karşılamak üzere ortaklaşa bir banka ve sigorta şirketi kurmak veya bu gibi kuruluşlara iştirak etmek.

4.6. Tarım Kredi Kooperatifleri ile İlgili Gelişmeler ve Genel Sorunları

Tarım sektöründeki üretici örgütleri ana hatlarıyla mesleki örgütler ve ekonomik amaçlı örgütler olarak iki ana başlıkta incelenebilir. Mesleki örgütler genellikle üreticileri mesleki olarak temsil eden, onların mesleki ve sosyo-ekonomik sorunlarını dile getiren, bu konudaki politikaların oluşturulmasını sağlayan örgütlerdir. Mesleki örgütlere en önemli örnek Ziraat Odalarıdır. Ekonomik örgütler ise esas itibariyle girdi temini, üretim ve pazarlama gibi faaliyetleri yerine getiren, daha çok ekonomik amaçlı örgütlenmelerdir. Bu örgütlere örnek ise tarım kooperatifleri ve tarımsal amaçlı birliklerdir. Çalışma konumuzu oluşturan Tarım Kredi Kooperatifleri de ekonomik örgütler arasında yer almaktadır.

Çizelge 4.4.'de son 80 yıllık dönemde tarım kredi kooperatifleri ile ilgili sayısal gelişmeler gösterilmiştir. Bu sayılar kooperatiflerin ilk kurulmaya başladıkları 1929 yılından itibaren hem kooperatif sayılarında (1930 yılında 191 olan tarım kredi kooperatifi sayısı 2013 yılında 1679'a yükselmiştir), hem kooperatiflere bağlı köy sayılarında (1930'da 558 iken 2013'de 32.144'e yükselmiştir), hem de ortak sayılarında (1930'da 20.000 iken 2013'de 1.081.000'e yükselmiştir) ciddi artışlar olduğunu göstermektedir.

Çizelge.4.4. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Sayısal Gelişmeleri (Mülayim 2013)

| Yıllar | Kooperatif Sayısı | Kooperatifleşmiş Köy Sayısı | Ortak Sayısı |
|--------|-------------------|-----------------------------|--------------|
| 1930 | 191 | 558 | 20.000 |
| 1940 | 543 | 4.437 | 138.000 |
| 1950 | 900 | 9.277 | 438.000 |
| 1960 | 1.572 | 16.560 | 938.000 |
| 1970 | 2.021 | 21.370 | 1.305.000 |
| 1980 | 2.236 | 23.354 | 1.436.000 |
| 1990 | 2.459 | 26.242 | 1.579.000 |
| 2000 | 2.489 | 29.462 | 1.570.000 |
| 2013 | 1.679 | 32.144 | 1.081.000 |

Türkiye’de tarımsal amaçlı kooperatifçiliğin geçmişi oldukça gerilere gitmesine rağmen kooperatiflerin istenilen etkinliğe ulaştığını söylemek pek mümkün değildir. Tarımsal amaçlı kooperatiflerin sorunları uzun yıllardır değişik platformlarda tartışılmakta ancak çözüme yönelik herhangi bir sonuca ulaşılmadığı görülmektedir. Bu sorunların çözüme ulaştırılması üreticilerin ekonomik menfaatlerinin korunması açısından da son derece önemlidir. Bu bölümde Tarım Kredi Kooperatifleri’nin genel sorunları, kooperatifçiliğin genel sorunlarından hareketle irdelenecek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ele alınacaktır.

4.6.1.Devlet-kooperatif ilişkileri ve sahiplenme ile ilgili sorunlar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda kooperatifçiliğin teşvik edilip destekleneceği açıkça düzenlendiği halde, Türkiye’de izlenen politikalar gerçek bir kooperatifçiliğin oluşmasını sağlayamamıştır. Son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle kooperatiflerin özerkliği konusunda önemli adımlar atılırken, kamu desteklerinin azalması ve uygun politikalar oluşturulamaması nedenleriyle beklenen iyileşmeler gerçekleşmemiştir (Rehber 2007).

Kooperatiflerin siyaset ile ilişkileri incelendiğinde ise karşımıza daha farklı sorunlar çıkmaktadır. İlke olarak kooperatiflerin siyasetle ilgili olması doğaldır. Ancak bu ilgi, ulusal politikalar, kooperatifçiliğin gelişimi, tarım ve üretici sorunlarıyla ilgili olmalıdır. Bunun ilerisi ve özellikle ideolojik politikalar ve bir siyasi partiyle organik ilişkiler kooperatifleşme hareketine zarar verebilir.

Türkiye’de devlet kooperatif ilişkisine ortakların bakış açısı da sorunludur. Üreticiler kooperatifleri kendi örgütleri olarak değil, bir kamu kurumu gibi görmektedirler. Bu durum gerçek demokratik kooperatiflerin oluşmasının önüne geçtiği gibi kooperatiflerde sahiplenme sorununu da ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunların önüne geçilmesi için kooperatif ortaklarının bilinçlenmesi yönündeki politikalara hız verilmesi ve eğitim faaliyetleri ile kooperatiflerin asıl sahiplerinin kim olduğunun ortaklara anlatılması gerekmektedir.

4.6.2.Yasal sorunlar

Tarım Kredi Kooperatifleri’nin mevzuat açısından karşılaştıkları sorunlar incelendiğinde; ülkemizde tarımsal amaçlı kooperatiflerin ve birliklerin üç değişik yasal düzenlemeye tabi olması, yedi farklı tarımsal amaçlı kooperatif çeşidinin bulunması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. 1581 sayılı yasaya tabi Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri, 4572 sayılı yasaya tabi Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ve 1163 sayılı yasaya tabi Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri ve Pancar Ekicileri Kooperatifleri, tarımsal amaçlı kooperatifler ve birlikler olarak faaliyet göstermektedirler.

Tarımsal amaçlı kooperatiflerin tabi olduğu çok sayıda yasanın mevcudiyeti, yasalarda genel olarak devlete aşırı ağırlık verilmesi, yasaların kapsamlı olması ve yeterli esnekliğe sahip olmaması tarımsal kooperatiflerin örgütlenmesini olumsuz yönde etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Ülkemizde açık ve tutarlı bir kooperatifçilik politikasının bulunmaması; toplumumuzun sosyo-ekonomik yapısına uygun bir kooperatif örgütlenme modelinin geliştirilememiş olması da tarımsal kooperatiflerin yeterince etkin faaliyette bulunmasını engelleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda üstünde durulması gereken en önemli nokta doğru politikaların ancak karmaşık olmayan yasal düzenlemelerle ve tek elden yürütülmesi halinde etkili olabileceğidir.

Son yıllarda Tarım Kredi Kooperatifleri mevzuatında kooperatifçiliğin geliştirilmesine yönelik bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 553 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair 5330 Sayılı Kanun’dur. Bu Kanun 12 Nisan 2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanun, Tarım Kredi Kooperatifleri ve üst birliklerinde çok sayıda olumlu değişikliğin önünü açmıştır.

Öncelikle, Tarım Kredi Kooperatifleri'nin yönetim yapısı daha demokratik hale getirilerek üreticilerin kendi kuruluşları olan kooperatiflerin yönetiminde demokratik iradelerini yansıtarak söz sahibi olmaları sağlanmıştır.

5330 Sayılı Kanun ile kooperatifler arası dayanışma ilkesi, ülkemizde ilk kez yasal düzenleme altına alınmıştır. Söz konusu kanun çiftçilerimizin ekonomik sıkıntılarını azaltmak amacıyla, diğer tarımsal amaçlı kooperatiflerin Tarım Kredi Kooperatifleri ile işbirliği yapmalarına ve paydaş olarak çalışmalarına imkan vermektedir. Bu çerçevede, ülkede faaliyet gösteren diğer tarımsal amaçlı kooperatifler, Tarım Kredi Kooperatifleri'ne ortak olarak Tarım Kredi Kooperatifleri'nin temin etmekte olduğu tarımsal girdileri kendi ortaklarına da aracısız olarak sunma fırsatı bulabilmişlerdir.

4.6.3.Finansman sorunu

Kooperatiflerin karşılaştıkları en önemli sorun finansman sorunudur. Tarımsal kooperatiflerin ve birliklerin kendi finansman kaynaklarını oluşturma ve kısıtlı olan kaynaklarını rasyonel şekilde kullanmalarına ilişkin sıkıntıları öteden beri bilinmektedir. Bu doğrultuda, kooperatiflerin mevcudiyetlerini devam ettirmeleri için günlük politikalardan etkilenmeyen güvenli finansman kaynaklarına sahip olmaları gerekmektedir. Ulusal düzeyde oluşturması gereken kooperatifçilik politikasıyla, finansman sorununun çözümüne yönelik araç, yöntem ve tedbirlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla genellikle bir Kooperatifler Bankası kurulması öngörülse de, özelleştirilecek kamu bankalarının çoğunluk hissesinin tarımsal amaçlı kooperatiflerin üst birliklerine devrinin yapılması yönünde siyasi iradenin tercih kullanması, tarımsal amaçlı kooperatifler ve birliklerin fonlarının tek elde toplanması ve özellikle üretici lehine bu fonların kullanımının sağlanması konuları tarımsal kooperatiflerin finansman sorunlarının aşılmasında alternatif olabilecek çözümlerdir. Bu konu üzerinde tarımsal amaçlı kooperatifler ve birliklerin mutabakat sağlamaları ve siyasi iradenin de bu mutabakata destek vermesi sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

Tarım Kredi Kooperatifleri, 2011 yılında kamuoyuyla paylaştığı “Tarım Kredi 2023 Strateji Belgesi ve Eylem Planı” çalışmasında finansman sorununu çözmek için kooperatif bankacılığı ve finansman hizmeti alanlarında hedef ve stratejilerini belirlemiştir. Bu çalışmada belirtilen doğrultuda hareket edilerek Tarım Kredi Kooperatifleri'nde kredi işlemlerinin rasyonalizasyonu ile kredi almanın kolaylaştırılması ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nin bankacılık hizmetlerine hazırlanarak kendi bankasını kurması hedeflenmektedir.

5.TÜRKİYE TARIMINDA GİRDİ KULLANIMI ve TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ'NİN TARIMSAL GİRDİ KULLANIMINDAKİ PAYI

5.1. Tarım Kredi Kooperatifleri Tarafından Satışı Yapılan Tarımsal Girdiler

Son yıllarda doğal çevre değerlerine olan duyarlılığın artması nedeniyle dikkatler tarımsal uygulamalara ve özellikle tarımda hatalı girdi kullanımını üzerinde toplanmaya başlamıştır. Bu bağlamda, tarımda daha az girdi kullanarak üretim yapılması doğrultusunda yeni görüşler ortaya konularak bu yönde çalışmalar yapılmaktadır.

Tarımsal üretimde kalite ve yüksek verim, bir girdinin yüksek miktarda kullanılmasına bağlı değil, gerekli tüm girdilerin dengeli ve uygun biçimde kullanılmasına bağlıdır.

Dünyada giderek büyüyen açlık sorunu, ülkemizde ise hızla artan nüfusun yeterli beslenememesi ve tarımın ekonomiye olan katkısını artırma gereği, üretim artışı konusunda tarım uzmanlarının daha çok çaba harcamaları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Üretim artışı için yeni tarım alanları elde etme olanağı kalmamıştır. Bu durumda verimi yükseltmek, üretimi artırmanın tek yolu olarak görülmektedir. Tarımda girdi kullanımı, gerek bitkisel gerekse hayvansal üretimde verimin, dolayısıyla üretim miktarının artmasında ve kalitenin yükseltilmesinde en önemli unsurdur (Çelik 2000).

Çizelge 5.1.'de Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla satışı yapılan belli başlı tarımsal girdilerin 2007-2011 yılları itibariyle miktarları ve değişim oranları belirtilmiştir. Buna göre, Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından satışı yapılan gübre miktarında 2008 ve 2009 yıllarında önemli ölçüde düşüş görülmektedir. Bu düşüşün nedeni, söz konusu yıllarda ortaya çıkan uluslararası finans krizi nedeniyle hammadde fiyatlarındaki artıştan dolayı gübre fiyatlarının yükselmesi olarak yorumlanabilir. Gübre ham maddesinde dışa bağımlı olunmasından dolayı gübre fiyatları kurdaki değişimlerden ciddi şekilde etkilenmektedir. Gübrede olduğu gibi tarım ilaçları sektöründe de Türkiye önemli ölçüde dışa bağımlıdır. Türkiye'de tarım ilaçları sektörü, etkili hammaddenin tamamına yakınına dışarıdan ithal eden, sadece belirli formüllerin uygulanması ve ambalajlanmasına dayalı bir sanayi görünümündedir. Bu nedenle kur değişiklikleri zirai mücadele ilaçları satışını da doğrudan etkilemektedir. Çizelge 5.1.'de görüldüğü üzere Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından satışı yapılan zirai ilaç miktarları, 2008 ve 2009 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz nedeniyle fiyatların artmasından etkilenerek toplamda % 26 oranında azalmıştır.

Çizelge 5.1. Tarım Kredi Kooperatifleri 2007-2011 Yılları İtibariyle Tarımsal Girdi Satış Miktarları ve Değişim Oranları

| Tarımsal Girdiler | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 |
|-------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Gübre (Ton) | 999.132 | 897.577 | 785.742 | 1.127.582 | 1.135.931 |
| Değişim Oranı % | - | - % 11 | - % 13 | % 43 | % 1 |
| Zirai Mücadele İlacı (Kg/Lt) | 4.796.603 | 4.638.230 | 3.571.012 | 3.931.833 | 4.582.606 |
| Değişim Oranı % | - | - % 4 | - % 24 | % 10 | % 16 |
| Yem (Ton) | 311.843 | 253.026 | 233.931 | 510.925 | 580.031 |
| Değişim Oranı % | - | - % 19 | - % 8 | % 118 | % 13 |
| Tohumluk (Kg-Adet) | 78.049.478 | 98.967.330 | 113.725.035 | 150.198.262 | 175.535.714 |
| Değişim Oranı % | - | % 26 | % 14 | % 32 | % 16 |
| Traktör (Adet) | 546 | 468 | 233 | 46 | 830 |
| Değişim Oranı % | - | - % 15 | - % 49 | - % 81 | % 1.704 |
| Tarım Alet ve Mk. (Adet-Mt) | 49.737.903 | 41.666.129 | 23.937.552 | 28.744.777 | 80.840.041 |
| Değişim Oranı % | - | - % 17 | - % 43 | % 20 | % 181 |
| Akaryakıt (Lt) | 153.646.987 | 144.274.299 | 146.558.787 | 197.734.404 | 203.836.090 |
| Değişim Oranı % | - | - % 7 | % 1 | % 34 | % 3 |
| Canlı Hayvan (Baş) | 15.147 | 14.837 | 23.597 | 130.706 | 130.933 |
| Değişim Oranı % | - | - % 3 | % 59 | % 453 | % 0 |

Kaynak: Tarım Kredi Kooperatifleri İstatistik Yıllığı (2012)

Gübre ve zirai mücadele ilaçları haricinde, tarım alet ve makineleri, traktör ve yem satış miktarlarında da 2008 ve 2009 yıllarında düşüşler görülmektedir. 2010 ve 2011 yıllarında ise neredeyse bütün tarımsal girdi satış miktarlarında önemli ölçüde artış olduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında en önemli neden ise tarımsal kredi faiz oranlarının düşmesi ve buna bağlı olarak aynı kredilerdeki artıştır.

Akaryakıt satış miktarında, önceki yıllara nazaran 2010 ve 2011 yıllarında önemli bir artış görülmektedir. Bu artışın önemli bir nedeni söz konusu yıllarda Tarım Kredi Kooperatifleri'nin akaryakıt dağıtımında kullandığı tanker filosunun geliştirilmesi ve genişletilmesiyle birlikte ortaklara yerinde motorin dağıtımına başlanmasıdır.

Çizelge 5.2.'de ise Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla satışı yapılan belli başlı tarımsal girdilerin 2007-2011 yılları itibariyle satış tutarları ve her girdinin toplam satış tutarı içerisindeki oranı belirtilmiştir.

Çizelge 5.2. Tarım Kredi Kooperatifleri Tarımsal Girdi Satış Tutarları (1.000 TL)

| Tarımsal Girdiler | 2007 | | 2008 | | 2009 | | 2010 | | 2011 | |
|-------------------------|--------------|------|--------------|------|--------------|------|--------------|------|--------------|------|
| | Satış Tutarı | % | Satış Tutarı | % | Satış Tutarı | % | Satış Tutarı | % | Satış Tutarı | % |
| Gübre | 497.239 | 44,6 | 811.086 | 53,8 | 477.316 | 44,4 | 650.075 | 33,4 | 901.205 | 33,7 |
| Akaryakıt | 280.244 | 25,1 | 336.142 | 22,3 | 284.449 | 26,5 | 484.010 | 24,9 | 602.106 | 22,5 |
| Yem | 135.275 | 12,1 | 130.192 | 8,6 | 105.577 | 9,8 | 259.269 | 13,3 | 367.238 | 13,7 |
| Tohumluk | 88.696 | 8,0 | 103.203 | 6,8 | 115.160 | 10,7 | 186.949 | 9,6 | 223.121 | 8,4 |
| Tar. Alet-Mk. | 67.248 | 6,0 | 72.668 | 4,8 | 42.313 | 3,9 | 126.857 | 6,5 | 293.236 | 11,0 |
| Zirai Müc. İlacı | 30.302 | 2,7 | 35.556 | 2,4 | 26.490 | 2,5 | 46.545 | 2,4 | 53.803 | 2,0 |
| Canlı Hayvan | 13.071 | 1,2 | 17.127 | 1,1 | 22.037 | 2,1 | 190.972 | 9,8 | 193.353 | 7,2 |
| Traktör | 3.330 | 0,3 | 2.999 | 0,2 | 1.202 | 0,1 | 1.807 | 0,1 | 36.805 | 1,4 |
| Toplam | 1.115.405 | 100 | 1.508.973 | 100 | 1.074.544 | 100 | 1.946.484 | 100 | 2.670.867 | 100 |

Kaynak: Tarım Kredi Kooperatifleri İstatistik Yıllığı (2012)

Çizelge 5.2.'de görüldüğü üzere Tarım Kredi Kooperatifleri'nin en önemli satış kalemi gübredir. Gübrenin toplam satış tutarı içerisinde en düşük oranda olduğu yıl % 33 ile 2010 yılı, en yüksek oranda olduğu yıl ise % 54 ile 2008 yılıdır. Gübreden sonra en önemli satış kalemi akaryakıttır. Akaryakıt satış tutarında 2010 ve 2011 yılında önemli ölçüde artış görüldüğü; ancak bu artışın satışlardaki artıştan ziyade akaryakıt fiyatlarının yükselmesinden ileri geldiği anlaşılmaktadır. Yukarıdaki satış kalemleri arasındaki en ciddi yükseliş 2010 ve 2011 yıllarında canlı hayvan satışında görülmektedir. Canlı hayvan satışında söz konusu yıllarda görülen yükseliş, Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla 5 yıla kadar faizsiz olarak (faizlerin Hazine tarafından sübvansede edildiği) kullanılan hayvancılık kredilerinden ileri gelmektedir. Diğer satış kalemlerinde ise yıllar itibariyle ciddi değişimler görülmemektedir.

5.2.Bitkisel Üretimde Kullanılan Başlıca Tarımsal Girdiler

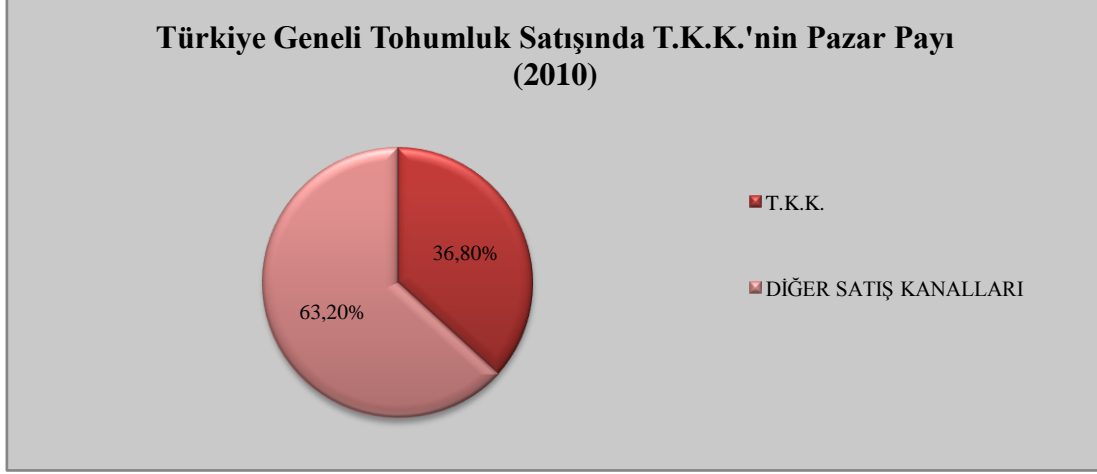
Toprak, işgücü ve sermayeyi etkin hale getiren unsur tarımsal girdilerdir. Bitkisel üretim faaliyetinde kullanılan başlıca girdiler tohumluk, gübre, zirai mücadele ilaçları, tarım alet ve makineleri ve motorindir. Bu girdilerin yoğun bir şekilde kullanılması, entansif bir tarımsal faaliyeti, o da daha ileri düzeyde bir gelişmeyi simgeler. Ancak gereğinden fazla ve hatalı biçimde kullanılan girdilerin, ürünün kalitesini düşürme veya toprak ve suyun kirlenmesine yol açma gibi etkileri söz konusudur.

5.2.1. Tohumluk

Tarımsal üretimin artışı, ekonomik gelişmesini belli bir düzeye ulaştırmış olan Türkiye’de, endüstri sektörüne destek olmak ve toplumun beslenme düzeyini yükseltebilmek için önemlidir. Tarımda bitkinin gelişimi için gerekli koşullar optimum olsa bile yeterli ürün elde etmek, kullanılan tohumluğun kalitesine bağlıdır. Bitkisel üretimde verim ve kaliteyi artırmak için kullanılması gereken en önemli girdi tohumluktur. Kaliteli tohumluk kullanımı ise tohumluk fiyatlarına bağlı bulunmaktadır. Tohumluk fiyatlarındaki artışlar sertifikalı tohumluk kullanımına olan talebi önemli ölçüde etkilemektedir. Çünkü üretici, tohumluk fiyatıyla ürettiği ürünün fiyatı arasında bir bağlantı kurmaktadır. Tohumluk fiyatındaki artışın ürün fiyatındaki artıştan daha fazla olduğu dönemlerde çiftçiler olumsuz yönde etkilenmekte ve sertifikalı tohumluğa olan talep azalmaktadır. Ancak istenilen düzeyde kalite ve verim artışı sağlamak için sertifikalı tohumluk kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Lakin sertifikalı tohum kullanımı, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik şartlar nedeniyle arzu edilen düzeyde gelişme gösterememiştir. Bunun yanında üretici gelirlerinin diğer sektör çalışanlarına göre daha düşük olması, sertifikalı tohum kullanımını sınırlandırmaktadır (Yavuz 2005).

Ülkemizde satışı yapılan tohumluklarla ilgili olarak Tarım Kredi Kooperatifleri’nin veya herhangi bir kurumun pazar payının belirlenmesi oldukça güçtür. Çünkü tohumluklar elde edilecek bitkiye göre çok farklı formlarda olabilmektedirler. Örneğin patates tohumluğu ile buğday tohumluğu veya domates tohumluğu arasında önemli ölçüde fiziki farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle ülkede satışı yapılan toplam tohumluk miktarı üzerinden hareket edilerek elde edilecek rakamlar yanıltıcı olabilir. Bununla beraber Tohum Dağıtıcıları Alt Birliği’nin verilerine göre ülkemizde 2010 yılında tohumluk üretimi 497.000 ton, tohumluk

ithalatı 40.610 ton ve tohumluk ihracatı 29.586 ton olarak gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından satışı yapılan tohumluk ise 186.949.453 Kg/adet'tir. Şekil 5.1.'de Tarım Kredi Kooperatifleri'nin, Türkiye geneli tohumluk satışındaki pazar payı yaklaşık olarak gösterilmiştir. Yapılan hesaplama göre Tarım Kredi Kooperatifleri'nin tohumluk sektöründeki pazar payı yaklaşık olarak % 36,80'dir.



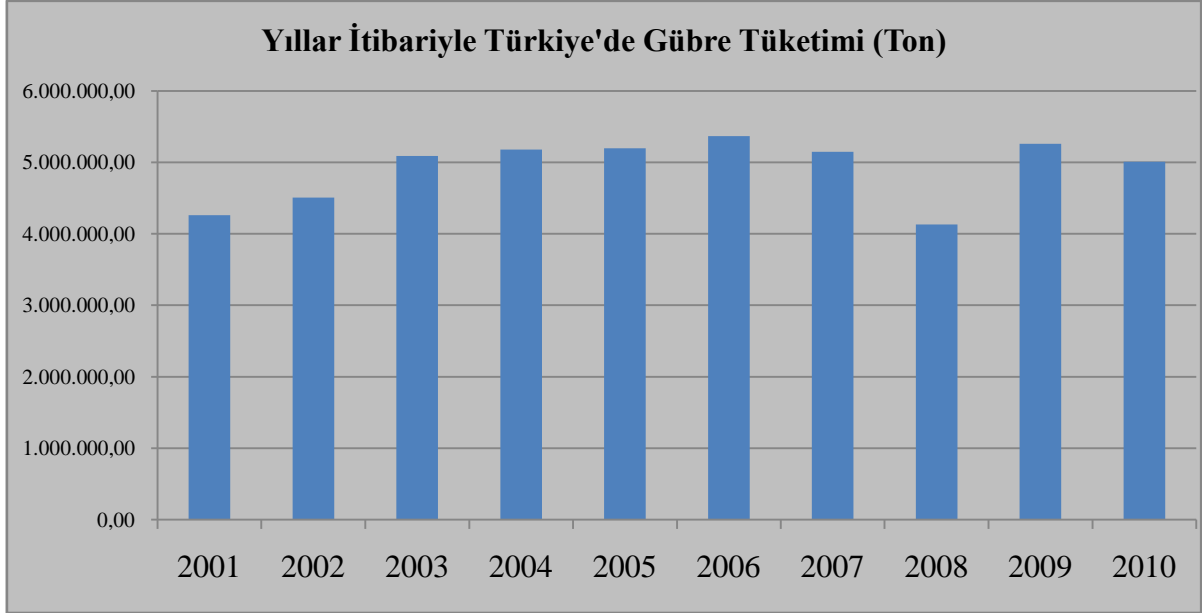
Şekil 5.1. T.K.K. 'nin Türkiye Genelinde Tohumluk Sektöründeki Pazar Payı (2010)

5.2.2. Gübre

Bitkisel üretimde verimliliği en fazla etkileyen girdilerden biri de gübredir. Üzerinde sürekli tarım yapılan toprakların verimliliğini sürdürebilmesi, çeşitli nedenlerle toprakta kaybolan bitki besin elementlerinin yeniden toprağa kazandırılması ile mümkün olur. Bu nedenle kimyevi gübre tarımsal üretimin vazgeçilmez girdilerinden biridir (Şengül ve ark. 2009).

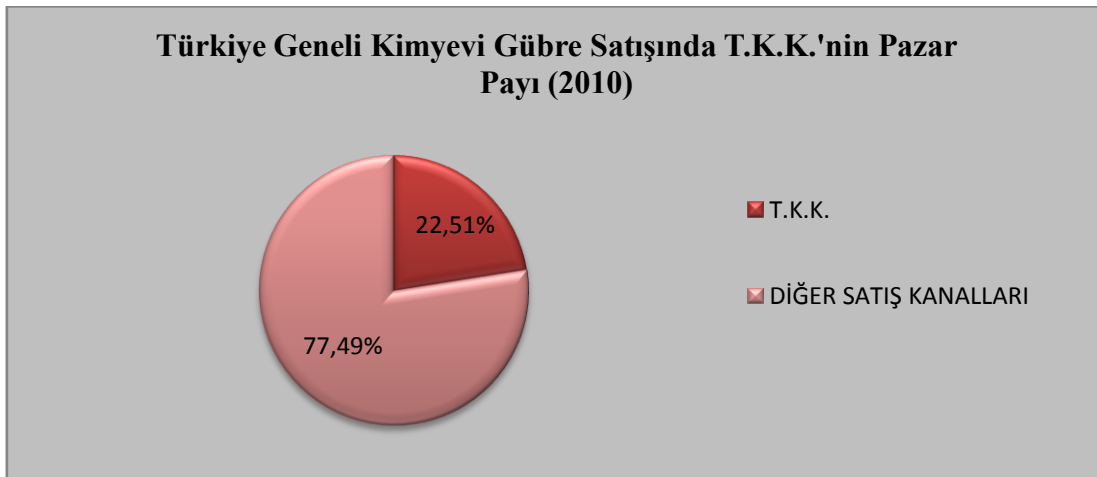
Gübrenin hammaddesi olan amonyak, doğalgazdan elde edilmektedir. Bu sebeple doğalgaz fiyatlarındaki değişim firmaların doğrudan hammadde maliyetlerine yansımakta ve gübre fiyatlarını etkilemektedir. Şekil 5.2.'de yıllar itibariyle Türkiye'deki gübre tüketimi gösterilmiştir. Grafikte dikkat çeken en önemli nokta 2001, 2002 ve 2008 yıllarında gübre tüketiminde yaşanan düşüşlerdir. Bilindiği gibi Türkiye'de yaşanan 2001 ekonomik krizinde Türk Lirası önemli ölçüde değer kaybetmiş ve buna bağlı olarak ithal hammadde fiyatlarında görülen artışla gübre tüketimi azalmıştır. Ayrıca 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz hammadde fiyatlarında artışa neden olmuş ve bunun sonucunda gübre fiyatlarının artmasına bağlı olarak tüketimde önemli bir düşüş meydana gelmiştir. Ekonomik krizlerin etkilerinin

görüldüğü yıllar dışında kalan dönemler incelendiğinde; son 10 yılda Türkiye’de gübre tüketiminin 5.000.000 tonun altına hiçbir yılda düşmediği görülmektedir (Anonim 2011-a).



Şekil 5.2. Yıllar İtibariyle Türkiye’de Gübre Tüketimi (Gübretaş 2011 Faaliyet Raporu)

2010 yılında Türkiye genelinde 5.010.000 ton kimyevi gübre kullanılmıştır. 2010 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından satışı yapılan gübre miktarı ise 1.127.582,83 tondur. Şekil 5.3.’de Tarım Kredi Kooperatifleri’nin kimyevi gübre piyasasındaki pazar payı 2010 yılı itibariyle gösterilmiştir. Buna göre Tarım Kredi Kooperatiflerinin pazar payı 2010 yılı için % 22,51’dir.



Şekil 5.3. T.K.K.’nin Türkiye Genelinde Kimyevi Gübre Sektöründeki Pazar Payı (2010)

5.2.3. Zirai mücadele ilaçları (bitki koruma ürünleri)

Tarımda verimliliğin artırılması ve elde edilen ürünlerin muhafazasında bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele etme zorunluluğu bulunmaktadır. Zirai mücadelenin gerektiği şekilde yapılamaması durumunda zararlı ve yabancı otların ürünlerde meydana getirdikleri ürün kaybı ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Söz konusu kaybın önlenmesi için zirai mücadelenin mutlaka yapılması gerekmektedir. Hastalık ve zararlılarla savaşta birçok yöntem uygulanmakta ise de, kimyasal yolla yapılan savaş en yaygın olanıdır.

Zirai mücadele ilaçları; insektisitler, fungusitler, akarisitler, herbisitler, rodentisitler-mollusisit, fumigantlar, yazlık ve kışlık yağlar olarak gruplandırılmaktadır (Anonim 2011-b).

Tekniğine uygun yapılan koruma çalışmaları verim kaybını önlerken, aşırı ve bilinçsiz tarım ilacı kullanımı da insan ve hayvan sağlığını olumsuz etkilemekte ve çevreye önemli zararlar verebilmektedir.

Türkiye’de tarım ilaçları sektörü, etkili hammaddenin tamamına yakını dışarıdan ithal eden, sadece belirli formüllerin uygulanması ve ambalajlanmasına dayalı bir sanayi görünümündedir. Ülkemizde üretilen ve kullanılan bitki koruma ürünlerinin miktarları Çizelge 5.3.’de 2006 ve 2010 yılları arasındaki dönem için verilmiştir. 2010 yılı itibariyle fiziki olarak bitki koruma ürünü üretimi 35.330 ton, kullanımı ise 38.000 tondur.

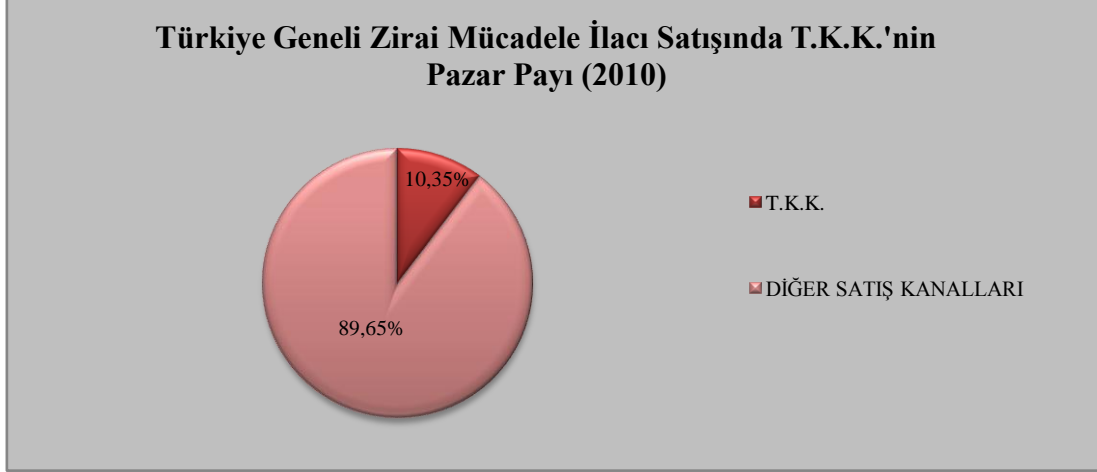
Türkiye’de bölgeler arasında üretim yoğunluğuna bağlı olarak tarım ilacı kullanımında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Akdeniz, Ege ve Marmara bölgeleri diğer bölgelere göre daha fazla tarım ilacının kullanıldığı bölgelerdir. Son yıllarda toplumda gıda güvenliğine giderek daha fazla önem verilmesi eğilimi, bitki koruma alanının düzenlemelerle daha sıkı denetim altına alınmasına ve izlenmesine yol açmıştır (Şengül ve ark. 2009).

Çizelge 5.3. Türkiye’de Tarım İlaçları Üretim ve Kullanım Miktarları (ton)

| | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 |
|----------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Üretim | 36.155 | 29.545 | 32.500 | 27.794 | 35.330 |
| Kullanım | 53.841 | 48.141 | 54.476 | 40.854 | 38.000 |

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü, 2014

2010 yılı veri olarak alındığında; Türkiye’de zirai mücadele ilacı tüketimi 38.000 tondur. 2010 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından Türkiye genelinde satışı yapılan zirai mücadele ilacı miktarı ise 3.931,83 tondur. Şekil 5.4.’de gösterildiği üzere Tarım Kredi Kooperatifleri’nin zirai mücadele ilaçları sektöründeki pazar payı 2010 yılı itibariyle % 10,35’tir.



Şekil 5.4. T.K.K. ’nin Zirai Mücadele İlaçları Sektöründeki Pazar Payı (2010)

5.2.4.Tarım alet ve makineleri

“Tarımsal Mekanizasyon; tarımsal faaliyetlerde insan gücünün yerini alarak, verimliliği artırmak amacıyla her türlü mekanik araç, gerecin imalatı ve tarımda uygulamaya konulması için gerekli tüm tedbirlerin alınması olarak tanımlanabilmektedir. Tarımsal üretimde, toprak işleme, ekim, dikim, çapa, hasat, harman, tarımsal mücadele, ürün değerlendirme gibi hemen her alanda mekanizasyondan geniş ölçüde yararlanılmakta ve böylece bir yandan birim alandan alınan ürün artırılırken, diğer yandan ürünün birim maliyetinde azalma görülmekte ve çok zor bir uğraş olan tarımsal faaliyet kolay hale gelmektedir” (Çelik 2000).

Bitkisel üretimde önemli bir girdi olan tarımsal mekanizasyon araçları; tarımsal üretimde işgücü verimliliğini artıran, maliyetleri düşüren, modern üretim teknolojilerinin kullanılmasını ve işlemlerin zamanında, isteklere uygun şekilde yapılmasını sağlayan, ürün kalitesini ve verimini artıran önemli bir tarımsal üretim girdisidir.

Çizelge 5.4.'de Türkiye'de yıllar itibariyle bazı tarımsal alet ve makine sayıları verilmiştir. Mekanizasyon araçlarının tarımsal üretim girdileri içerisinde pahalı olması, üreticinin satın alma gücünün azalması, traktör ve biçerdöver kredilerine uygulanmakta olan faiz oranının diğer tarımsal kredi faiz oranlarından yüksek olması, ülkedeki mekanizasyon düzeyinin mevcut üretim sistemleri ve sosyo-ekonomik yapıya göre belirli bir doyum noktasına ulaşmış olması, mekanizasyon araçları ile işletme alanlarının boyutları arasında uyumsuzlukların bulunması gibi nedenlerle tarım alet ve makine sayılarında yıllar itibariyle artış olmasına rağmen artış hızı yavaşlayan bir seyir göstermektedir.

Çizelge 5.4. Yıllar İtibariyle Bazı Tarım Makinelerinin Toplam Sayıları

| | Traktör | Biçerdöver | Pulluk | Kültivatör |
|-------------|----------------|-------------------|---------------|-------------------|
| 1990 | 692.454 | 10.946 | 645.582 | 284.677 |
| 1995 | 776.863 | 12.706 | 744.986 | 329.422 |
| 2000 | 940.000 | 12.578 | 875.000 | 415.000 |
| 2005 | 1.022.365 | 11.811 | 958.228 | 430.981 |
| 2010 | 1.096.683 | 13.799 | 1.014.188 | 479.972 |

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri, www.tuik.gov.tr, 2012

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye'de 2010 yılında 36.000 adet yeni traktör satışı yapılmıştır. Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla 2010 yılında satışı yapılan yeni traktör sayısı ise 46'dır. Tarım Kredi Kooperatifleri bu noktada direk traktör satışından ziyade ortaklarının satın aldığı traktörlerde, satış bedelinin belirli bir kısmının finansmanı üzerine eğilmektedir. Diğer taraftan Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla 2010 yılında Türkiye genelinde satışı yapılan tarım alet ve makine sayısı 28.744.777 Adet/Metre'dir. Bu rakamın içerisinde, pulluk, mibzer ve kültivatör gibi tarım makineleri ile birlikte sulama sistemlerinde kullanılan hortum, conta, tapa v.b. malzemelerin bulunmasından dolayı Tarım Kredi Kooperatifleri'nin tarım alet ve makineleri sektöründeki pazar payı hakkında doğru bir değerlendirme ve yorumlama yapılmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

5.2.5.Mazot

Tarımsal üretimde makine kullanımını arttıkça, akaryakıt kullanımını artmakta ve mazotun toplam üretim maliyeti içerisindeki payı da yükselmektedir. Yapılan çeşitli çalışmalarda; bitkisel üretim faaliyetinde toplam maliyeti içerisinde işgücü maliyeti ve arazi kirasından sonra mazot maliyeti en önemli kalem olarak tespit edilmiştir (Yavuz ve Atsan 2003).

Ülkemizde çeşitli bitkisel faaliyetlerde dekara kullanılan mazot miktarları Çizelge 5.5.'de verilmiştir. Tablodaki değerlerin hesaplanmasında mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan “Türkiye’de Üretilen Tarım Ürünlerinin Üretim Girdileri Rehberi” adlı çalışma verileri esas alınmıştır. Söz konusu yayında, çeşitli tarım ürünlerinin üretiminde kullanılan makine gücü saat/hektar olarak bölgeler bazında verilmektedir. Yine mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir başka araştırmada, bir traktörün bir saatlik çalışmada 5,024 -7,146 litre arasında mazot kullandığı belirlenmiştir (Sipahi 1994). Bu veriler ışığında belli başlı tarım ürünlerinde dekara kullanılan mazot miktarları aşağıdaki gibidir.

Çizelge 5.5. Belli Başlı Tarım Ürünlerinde Dekara Kullanılan Mazot Miktarı

| Ürün Adı | 1 Dekar Üretimde Kullanılan Mazot Miktarı (Litre) |
|----------|---|
| Buğday | 6,54 |
| Arpa | 4,98 |
| Mısır | 11,88 |
| Çeltik | 20,40 |
| Ayçiçeği | 7,50 |

Kaynak: K.H.G.M. Türkiye’de Üretilen Tarım Ürünlerinin Üretim Girdileri Rehberi (2005)

Tarımda mazot kullanımını açısından önemli bir başka nokta da tarım ürünlerinin üretim maliyetleri içerisinde mazot giderinin payıdır. Çizelge 5.6.’da, yukarıdaki tabloda belirtilen ve üretimi sırasında 1 dekarda kullanılan mazot miktarları gösterilen temel tarım ürünlerinin üretim maliyetleri içerisindeki mazotun payı gösterilmiştir. Tablodaki değerlerin hesaplanmasında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı’nın 2006 yılı tarımsal üretim maliyetlerine ilişkin veriler kullanılırken mazot fiyatlarında 2007 yılının ilk altı aylık ortalaması esas alınmıştır.

Çizelge 5.6. Bazı Temel Tarım Ürünlerinin Maliyetleri İçerisinde Mazotun Payı

| Ürün Adı | Kullanılan Mazot Miktarı (Lt/da) | Mazot Gideri (TL/Da.) | Ürün Maliyeti (TL/Kg.) | Verim (Kg/Da.) | Toplam Ürün Maliyeti (TL/Da) | Mazotun Maliyet İçindeki Payı (%) |
|----------|----------------------------------|-----------------------|------------------------|----------------|------------------------------|-----------------------------------|
| Buğday | 6,54 | 14,45 | 0,36 | 220 | 79,20 | 18,25 |
| Arpa | 4,98 | 11,01 | 0,34 | 262 | 89,08 | 12,35 |
| Mısır | 11,88 | 26,25 | 0,29 | 700 | 203,00 | 12,93 |
| Çeltik | 20,40 | 45,08 | 0,67 | 709 | 475,03 | 9,49 |
| Ayçiçeği | 7,50 | 16,58 | 0,56 | 180 | 100,80 | 16,44 |

Kaynak: Tarımsal Eğitim ve Araştırma Enstitüsü, Tarımsal Veriler, 2011

Çizelge 5.6.'da görüldüğü üzere mazot giderinin maliyet içindeki payı en yüksek olan ürün % 18,25 ile buğdaydır. Buğdayın 1 dekarının üretiminde kullanılan mazot miktarı diğer ürünlerle karşılaştırıldığında daha düşük bir düzeyde olsa da maliyet içindeki payının daha yüksek bir oranda olması, toplam dekar maliyetlerinin tüm girdiler dikkate alındığında buğdayda diğer ürünlere göre daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumun tam tersi ise çeltikte geçerlidir. 1 dekarlık alanda yapılan üretimde kullanılan mazot miktarı en yüksek olan ürün 20,40 litre ile çeltiktir. Buna karşın, çeltik üretiminde kullanılan diğer girdilerin maliyetinin yüksek olması, mazot giderinin maliyet içerisindeki oranının düşük seviyede kalması sonucunu doğurmaktadır.

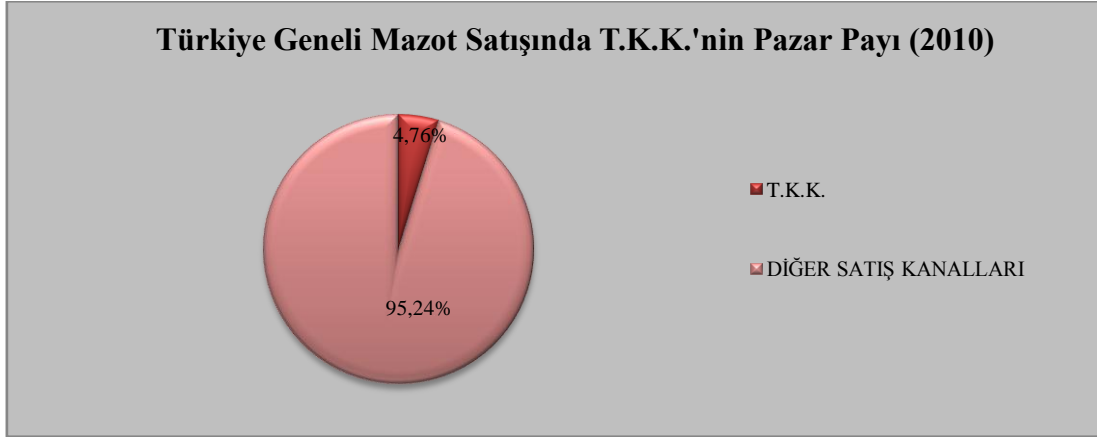
Türkiye tarımında üretim faaliyetlerinde teknolojinin hızla ilerlemesi ve makineleşmenin artmasıyla mazot kullanımı artmış, bu da mazot masrafının payını ve maliyeti arttıran bir etmen olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle hububat gibi ileri derecede makineleşmiş tarım alanlarında mazotun maliyeti önemli yer tutmaktadır. Çizelge 5.7.'de 2007-2011 yılları itibariyle tarım sektöründe kullanılan akaryakıt miktarı belirtilmektedir.

Çizelge 5.7. Tarımda Mazot Kullanımı

| Yıllar | Miktar (ton) |
|--------|--------------|
| 2007 | 3.516.000 |
| 2008 | 4.304.000 |
| 2009 | 4.366.000 |
| 2010 | 4.278.000 |
| 2011 | 4.809.000 |

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Web Sitesi, www.enerji.gov.tr, 2013

2010 yılında Türkiye’de tarımda mazot tüketimi 4.278.000 tondur. 2010 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından Türkiye genelinde satışı yapılan mazot miktarı ise 203.836 tondur. Şekil 5.5.’de Tarım Kredi Kooperatifleri’nin tarımda kullanılan mazottaki Pazar payının 2010 yılı itibariyle % 4,76 olduğu görülmektedir.



Şekil 5.5. T.K.K. ’nin Türkiye Genelinde Mazot Kullanımındaki Pazar Payı (2010)

5.3.Hayvansal Üretimde Kullanılan Başlıca Tarımsal Girdiler

Türkiye’de hayvansal üretim de bitkisel üretimde olduğu gibi çeşitlilik göstermektedir. Tarım işletmelerinin genelinde hayvansal üretim bitkisel üretimle birlikte yürütülmekle beraber son yıllarda hayvancılık konusunda yapılan yeniliklerle büyük ve teknolojinin ileri seviyede kullanıldığı, sütçülük ve besicilik üzerine kurulmuş çiftliklerinin sayısı artmıştır. Türkiye İstatistik Kurumunun 2010 yılı verilerine göre Türkiye’de toplam büyükbaş hayvan sayısı bir önceki yıla göre % 6 artarak 11.454.526 baş olmuştur. Büyükbaş hayvanlar arasında yer alan sığır sayısı % 6 artarak 11.369.800 baş olmuştur. Küçükbaş hayvan sayısı incelendiğinde ise koyun sayısı 2009 yılına oranla % 6,2 artarak 23.089.691 baş, keçi sayısı ise % 22,7 artarak 6.293.233 baş olmuştur.

Bu bölümde hayvansal üretim faaliyetlerinde kullanılan girdilerden olan karma hayvan yemleri, damızlık hayvan ve suni tohumlama incelenecektir.

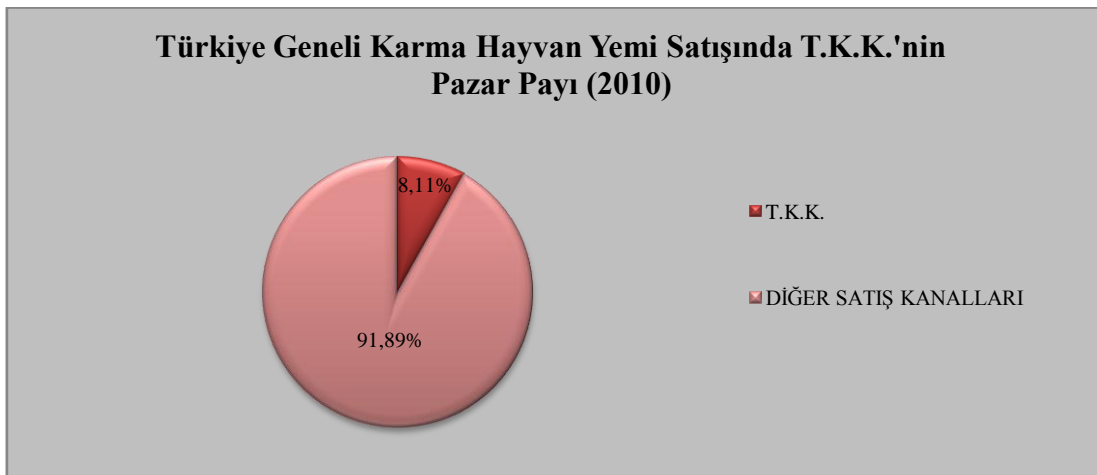
5.3.1.Yem

Hayvancılıkta genotip ve çevrenin yanında besleme de verimin artırılmasında önemli bir faktördür. Hayvansal üretimde birim hayvan başına verimin artırılmasında en önemli

girdilerden biri olan yem, girdi maliyetlerinin % 45-75'ini oluşturmaktadır. Ülkemizde toplam yem tüketiminin % 78'i kaba yemlerden, % 22'si kesif yemlerden karşılanmaktadır. Türkiye'de kaba yem ihtiyacının % 38'ini çayır-mera ve nadas alanları karşılarken, Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerde ihtiyacın % 80-90'ı çayır ve meralardan karşılanmaktadır (Anonim 1990).

Ülkemizde gerek ithal edilen inek sayısının artması, gerekse yapılan ıslah çalışmaları sonucu kültür ırkı ve melez sığır sayısının toplam sığır varlığı içindeki payı giderek yükselmektedir. Kuşkusuz bu olumlu gelişme başta beslenme olmak üzere bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Yüksek süt ve et verimine sahip kültür ırkı sığırları ile bunların melezlerinden beklenen verimin alınabilmesi, bu hayvanların dengeli beslenmeleri ile mümkündür. Bunun için de iyi kaliteli kaba yemlere ve konsantre yemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de 2009 ve 2010 yıllarında üretilen küçükbaş ve büyükbaş hayvan yemi rakamları incelendiğinde: Türkiye Yem Sanayicileri Birliği rakamlarına göre 2009 yılında 5.110.500 ton olarak gerçekleşen yem üretimi 2010 yılında % 23,3 artarak 6.301.645 ton olarak gerçekleşmiştir (Anonim 2013-a). 2010 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından Türkiye genelinde satışı yapılan yem miktarı ise 510.925 tondur. Şekil 5.6.'da Tarım Kredi Kooperatifleri'nin 2010 yılı itibariyle karma hayvan yemi sektöründeki pazar payının % 8,11 olduğu görülmektedir.



Şekil 5.6. T.K.K.'nin Türkiye Genelinde Karma Hayvan Yemi Pazar Payı (2010)

5.3.2.Damızlık hayvan ve suni tohumlama

Hayvansal ürünlere gün geçtikçe artan talebin karşılanmasında; hayvan sayısını artırmak ve birim başına verimi yükseltmek gibi iki seçenek mevcuttur. Hayvan sayısının sürekli olarak artırılması mümkün ve ekonomik olmadığından hayvan başına verimin yükseltilmesi gerekmektedir. Bu da ancak ırk ıslahı ve çevre şartlarının iyileştirilmesi ile mümkündür (Anonim 2011-b).

“Ülkemiz sığır varlığı bakımından dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olmasına rağmen, hayvan başına verim oldukça düşüktür. Bu verim düşüklüğünün pek çok sebebi vardır. Hayvanların büyük bir bölümünün düşük verimli yerli ırklardan oluşması, yem üretiminin yetersizliği, yem fiyatlarının yüksekliği, hastalıklarla mücadelenin etkin bir şekilde sürdürülmemesi ve örgütlenmenin yetersiz olması sebepler arasında sayılabilir” (Çelik 2000). Damızlık hayvan ithali, suni tohumlama ile düşük verimli yerli ırkların yerine ithal ırkların ikame edilmesi ve suni tohumlama ile verimliliğin artırılması çalışmaları hayvansal üretimde verimliliğin artırılması için önemli girdilerdendir.

Çizelge 5.8.'de Türkiye'de 1991-2012 yılları itibariyle büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığına ilişkin rakamlar verilmiştir. Büyükbaş hayvan varlığı sayısında 1991-2005 yılları arasında düşüş, 2005-2012 yılları arasında ise artış görülmektedir. Ancak küçükbaş hayvan varlığında 1991-2012 yılları arasında yaklaşık olarak % 30'luk bir azalma görülmektedir.

Çizelge 5.8. Türkiye Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı

| Yıllar | Büyükbaş Hayvan Sayısı | Küçükbaş Hayvan Sayısı | Toplam Hayvan Sayısı |
|--------|------------------------|------------------------|----------------------|
| 1991 | 11.972.923 | 51.196.538 | 63.196.461 |
| 1995 | 11.789.000 | 42.902.000 | 54.691.000 |
| 2000 | 10.761.000 | 35.693.000 | 46.454.000 |
| 2005 | 10.526.440 | 31.821.789 | 42.348.229 |
| 2010 | 11.369.800 | 29.382.924 | 40.752.724 |
| 2011 | 12.386.337 | 32.309.518 | 44.695.855 |
| 2012 | 13.914.912 | 35.782.519 | 44.697.431 |

Kaynak:Türkiye İstatistik Kurumu Verileri, www.tuik.gov.tr, 2014

2010 yılı itibariyle Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından Türkiye genelinde 130.933 adet büyükbaş ve küçükbaş hayvan satışı yapılmıştır. Türkiye genelinde satışı yapılan büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları ile ilgili olarak sağlıklı rakamlara ulaşılmadığından, canlı hayvan piyasasındaki Tarım Kredi Kooperatifleri'nin pazar payı ile ilgili yorum yapılamamaktadır.

6. ARAŞTIRMA BÖLGESİNDE TARIMSAL YAPI VE GİRDİ KULLANIMI

Tekirdağ ili Türkiye'nin kuzey-batısında, Marmara Denizi'nin kuzeyinde, Trakya Bölgesinde, 40° 36' ve 41° 31' kuzey enlemleriyle 26° 43' ve 28° 08' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Tekirdağ ilinin yüzölçümü 6.313 kilometrekaredir. Tekirdağ ili yüzölçümü itibariyle Marmara Bölgesi'nin % 8.60'ını, Türkiye topraklarının ise % 0.80'ini kaplamaktadır. İlin, Marmara Denizi'ne 133 km, Karadeniz'e 2,5 km uzunluğunda kıyısı bulunmaktadır (Anonim 2011-b). Bu bölümde sırasıyla Tekirdağ ilindeki tarımsal yapı, tarım alanları, bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri ile ilgili bilgiler sunulmuş ve bu tarımsal faaliyetlerde kullanılan tarımsal girdiler incelenmiştir.

6.1. Tarımsal Yapı

6.1.1. Bitkisel üretim faaliyetleri

Tekirdağ, bitki örtüsü itibariyle güneyindeki nemli deniz ikliminin etkisinin altında çeşitli orman topraklarının var olduğu, iç kesimlerinde ise kurak bozkır özelliklerine uygun orman, otlak ve genellikle tarım alanlarının yaygın olarak bulunduğu, bu sebeple de biyolojik çeşitlilik bakımından zengin bir ekolojik sistemler birliğidir. 2010 yılı verilerine göre Tekirdağ ilinin arazi varlığı ve kullanışlarına göre dağılımı Çizelge 6.1.'de belirtilmiştir.

Tekirdağ ili arazi varlığının % 60,30 gibi önemli bir kısmını işlenebilen tarım arazileri oluşturmaktadır. Ormanlık alanların toplam arazi varlığı içerisindeki oranı % 16,49, çayır-mera alanlarının toplam arazi varlığı içerisindeki oranı ise % 5,16'dır.

Çizelge 6.1. Tekirdağ İli Arazi Varlığı

| Kullanılış Biçimi | Alan (da) | Oranı (%) |
|---------------------|---------------------|---------------|
| İşlenen Tarım Alanı | 3.806.531,00 | 60,30 |
| Çayır-Mera Alanı | 325.784,60 | 5,16 |
| Ormanlık Alan | 1.040.860,00 | 16,49 |
| Tarım Dışı Arazi | 1.139.824,40 | 18,06 |
| Toplam | 6.313.000,00 | 100,00 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2011 yılı verilerine göre Türkiye'deki toplam tarım arazilerinin (işlenen tarım alanları, çayır-mera alanları ve ormanlık alanlar toplamı) içerisinde işlenebilen tarım alanlarının oranı % 61,78'dir. Aynı değerlendirme Tekirdağ için yapıldığında ise bu oranın % 73,58 olduğu ve Tekirdağ ilinde işlenen tarım arazilerinin toplam arazi varlığı içerisindeki oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Tekirdağ ilindeki tarım arazilerinin 2010 yılı itibariyle nitelikleri bakımından ilçeler bazında dağılımı Çizelge 6.2.'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Çizelge 6.2. İlçeler Bazında Tarım Alanlarının Dağılımı (Tekirdağ)

| İlçeler | Tarım Alanı (da) | Çayır-Mera (da) | Orman-Funda ve Diğer Araziler (da) |
|------------------------|---------------------|-------------------|------------------------------------|
| Merkez | 754.113,00 | 45.343,00 | 165.100,00 |
| Çerkezköy | 131.499,00 | 13.422,00 | 101.440,00 |
| Çorlu | 633.984,00 | 32.295,90 | |
| Marmaraereğlisi | 138.479,00 | 3.905,60 | |
| Hayrabolu | 605.462,00 | 98.015,80 | 21.810,00 |
| Malkara | 751.075,00 | 80.108,70 | 222.370,00 |
| Murathı | 323.229,00 | 18.718,80 | 3.880,00 |
| Saray | 315.269,00 | 31.730,80 | 268.720,00 |
| Şarköy | 153.421,00 | 2.244,00 | 257.540,00 |
| Toplam | 3.806.531,00 | 325.784,60 | 1.040.860,00 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Çizelge 6.2.'de görüldüğü üzere en fazla tarım alanı Tekirdağ ili merkezinde bulunmaktadır. Tekirdağ ili merkezini sırasıyla Malkara, Hayrabolu ve Çorlu ilçeleri takip etmektedir. En az tarım alanına sahip olan ilçe ise 131.499,00 dekar ile Çerkezköy ilçesidir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli sebep ise Çerkezköy ilçesinde tarım alanlarının önemli bir kısmının sanayi arazisi vasfına geçirilmesidir. En fazla çayır-mera arazisine sahip olan ilçeler Hayrabolu ve Malkara, en fazla ormanlık alana sahip olan ilçeler ise Saray ve Şarköy'dür. Birbirlerine sınır olan Çorlu, Çerkezköy ve Marmaraereğlisi ilçelerine ait orman alanlarına ilişkin verilere ilçe detayında ulaşılamadığı için, bu üç ilçeye ait rakam toplu olarak verilmiştir.

İldeki sulanabilir nitelikteki arazi varlığı incelendiğinde, 2010 yılı itibariyle Devlet Su İşleri tarafından yapılmış yatırımların toplam sulama kapasitesinin 101.000,00 dekar olduğu;

ancak Tekirdağ ilinde 2010 yılı itibariyle 43.017,00 dekar büyüklüğünde arazide sulu tarım yapıldığı ve il genelinde sulanabilir arazi kapasitesinin yalnızca % 42,59'unun değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Tekirdağ ilinde işlenen tarım arazilerinin nitelikleri bakımından gruplandırılması ve tarla arazisi, bağ arazisi, sebze arazisi, meyvelik ve zeytinlik arazi olarak gruplandırılan bu tarım alanlarının 2010 yılı itibariyle büyüklük ve oranları Çizelge 6.3.'de verilmiştir.

Çizelge 6.3. İşlenebilen Tarım Alanlarının Dağılımı

| Kullanılış Şekli | Alan (da) | Oranı (%) |
|------------------|---------------------|---------------|
| Tarla Arazisi | 3.669.933,00 | 96,41 |
| Bağ Arazisi | 42.018,00 | 1,10 |
| Sebze Arazisi | 38.070,00 | 1,00 |
| Zeytinlik Arazi | 35.688,00 | 0,94 |
| Meyvelik Arazi | 20.822,00 | 0,55 |
| Toplam | 3.806.531,00 | 100,00 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Buna göre, Tekirdağ ilinde işlenebilen tarım alanlarının % 96,41 gibi büyük bir kısmını tarla arazileri oluşturmaktadır. Bağcılık, sebzeçilik, zeytincilik ve meyvecilik gibi tarımsal faaliyetler ise çok daha kısıtlı bir alanda sürdürülmektedir.

Tekirdağ ilindeki tarla arazilerinde 2010 yılı itibariyle ekimi yapılan buğday, ayçiçeği, arpa, silajlık mısır, fiğ, çeltik ve kanola gibi belli başlı ürünlere ilişkin ekiliş alanları, ortalama verim bilgileri ve üretim miktarları ile ilgili veriler Çizelge 6.4.'de sunulmuştur.

Çizelge 6.4. Tarla Bitkileri Ekiliş Alanları ile Ortalama Verim ve Üretim Miktarları

| Ürünler | Ekiliş (Da) | Ortalama Verim(Kg/Da) | Üretim(ton) |
|----------------|-------------|-----------------------|-------------|
| Buğday | 1.794.576 | 460 | 824.624 |
| Ayçiçeği | 1.367.073 | 271 | 370.489 |
| Arpa | 196.500 | 439 | 86.280 |
| Silajlık Mısır | 72.200 | 3.193 | 230.500 |
| Fiğ(yeşil ot) | 22.450 | 1.944 | 43.641 |
| Çeltik | 34.950 | 900 | 31.455 |
| Kanola | 137.750 | 385 | 53.085 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Tekirdağ ilinde 2010 yılı itibariyle en fazla ekimi yapılan ürünlerin buğday ve ayçiçeği olduğu; buğday ve ayçiçeği ile karşılaştırıldığında arpa, silajlık mısır, fiğ, çeltik ve kanola gibi diğer ürünlerin ekim alanlarının daha kısıtlı olduğu görülmektedir. 2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilinde az da olsa ekimi yapılan diğer tarla bitkileri ise çavdar, yulaf, kuşyemi, sorgum, tritikale, hayvan pancarı, bakla, bezelye, börülce, nohut, kuru fasulye, yeşil mercimek, kuru soğan, patates, aspir ve şeker pancarıdır.

Çizelge 6.5.'de ise bitkisel üretim dallarının ekiliş alan ve oranlarına ilişkin bilgiler verilmiştir. Buna göre 2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilindeki tarla arazilerinin % 55,58'inde tahıl ekiminin, % 41,01'inde yağlı tohumlar ekiminin yapıldığı görülmektedir. Tahıl ve yağlı tohum ekim alanlarını sırasıyla yem bitkileri, yumru bitkileri, endüstri bitkileri ve baklagiller ekim alanlarının takip ettiği görülmektedir.

Çizelge 6.5. Bitkisel Üretim Dallarının Ekiliş Alan ve Oranları

| Ürün Grupları | Ekim Alanı (da) | Oranı (%) |
|---------------------------|------------------|---------------|
| Tahıllar | 2.039.741 | 55,58 |
| Yağlı Tohumlar | 1.505.023 | 41,01 |
| Yumru Bitkileri | 23.950 | 0,65 |
| Yem Bitkileri | 90.224 | 2,46 |
| Endüstri Bitkileri | 6.180 | 0,17 |
| Baklagiller | 4.815 | 0,13 |
| Toplam | 3.669.933 | 100,00 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Tekirdağ ilinde, tarla bitkilerinin üretimi dışındaki sebzeçilik, meyvecilik, bağcılık, zeytincilik ve seracılık gibi kollarda az da olsa bitkisel üretim faaliyetleri sürdürülmektedir. İlin tarımsal gayri safi üretim değeri içerisinde çok düşük bir paya sahip olan sebzelerin, değer bakımından en önde geleni karpuzdur. Bu ürünü sırasıyla kavun, domates ve hıyar takip etmektedir. Tekirdağ'da kavun ve karpuzun dışında il dışı pazar için üretim yapılmamaktadır. Yetiştirilen sebzeler aile içi ve dahili pazara dönüktür. Pazarlama güçlüklerinin olması, fiyat ve pazar garantisinin olmayışı, sebze grubu ürünlerin üretiminin fazla işgücü istemesi, sulama tesislerinin yeterli düzeyde olmayışı, ilde üretilen diğer ürünlerden görece yüksek randıman alınması ve bunların yanında Tekirdağ ilinde sebze işleme sanayinin olmayışı da sebzeçiliğin gelişmesini engellemektedir.

Tekirdağ ilinde ticari amaçlı meyvecilik fazla gelişmemiştir. Kapama meyve bahçesi yok denecek kadar azdır. Dağınık şekildeki ağaçlar genellikle bağların içerisinde yer almaktadır. Üretimi en fazla olan meyveler kiraz, erik, elma, ayva, armut ve cevizdir. 2002 yılında hazırlanan kiraz üretimini geliştirme projesi uygulama çalışmaları çerçevesinde 480 dekar ve 2003 yılında ise 250 dekar kiraz bahçesi kurulmuştur. Projeye 2004 yılında da devam edilmiş ve 427 dekar kiraz bahçesi kurulması çalışmaları sürdürülmüştür. 2005 yılında ise 481 dekar, 2006 yılında da Özel İdare ve Belediye Başkanlığı kaynağı ile toplam 2080 dekar alanda kapama kiraz bahçesi tesisi kurulmuştur. Meyvelerin tümü iç tüketimde kullanılmakta olup döküm zamanında üretimi nispeten daha fazla olanlar pazarlarda değerlendirilmektedir.

Zeytin üretimi ise sadece Şarköy ilçesinde yapılmakta iken son yıllarda Merkez ilçede de kapama zeytin bahçeleri tesis edilmektedir. 2010 yılı itibariyle il genelinde 35.688 dekarlık alanda, toplam meyve veren 1.032.553 adet zeytin ağacından, 7.356,00 tonu sofralık, 1.042,00 tonu da yağlık olmak üzere toplam 8.388,00 ton zeytin elde edilmiştir.

Bitkisel üretimde önemli faaliyet kollarından birisi de bağcılıktır. İlin toplam bağ alanı 2010 yılı verilerine göre 42.018 dekar (meyve veren ve vermeyen) olup, bağlardan 50.934 ton yaş üzüm elde edilmiştir. Bağcılık daha çok Şarköy ilçesi ve il merkezinde yaygındır. Diğer ilçelerde ise daha ziyade aile ihtiyacına yönelik üretim sürdürülmektedir.

Tekirdağ ili genelinde 2010 yılı itibariyle toplam 329 adet sera mevcut olup, Merkez ilçe 183 sera ile ilk sırada yer almaktadır. Seralarda kış sezonunda genellikle kıvırcık, ıspanak, taze soğan, yaz sezonunda ise ağırlıklı olarak hıyar ve taze fasulye üretilmektedir (Anonim 2011-b).

6.1.2. Hayvansal üretim faaliyetleri

Hayvansal ürünlere gün geçtikçe artan talebin karşılanmasında; hayvan sayısını artırmak ve birim başına verimi yükseltmek gibi iki seçenek mevcuttur. Hayvan sayısının sürekli olarak artırılması mümkün ve ekonomik olmadığından hayvan başına verimin yükseltilmesi gerekmektedir. Bu da ancak ırk ıslahı ve çevre şartlarının iyileştirilmesi ile mümkündür.

Çizelge 6.6. 2010 Yılı Tekirdağ İli Büyükbaş Hayvan Varlığı

| İlçeler | Sığır Varlığı | | | Manda | TOPLAM | % |
|-------------------|----------------|---------------|--------------|------------|----------------|---------------|
| | Kültür | Kültür Melezi | Yerli | | | |
| Merkez | 15.530 | 2.320 | 161 | 9 | 18.020 | 12,98 |
| Çerkezköy | 5.622 | 858 | 37 | 0 | 6.517 | 4,70 |
| Çorlu | 8.100 | 2.300 | 0 | 0 | 10.400 | 7,49 |
| Hayrabolu | 15.751 | 5.217 | 0 | 0 | 20.968 | 15,11 |
| Malkara | 42.190 | 10.474 | 85 | 32 | 52.781 | 38,03 |
| M.Ereğlisi | 2.074 | 260 | 0 | 0 | 2.334 | 1,68 |
| Murath | 6.353 | 1.738 | 0 | 0 | 8.091 | 5,83 |
| Saray | 9.028 | 3.002 | 205 | 280 | 12.515 | 9,02 |
| Şarköy | 4.761 | 1.586 | 820 | 0 | 7.167 | 5,16 |
| Toplam | 109.409 | 27.755 | 1.308 | 321 | 138.793 | 100,00 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Çizelge 6.6.'da 2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilindeki büyükbaş hayvan varlığına ilişkin bilgiler verilmiştir. Buna göre Tekirdağ ilinde toplam 138.793 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvanların önemli bir kısmı kültür ve kültür melezi ırklarından olup yerli ırk ve manda sayıları oldukça düşük seviyededir.

İldeki büyükbaş hayvanların % 38,03 gibi önemli bir kısmı Malkara ilçesinde bulunmaktadır. Malkara ilçesini sırasıyla Hayrabolu ve Merkez ilçeleri izlemektedir. Mandacılık faaliyetleri ise Saray ilçesinde yoğunlaşmıştır. Saray ilçesi dışında kısmen de olsa Malkara ve Merkez ilçelerinde sürdürülen mandacılık faaliyetlerine diğer ilçelerde rastlanılamamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının en önemli sebebi ise bataklık ve sazlık alanların mandacılık faaliyetlerine daha uygun olmasıdır.

Çizelge 6.7.'de 2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilindeki küçükbaş hayvan varlığına ilişkin bilgiler verilmiştir. Buna göre Tekirdağ ilinde toplam 177.894 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Koyunların önemli bir kısmı yerli ırktan olup az bir kısmı ise merinos ırkındandır. Keçilerin ise tümü kıl keçisidir.

Çizelge 6.7. 2010 Yılı Tekirdağ İli Küçükbaş Hayvan Varlığı

| İlçeler | Koyun | | Keçi | Genel Toplam |
|---------------|------------------|--------------|---------------|----------------|
| | (Yerli ve diğer) | Merinos | Kıl Keçisi | |
| Merkez | 22.351 | 1.151 | 8.501 | 32.003 |
| Çerkezköy | 9.158 | 122 | 470 | 9.750 |
| Çorlu | 17.560 | 0 | 600 | 18.160 |
| Hayrabolu | 21.051 | 974 | 4.700 | 26.725 |
| Malkara | 27.760 | 910 | 14.470 | 43.140 |
| M. Ereğlisi | 3.340 | 0 | 135 | 3.475 |
| Murathı | 10.819 | 89 | 607 | 11.515 |
| Saray | 8.420 | 29 | 475 | 8.924 |
| Şarköy | 7.200 | 1.101 | 15.901 | 24.202 |
| TOPLAM | 127.659 | 4.376 | 45.859 | 177.894 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Tekirdağ ilinde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık dışındaki diğer hayvansal üretim faaliyetleri kümes hayvancılığı, arıcılık ve balıkçılıktır. Tekirdağ ilinde 2010 yılı itibariyle 210.000'i ticari, 261.875'i köy tavuğu olmak üzere toplam 471.875 adet yumurtacı tavuk bulunmaktadır. Yumurta üretimi ise 66.247.250 adet olup, yumurta verimi ortalaması; köy tavuğunda 145, ördekte 40, hindide 30, kazda 20 adettir. Özellikle broiler ve etlik hindi besiciliğinde mevsime ve pazara dönük planlamalar yapıldığından, kanatlı sayısında yıllar itibariyle sürekli bir değişkenlik görülmektedir.

Tekirdağ ilinde 2010 yılı itibariyle 42.538,00 adet arı kovanı bulunmakta ve bu kovanlarda toplam 416.700 kilogram bal elde edilmektedir. Kovan başı bal verimi 9,90 kilogram olup, il genelindeki balmumu üretimi ise 4.161,00 kilogramdır.

Tekirdağ ilindeki balıkçılık faaliyetleri ağırlıklı olarak Tekirdağ ili merkezi ile birlikte Şarköy ve Marmaraereğlisi ilçelerinde sürdürülmektedir. Tekirdağ kıyılarında İstavrit, Hamsi, Palamut, Levrek, Lüfer, Çinekop gibi balıklar ve Karides istihali 1 Eylül-15 Nisan tarihleri arasında yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Diğer dönemlerde ise Su Ürünleri Tebliği'nce müsaade edilen av araçları ile küçük balıkçı tekneleri tarafından av yasağı olmayan su ürünleri avcılığı yapılmaktadır (Anonim 2011-b).

6.2.Tarımsal Girdi Kullanımı

Tekirdağ ili genelinde işlenen tarım arazilerinin % 96,41'inin tarla arazisi olduğu ve bu tarla arazilerinin % 96,49'unda tahıl ve yağlı tohumlar ekiminin yapıldığı önceki bölümde belirtilmişti. Bu nedenle Tekirdağ ilinde kullanılan tarımsal girdiler incelenirken, tahıl ve yağlı tohumlar ekiminde yoğun olarak kullanılan zirai mücadele ilaçları, tarım alet ve makineleri, gübre ve tohumluk gibi girdiler üzerinde daha fazla durulacaktır.

Zirai mücadele ilaçları; insektisitler, fungusitler, akarisitler, herbisitler, rodentisitler-mollusisit, fumigantlar, yazlık ve kışlık yağlar olarak gruplandırılmaktadır.

Çizelge 6.8. 2010 Yılında Tekirdağ İlinde Kullanılan Tarımsal Mücadele İlaçları

| Kullanılan İlaç | Miktarı (Lt veya Kg) |
|---------------------------------|-----------------------------|
| İnsektisit | 20.109,05 |
| Fungusit | 162.727,89 |
| Herbisit | 344.920,77 |
| Akarisit | 47,00 |
| Rodentisit ve mollusisit | 191,70 |
| Fümigant | 488,20 |
| Kışlık ve yazlık yağ | 1.807,00 |
| Diğer zirai ilaçlar | 2.602,55 |
| TOPLAM | 532.894,16 |

Kaynak:Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Çizelge 6.8.'de 2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilinde kullanılan zirai ilaçlara ilişkin bilgiler verilmiştir. Buna göre, 2010 yılında Tekirdağ ilinde, 85 adet zirai ilaç bayii vasıtasıyla 20.109,05 lt/kg insektisit, 162.727,89 lt/kg fungusit, 344.920,77 lt/kg herbisit, 47,00 lt/kg akarisit, 191,70 lt/kg rodentisit ve mollusisit, 488,20 lt/kg fümigant, 1.807,00 lt/kg kışlık ve yazlık yağ ve 2.602,55 lt/kg diğer zirai mücadele ilaçları olmak üzere toplam 532.894,16 lt/kg ilaç kullanılmıştır.

Tarımsal üretimi dolaylı olarak etkilemek suretiyle verimi artıran tarımsal mekanizasyonun önemi Tekirdağ ili çiftçileri tarafından yeterince anlaşılmıştır. Ülke genelinde olduğu gibi Tekirdağ ilinde de kırsal kesim nüfusunun hızla düşmesi, sanayileşme sürecinin hızlanması ve iş gücü ücretlerinin yükselmesi gibi nedenler dolayısıyla tarım alet ve makineleri kullanımı artmıştır. Tekirdağ ili genelinde 3.806.531,00 dekar olan tarla arazisinin

tamamı traktörle işlenmekte olup, sadece çok meyilli araziler, bağ alanları ile meyvelikler ve sebze bahçelerinin bir kısmında traktör kullanılmamaktadır.

İl genelinde 2010 yılı itibariyle 20.145 adet traktör bulunmaktadır. Traktör kullanımına elverişli 3.806.531,00 dekar tarla arazisinin var olduğu göz önünde bulundurulduğunda traktör başına yaklaşık olarak 189 dekarlık arazi düşmektedir. Ayrıca Tekirdağ ilinde 2010 yılı itibariyle 1.121 adet biçerdöver, 10.133 adet süt sağım makinesi, 171 adet selektör, 28.002 adet mibzer, 30.967 adet pulluk, 14.350 adet kimyevi gübre dağıtıcısı, 19.044 adet pülverizatör, 25 adet ot silaj makinesi, 272 adet mısır silaj makinesi, 703 adet yem hazırlama makinesi ve 946 adet balya makinesi bulunmaktadır (Tekirdağ ilindeki tarım alet ve makineleri varlığı çizelge 7.11.'de detaylı olarak gösterilmiştir).

Bitkisel üretimde verimliliği etkileyen en önemli girdilerden biri de gübredir. Tekirdağ ilinde yoğun bir şekilde gerçekleştirilen buğday ve ayçiçeği ekimi sırasında önemli ölçüde kimyevi gübre kullanılmaktadır. Çizelge 6.9.'da 2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilinde kullanılan kimyevi gübreler cins ve miktarları itibariyle sunulmuştur.

Çizelge 6.9. 2010 Yılında Tekirdağ İlinde Kullanılan Gübre Cins ve Miktarları (ton)

| Gübre Cinsi | AS % 21 | CAN % 26 | CAN % 33 | Üre % 46 | DAP | 20.20.0 | 15.15.15 | Diğer Gübreler | TOPLAM |
|---------------|-----------------|------------------|------------------|------------------|-----------------|------------------|-----------------|-----------------|------------------|
| Merkez | 1.395,84 | 5.631,75 | 2.392,60 | 7.120,34 | 1.493,60 | 7.861,59 | 971,45 | 471,05 | 27.338,22 |
| Çerkezköy | 0,00 | 1.184,35 | 128,00 | 467,20 | 76,10 | 576,20 | 326,55 | 59,90 | 2.818,30 |
| Çorlu | 822,80 | 6.372,35 | 2.764,75 | 5.569,35 | 762,50 | 4.730,15 | 1.289,20 | 674,45 | 22.985,55 |
| Hayrabolu | 1.103,15 | 3.670,85 | 2.540,70 | 7.419,20 | 892,95 | 7.831,00 | 643,15 | 1.100,20 | 25.201,20 |
| Malkara | 1.464,00 | 4.069,45 | 2.260,67 | 8.972,85 | 809,65 | 7.610,11 | 1.109,35 | 1.693,55 | 27.989,63 |
| M.Ereğlisi | 409,65 | 1.986,95 | 439,50 | 1.821,60 | 181,10 | 1.853,05 | 169,65 | 91,90 | 6.953,40 |
| Murath | 344,60 | 2.208,00 | 271,80 | 2.683,80 | 159,95 | 2.564,55 | 455,65 | 99,20 | 8.787,55 |
| Saray | 72,55 | 2.765,40 | 250,05 | 2.178,70 | 314,55 | 2.771,40 | 655,20 | 703,30 | 9.711,15 |
| Şarköy | 121,80 | 426,85 | 340,55 | 589,70 | 146,55 | 520,00 | 101,70 | 164,35 | 2.411,50 |
| TOPLAM | 5.734,39 | 28.315,95 | 11.388,62 | 36.822,74 | 4.836,95 | 36.318,05 | 5.721,90 | 5.057,90 | 134.196,5 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

İl genelinde 2010 yılı itibariyle 134.196,50 ton kimyevi gübre kullanılmıştır. En fazla kimyevi gübre kullanımı Merkez ve Malkara ilçelerindedir. En az kimyevi gübre kullanılan ilçeler ise Çerkezköy ve Şarköy'dür. İl genelinde en fazla kullanılan kimyevi gübreler ise Üre

(%46) ve 20.20.0 azot-fosfor-potasyumdur. Türkiye genelinde 2010 yılında yaklaşık olarak 5.000.000,00 ton kimyevi gübre kullanılmıştır. Tekirdağ ilinde 2010 yılında kullanılan kimyevi gübre miktarı ülke genelinde kullanılan kimyevi gübrenin % 2,68'ine tekabül etmektedir.

Tekirdağ ilinde 2010 yılında, 24 özel kuruluş tarafından, 24.638.980,00 kg buğday, arpa ve tritikale tohumluğu üretilmiş olup, buğday tohumluğu üretiminin % 39,73'lük kısmını Flamura-85 ve Krasunia Odes'ka çeşitleri oluşturmaktadır. İl genelinde yaklaşık olarak 24.939 ton tohumluk üretimi olmasına karşın bunun sadece % 26,9'u il içerisinde satılmaktadır. İl genelinde yaklaşık 2.000.000,00 dekar ekim alanı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sertifikalı tohum kullanımı %16,6 civarında kalmaktadır. Tohumluk üretimi için üretim materyali Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü tarafından karşılanmakta olup, son yıllarda yurtdışından anaç tohum temini yapılmaya da başlanmıştır.

Tekirdağ ili tarımında buğdaydan sonra en önemli yeri teşkil eden ayçiçeğinde ise yıllık tohumluk ihtiyacı 600 ton civarındadır. Ayçiçeği tohumluğu ihtiyacının % 100'ü hibrit çeşitlerinden karşılanmakta ve bu tohumlukların çok büyük bir kısmı da yurtdışından ithal edilmektedir (Anonim 2011-b).

7.ARAŞTIRMA BULGULARI

7.1.Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Genel Yapısı ve Özellikleri İle İlgili Araştırma Bulguları

Bu çalışmanın esas konusunu oluşturan Tekirdağ ilindeki kooperatifler Tekirdağ Bölge Birliği Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Tekirdağ Bölge Birliği'ni, Tekirdağ ili ile birlikte Edirne, İstanbul (Avrupa yakası), Çanakkale (Avrupa yakası) ve Kırklareli illerinde bulunan toplam 101 adet Tarım Kredi Kooperatifi oluşturmaktadır.

Çizelge 7.1.'de Tekirdağ Bölge Birliği'nin faaliyet alanında bulunan kooperatiflerle ilgili genel bilgiler, iller bazında 2010 yılı itibariyle verilmiştir.

Çizelge 7.1. Tekirdağ Bölge Birliği'ne Bağlı Kooperatiflerle İlgili Genel Bilgiler

| İl Adı | Kooperatif Sayısı | Bağlı Yerleşim Yeri Sayısı | Kayıtlı Ortak Sayısı | | Faal Ortak Sayısı | | Faal Ortak/ Kayıtlı Ortak |
|-------------------|-------------------|----------------------------|----------------------|---------------|-------------------|---------------|---------------------------|
| | | | Kişi | % | Kişi | % | % |
| Tekirdağ | 43 | 284 | 20.348 | 38,50 | 12.544 | 38,52 | 61,65 |
| Edirne | 28 | 255 | 18.118 | 34,29 | 11.384 | 34,96 | 62,83 |
| Kırklareli | 20 | 212 | 9.892 | 18,72 | 5.488 | 16,85 | 55,48 |
| İstanbul | 6 | 110 | 2.384 | 4,51 | 1.716 | 5,27 | 71,98 |
| Çanakkale | 4 | 44 | 2.105 | 3,98 | 1.432 | 4,40 | 68,03 |
| TOPLAM | 101 | 905 | 52.847 | 100,00 | 32.564 | 100,00 | 61,62 |

Kaynak: Tarım Kredi Kooperatifleri İstatistik Yıllığı (2012)

Buna göre Tekirdağ Bölge Birliği faaliyet alanında 905 yerleşim birimi bulunmaktadır. Bağlı yerleşim yeri sayısı en fazla olan il 284 ile Tekirdağ'dır. Bu yerleşim yerlerinde Tarım Kredi Kooperatiflerine ortak 52.487 üretici bulunmakta ve bu üreticilerin 32.564'ü kooperatiflerle faal olarak işlem yapmaktadırlar. Tekirdağ ilindeki kayıtlı ortak sayısı 20.348'dir. Bu sayı, Tekirdağ Bölge Birliği'ne bağlı kooperatiflere kayıtlı ortak sayısının % 38,50'sini oluşturmaktadır. Faal ortak sayılarında ise bu oran % 38,52'dir. Bu beş il içerisinde Tekirdağ, kooperatif sayısı, bağlı yerleşim yeri sayısı, kayıtlı ortak sayısı ve faal ortak sayısı gibi göstergelerin tümünde en önde bulunmaktadır. Kooperatif sayısı, bağlı yerleşim yeri sayısı, kayıtlı ve faal ortak sayısı gibi göstergelerde Tekirdağ ilini sırasıyla

Edirne, Kırklareli, İstanbul ve Çanakkale takip etmektedir. Ancak faal ortakların kayıtlı ortaklara oranı incelendiğinde, bu oranın İstanbul ilindeki kooperatiflerde daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Tekirdağ ilindeki kooperatiflerde ise faal ortak sayısı/kayıtlı ortak sayısı oranı % 61,65'tir.

Tekirdağ ili genelinde merkez ve diğer 8 ilçede toplam 43 adet birim kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin 9 tanesi Tekirdağ il merkezinde, 9 tanesi Hayrabolu ilçesinde, 7 tanesi Malkara ilçesinde, 6 tanesi Çorlu ilçesinde, 5 tanesi Muratlı ilçesinde, 4 tanesi Saray ilçesinde bulunmaktadır. Ayrıca Marmaraereğlisi, Çerkezköy ve Şarköy ilçelerinde birer kooperatif bulunmaktadır. Çizelge 7.2.'de Tekirdağ ili merkezi ve ilçelerinde bulunan kooperatiflerin isimleri (buldukları il, ilçe, belde ve köy adları) gösterilmiştir.

Çizelge 7.2. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifler ve Bağlı Buldukları Belediye ve Köyler

| Kooperatifin Bağlı Olduğu İlçe | Kooperatifin Bulunduğu Belediye/Köy |
|---------------------------------------|--|
| Merkez | Banarlı, Barbaros, Ferhadanlı, Karacakılavuz, Kaşıkçı, Mahramlı, Ortaca, Tekirdağ, İncecik |
| Hayrabolu | Dambaslar, Delibedir, Hayrabolu, Kandamış, Kutlugün, Lahana, Susuzmüsellim, Çerkezmüsellim, Şalgamlı |
| Malkara | Ballı, Hemit, Karamurat, Kozyörük, Malkara, Sağlamtaş, Şahinbucağı |
| Çorlu | Karamehmet, Misinli, Seymen, Ulaş, Yeniçiftlik, Çorlu |
| Muratlı | Sevindikli, Arzulu, Balabanlı, Muratlı, Yeşilsirt |
| Saray | Beyazköy, Büyükmanika, Demirler, Saray |
| Marmaraereğlisi | Marmaraereğlisi |
| Çerkezköy | Çerkezköy |
| Şarköy | Şarköy |

Kaynak: T.K.K. Merkez Birliği Web Sitesi (2011)

Tekirdağ ilinde bulunan kooperatiflerle ilgili kuruluş tarihleri, bağlı yerleşim yeri sayıları, faal ortak sayıları ve personel sayıları gibi genel bilgiler Çizelge 7.3.'de belirtilmiştir.

Çizelge 7.3. Tekirdağ İlinde Bulunan Kooperatifler İle İlgili Genel Bilgiler

| Kooperatif Adı | Kuruluş Tarihi | Bağlı Yerleşim Yeri Sayısı | Faal Ortak Sayısı | Çalışan Personel Sayısı (2010) |
|------------------|----------------|----------------------------|-------------------|--------------------------------|
| Tekirdağ | 01.01.1930 | 9 | 313 | 8 |
| Şarköy | 01.01.1932 | 20 | 669 | 2 |
| Çorlu | 01.01.1931 | 11 | 312 | 7 |
| Malkara | 01.01.1931 | 20 | 802 | 8 |
| Hayrabolu | 06.06.1937 | 8 | 517 | 8 |
| Karamurat | 01.01.1932 | 8 | 339 | 4 |
| Murath | 25.06.1935 | 10 | 182 | 4 |
| Çerkezköy | 01.01.1937 | 10 | 261 | 5 |
| Büyükmanika | 08.11.1936 | 8 | 214 | 3 |
| Saray | 11.01.1937 | 13 | 223 | 5 |
| Çerkezmüsellim | 01.01.1936 | 10 | 451 | 5 |
| Delibedir | 01.01.1937 | 4 | 150 | 3 |
| İncik | 01.01.1937 | 13 | 204 | 7 |
| Barbaros | 01.01.1937 | 9 | 216 | 1 |
| Susuzmüsellim | 01.01.1945 | 2 | 164 | 2 |
| Seymen | 02.06.1945 | 5 | 314 | 5 |
| Misinli | 01.01.1945 | 5 | 322 | 3 |
| Beyazköy | 17.07.1945 | 6 | 396 | 4 |
| Şahin Bucağı | 01.01.1945 | 10 | 455 | 5 |
| Ballı | 17.09.1945 | 12 | 563 | 7 |
| Dambaslar | 01.01.1951 | 5 | 239 | 3 |
| Ulaş | 15.09.1955 | 4 | 206 | 2 |
| Demirler | 26.11.1955 | 5 | 231 | 2 |
| Marmaraereğlisi | 08.07.1960 | 7 | 218 | 3 |
| Kandamış | 03.12.1965 | 4 | 230 | 3 |
| Yeşilsirt | 09.08.1966 | 3 | 145 | 2 |
| Ortaca | 01.01.1967 | 2 | 134 | 2 |
| Banarlı | 28.04.1967 | 5 | 207 | 3 |
| Aşağı Sevindikli | 03.07.1967 | 1 | 161 | 3 |
| Karacakılavuz | 01.01.1968 | 1 | 206 | 2 |
| Ferhadanlı | 25.10.1968 | 4 | 307 | 5 |
| Kozyörük | 01.02.1968 | 6 | 403 | 3 |
| Yeniçiftlik | 21.09.1971 | 3 | 334 | 4 |
| Kaşıkçı | 19.09.1975 | 7 | 370 | 2 |
| Sağlamtaş | 18.04.1978 | 4 | 281 | 1 |
| Mahramlı | 01.01.1978 | 7 | 222 | 2 |
| Karamehmet | 16.08.1978 | 2 | 246 | 3 |
| Lahana | 01.01.1979 | 4 | 248 | 3 |
| Şalgamlı | 20.09.1978 | 5 | 304 | 3 |
| Arzulu | 26.07.1985 | 2 | 145 | 3 |
| Hemit | 11.04.1986 | 4 | 307 | 3 |
| Balabanlı | 02.06.1987 | 2 | 126 | 2 |
| Kutlugün | 28.01.1997 | 4 | 207 | 1 |
| Toplam | | 284 | 12.544 | 156 |

Kaynak: Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birliği (2013)

Buna göre Tekirdağ ilindeki en eski kooperatif 1930 yılından kurulan Tekirdağ Merkez kooperatifidir. En son kurulan kooperatif ise 28.01.1997 tarihinde Hayrabolu ilçesinde kurulan Kutlugün kooperatifidir. Kooperatiflere bağlı yerleşim yerleri incelendiğinde en fazla yerleşim biriminde hizmet veren kooperatifler Malkara ve Şarköy kooperatifleridir. Aşağı Sevindikli ve Karacakılavuz kooperatifleri ise yalnızca kooperatifin bulunduğu yerleşim yeri sınırlarında hizmet vermektedirler.

Faal ortak sayıları incelendiğinde, en fazla faal ortağı olan kooperatif Malkara'dır. Faal ortak sayısı en az olan kooperatif ise Balabanlı'dır. Tekirdağ ilinde bulunan 43 birim kooperatifte çalışan toplam personel sayısı 31.12.2010 tarihi itibarıyla 156'dır. En fazla personele sahip kooperatifler Tekirdağ, Malkara ve Hayrabolu'dur. Bu kooperatiflerde 8 personel görev yapmaktadır. Barbaros, Sağlamtaş ve Kutlugün kooperatiflerinde ise yalnızca 1 personel görev yapmaktadır. Bünyesinde 2 personel bulunduran kooperatif sayısı 10, 3 personel bulunduran kooperatif sayısı 14, 4 personel bulunduran kooperatif sayısı 4, 5 personel bulunduran kooperatif sayısı 6, 7 personel bulunduran kooperatif sayısı 3'tür. Tekirdağ ilindeki kooperatiflerde görev yapan ortalama personel sayısı ise 3,62'dir.

Tekirdağ ilinde bulunan tarım kredi kooperatiflerinin genel yapısı ve özellikleri ile ilgili olarak araştırma kapsamında ortaklarla yapılan anketler ile ortakların yaşları, eğitim durumları, kaç yıldır kooperatif ortağı oldukları, uğraştıkları tarımsal faaliyetler ve başka kooperatiflere ortak olup olmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan 248 kooperatif ortağının yaş ve eğitim durumları açısından dağılımı Çizelge 7.4.'de gösterilmiştir.

Çizelge 7.4. Anket Yapılan Ortakların Yaşları ve Eğitimleri İtibarıyla Dağılımı

| Ortak-Yaş | | | Eğitim Durumu | | |
|---------------------|------------|------------|------------------------------------|------------|--------------|
| Yaş Aralığı | Sayı | % | Sayı | % | |
| < 30 | 9 | 3,63 | Okur yazar değil | 1 | 0,4 |
| 31-40 | 39 | 15,73 | Sadece okur yazar | 33 | 13,30 |
| 41-50 | 59 | 23,79 | İlkokul mezunu | 112 | 45,16 |
| 50 > | 141 | 56,85 | Ortaokul mezunu | 49 | 19,76 |
| Toplam | 248 | 100 | Lise Mezunu ve dengi mezunu | 44 | 17,74 |
| Ortalama yaş | 53,04 | | Yüksekokul mezunu | 9 | 3,64 |
| | | | Lisansüstü | 0 | 0,00 |
| | | | Toplam | 248 | 100 |

Ortakların yaşları 23 ile 85 arasında değişmekle beraber ortalama yaş 53,04 olarak hesaplanmış ve en fazla üreticinin bulunduğu grup %56,85 ile 50 üzeri yaş grubu olmuştur.

Ortakların eğitim durumları incelendiğinde, % 0,4'ünün okur-yazar olmadığı; %13,30'unun okur-yazar olduğu ancak herhangi bir okuldan mezun olmadığı; % 45,16 sınıfın ilkokul mezunu olduğu; ortakların yalnızca % 3,64'ünün yüksekokul mezunu olduğu görülmüştür. Ortakların eğitim seviyelerinin düşük olması, kooperatiflerin genellikle kırsal kesimde faaliyet gösteren kuruluşlar olması ve ülkemizde kırsal kesimde yaşayanların okur-yazarlık oranlarının düşük seviyede olmasının bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Çizelge 7.5. anket yapılan ortakların tarımsal faaliyet alanları ile ilgili bilgileri sunmaktadır. Buna göre, anket yapılan 248 ortaktan 215'i bitkisel üretim faaliyeti, 134'ü hayvancılık faaliyetiyle uğraşmaktadır. Seracılık ve arıcılık faaliyetleri ile uğraşan ortakların oranı oldukça düşüktür.

Çizelge 7.5. Anket Yapılan Ortakların Tarımsal Faaliyet Alanı

| Tarımsal Faaliyet | Sayı | % |
|-------------------|------|-------|
| Bitkisel Üretim | 215 | 86,69 |
| Hayvancılık | 134 | 54,03 |
| Seracılık | 3 | 1,21 |
| Arıcılık | 8 | 3,22 |

Bitkisel üretim faaliyetiyle uğraşanların oranı % 86,69 ve hayvancılık faaliyetleri ile uğraşan ortakların oranı % 54,03'tür. Bu durum bize ortakların önemli bir kısmının, bitkisel üretim faaliyetleri ile hayvancılık faaliyetlerini bir arada yürüttüğünü göstermektedir.

Çizelge 7.6. anket yapılan ortakların kaç yıldır kooperatif ortağı olduklarını göstermektedir.

Çizelge 7.6. Anket Yapılan Üreticilerin Kaç Yıldır Kooperatife Ortak Oldukları

| Yıl | Sayı | % |
|----------------------------|-------|-------|
| 5 Yılda Az Bir Süredir | 52 | 20,96 |
| 6-10 Yıl | 59 | 23,79 |
| 11-15 Yıl | 39 | 15,73 |
| 16-20 Yıl | 44 | 17,74 |
| 20 Yılda Fazla Bir Süredir | 54 | 21,78 |
| Ortalama Ortaklık Süresi | 14,69 | |

Buna göre, kendisi ile anket yapılan üreticilerin ortaklık süreleri 1 yıl ile 48 yıl arasında değişmektedir. En kalabalık grubu, ortaklık süresi 6-10 yıl arasında olan 59 kişi oluşturmaktadır. Ortalama ortaklık süresi ise 14,69 yıldır.

Ortakların % 79,04'ü 5 yıldan daha uzun bir süreden beri kooperatif ortağıdır. 1 ile 20 yıl arasında ortaklık yapan üreticilerin ortaklık sürelerinin 5'er yıllık dönemlere ayrıldığı ankette, dönemler arasında bariz ayrılıklar görülmemektedir. Buna göre en kalabalık grubu % 23,79'luk oranla 6-10 yıl arası sürelerde kooperatif ortaklığı devam eden üreticiler oluşturmaktadır.

Çizelge 7.7. Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının, başka tarım amaçlı kooperatiflere ortak olup olmadıkları bilgisini içermektedir. Kendisi ile anket yapılan Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının % 51,21'i aynı zamanda başka tarımsal amaçlı kooperatiflere de ortaktır.

Çizelge 7.7. Üreticilerin Başka Kooperatiflere Ortak Olup Olmadıkları

| Evet | | Hayır | |
|-------------|----------|--------------|----------|
| Sayı | % | Sayı | % |
| 127 | 51,21 | 121 | 48,79 |

Çizelge 7.8.'de gösterildiği üzere Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının % 42,74'ü aynı zamanda Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri'ne (Trakya Birlik) ortaktır. Bunun en önemli nedeni merkezi Edirne ilinde bulunan Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri'nin Tekirdağ ilinde Tarım Kredi Kooperatifleri'nden sonra en yaygın tarımsal amaçlı kooperatif kuruluşu olması ve başlıca faaliyet konusunun Trakya'da en fazla yetiştirilen ürünlerden biri olan ayçiçeği olmasıdır. Trakya Birlik'in Tekirdağ ilinde Merkez, Çorlu, Hayrabolu, Saray, Şarköy, Muratlı, Çerkezköy ve Malkara olmak üzere toplam 8 birim kooperatifi bulunmaktadır.

Çizelge 7.8. Anket Yapılan Üreticilerin Ortak Oldukları Diğer Kooperatifler

| Kooperatif adı | Sayı | % |
|---------------------------------------|-------------|----------|
| Trakya Birlik (Yağlı Tohumlar) | 106 | 42,74 |
| Pancar Kooperatifi | 16 | 6,45 |
| Marmara Birlik | 10 | 4,03 |
| Kalkınma Kooperatifi | 4 | 1,61 |
| Damızlık Birliği | 10 | 4,03 |

Bunun yanında anket yapılan üreticilerin Tarım Kredi Kooperatifleri ve Trakya Birlik ile birlikte Pancar Kooperatifi'ne, Marmara Birlik Kooperatifi'ne, Damızlık Birliği'ne ve köy kalkınma kooperatiflerine ortak oldukları görülmektedir. Bu durum, Tekirdağ ilinde kooperatifçiliğin gelişmiş olduğunun da önemli bir göstergesidir.

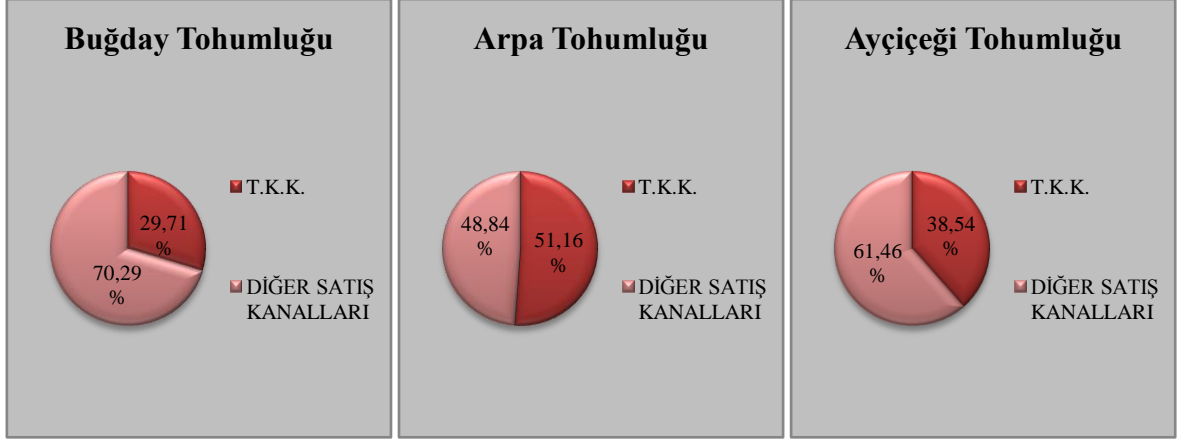
7.2. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Yöredeki Tarımsal Girdi Kullanımındaki Payı ile İlgili Araştırma Bulguları

Bu bölümde sırasıyla tohumluk, gübre, zirai mücadele ilaçları, tarım alet ve makineleri ve yem gibi belli başlı tarımsal girdilerin Tekirdağ ilindeki kullanım miktarları belirtilerek Tarım Kredi Kooperatifleri'nin söz konusu tarımsal girdilerin satışındaki pazar payı belirlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilinde 6.285.500,00 Kg buğday tohumluğu, 329.000,00 Kg arpa tohumluğu ve 600.000,00 Kg ayçiçeği tohumluğu satışı yapılmıştır (Anonim 2011-b). Tekirdağ Bölge Birliği pazarlama servisinden alınan verilere göre ise 2010 yılında Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından 1.867.564,00 Kg buğday tohumluğu, 168.331,00 Kg arpa tohumluğu ve 231.235,00 Kg ayçiçeği tohumluğu satışı yapılmıştır. Çizelge 7.9. ve Şekil 7.1.'de görüldüğü üzere 2010 yılında bölgede yetiştirilen belli başlı ürünler olan buğday, arpa ve ayçiçeğinin tohumluklarında Tarım Kredi Kooperatiflerinin pazar payı sırasıyla % 29,71, % 51,16 ve % 38,54'tür.

Çizelge 7.9. Tekirdağ İlinde 2010 Yılında Satılan Buğday, Arpa ve Ayçiçeği Tohumluk Miktarları ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Pazar Payı

| Tohumluk Cinsi | Tekirdağ İlinde Satılan Miktar (Kg) | T.K.K. Tarafından Satılan Tohumluk Miktarı (Kg) | T.K.K.'nin Pazar Payı (%) |
|-----------------------|--|--|----------------------------------|
| Buğday | 6.285.500,00 | 1.867.564,00 | 29,71 |
| Arpa | 329.000,00 | 168.331,00 | 51,16 |
| Ayçiçeği | 600.000,00 | 231.235,00 | 38,54 |
| Toplam | 7.214.500,00 | 2.267.130,00 | 31,42 |



Şekil 7.1. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin 2010 Yılı Tohumluk Pazar Payları

2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilinde kullanılan kimyevi gübre miktarı incelendiğinde ise il genelinde toplam 134.196.496 Kg kimyevi gübre kullanıldığı görülmektedir. Çizelge 7.10. Tekirdağ ilinde 2010 yılında kullanılan kimyevi gübre miktarlarını ilçeler bazında göstermektedir. Buna göre en fazla kimyevi gübre Tekirdağ il merkezi ve Malkara ilçesinde kullanılmaktadır. En az kimyevi gübre kullanımı ise Şarköy ilçesindedir.

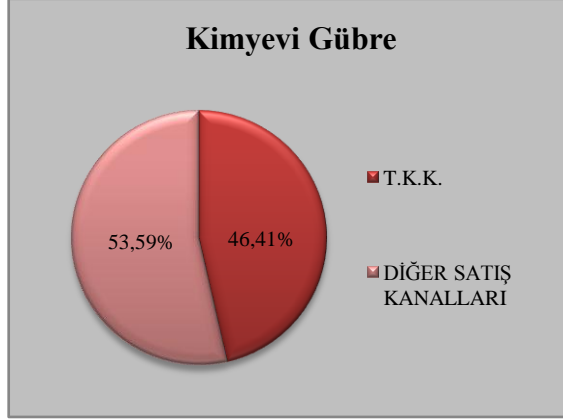
Çizelge 7.10. Tekirdağ İlinde Kullanılan Gübre Miktarı

| Yerleşim Yeri | Kullanılan Gübre Miktarı (Kg) |
|-----------------|-------------------------------|
| Merkez | 27.338.220,00 |
| Çerkezköy | 2.818.300,00 |
| Çorlu | 22.985.550,00 |
| Hayrabolu | 25.201.200,00 |
| Malkara | 27.989.625,00 |
| Marmaraereğlisi | 6.953.400,00 |
| Murathı | 8.787.550,00 |
| Saray | 9.711.150,00 |
| Şarköy | 2.411.500,00 |
| TOPLAM | 134.196.495,00 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

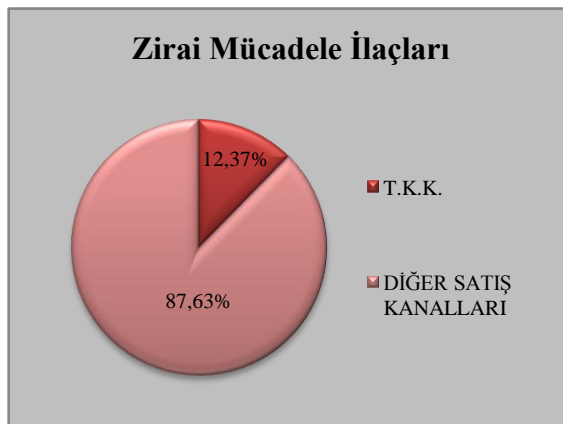
Tarım Kredi Kooperatifleri Tekirdağ Bölge Birliği pazarlama servisinden alınan verilere göre ise 2010 yılı içerisinde Tekirdağ ilinde bulunan 43 tarım kredi kooperatifinde satılan toplam kimyevi gübre miktarı 62.282.300 Kg'dır. Şekil 7.2.'de, Tekirdağ ilinde 2010

yıldaki tarımsal faaliyetlerde kullanılan kimyevi gübrenin % 46,41'inin Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından satıldığı görülmektedir.



Şekil 7.2. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin 2010 Yılı Kimyevi Gübre Pazar Payları

Zirai mücadele ilaçları incelendiğinde, Tekirdağ ili genelinde 2010 yılı itibariyle 20.109,05 lt/kg insektisit, 162.727,89 lt/kg fungusit, 344.920,77 lt/kg herbisit, 47,0 lt/kg akarisitler, 191,70 lt/kg rodentisit ve mollusisit, 488,20 lt/kg fümigant, 1.807,0 lt/kg kışlık ve yazlık yağlar ve 2.602,55 lt/kg muhtelif zirai ilaçlar olmak üzere toplam 532.894,16 lt/kg zirai ilaç kullanılmıştır. Tekirdağ il genelinde, sayıları yıl içerisinde değişmekle birlikte 2010 yılı sonu itibariyle 85 adet tarımsal ilaç bayii bulunmaktadır (Anonim 2011-b).



Şekil 7.3. Tekirdağ İlinde Bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'nin 2010 Yılı Zirai Mücadele İlaçları Pazar Payları

Tarım Kredi Kooperatifleri Tekirdağ Bölge Birliği pazarlama servisinden alınan verilere göre 2010 yılında Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren 43 kooperatifte toplam 65.937,00 lt/kg zirai ilaç satışı yapılmıştır. Şekil 7.3.'de 2010 yılı itibariyle Tekirdağ ilinde tarımsal faaliyetlerde kullanılan zirai ilacın % 12,37'sinin Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından satıldığı görülmektedir.

Tekirdağ ilinde satışı yapılan tarım alet ve makineleri ile ilgili satış miktarlarına ulaşılamamıştır. Ancak Çizelge 7.11.'de 2005-2010 yılları itibariyle Tekirdağ ilinde mevcut bazı tarım alet ve makinelerin sayıları verilmiştir.

Çizelge 7.11. 2005-2010 Yılları İtibariyle Tekirdağ İlindeki Tarım Makineleri Sayıları

| Alet-Makine Çeşitleri | YILLAR | | | | | |
|--------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 |
| Traktör | 20.452 | 20.138 | 20.000 | 20.053 | 20.151 | 20.145 |
| Bıçerdöver | 1.053 | 1.084 | 1.049 | 1.129 | 1.044 | 1.121 |
| Süt Sağım Makinası | 9.748 | 9.885 | 10.114 | 10.231 | 10.173 | 10.133 |
| Selektör | 178 | 176 | 182 | 184 | 179 | 171 |
| Mibzer (her türlü) | 26.187 | 26.239 | 26.610 | 26.505 | 26.637 | 28.002 |
| Pulluk(her türlü) | 29.905 | 29.920 | 31.283 | 31.219 | 31.352 | 30.967 |
| Kimyevi Gübre Dağıtıcısı | 14.048 | 14.085 | 14.345 | 14.212 | 14.355 | 14.350 |
| Pülverizatör | 17.992 | 18.004 | 18.509 | 19.550 | 18534 | 19.044 |
| Ot Silaj makinası | 21 | 21 | 13 | 20 | 22 | 25 |
| Mısır Silaj makinası | 138 | 152 | 195 | 233 | 246 | 272 |
| Yem Hazırlama Makinası | 685 | 688 | 687 | 697 | 709 | 703 |
| Balya makinası | 843 | 855 | 895 | 945 | 961 | 946 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Elde edilen verilerin, Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatifleri'nin tarım alet ve makineleri satışındaki pazar payının belirlenmesi için yeterli olmadığı; Tekirdağ ilinde Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla 2010 yılında satışı yapılan tarım alet ve makine sayısının 104.220 Adet/Metre olduğu; bu rakamın içerisinde sulama sistemlerinde kullanılan hortum, conta v.b. malzemelerin de bulunmasının doğru bir değerlendirme yapılmasının önüne geçtiği anlaşılmış ve bu konuda yorum yapılmamıştır.

Tekirdağ ilinde tarımsal faaliyetlerde kullanılan mazot miktarının tespit edilmesi için, Tekirdağ ilinde yetiştirilen belli başlı ürünler olan buğday, ayçiçeği, arpa, mısır, çeltik ve üzümün ekiliş alanları ve bu ürünlerin bir dekarının ekilişinde kullanılan ortalama mazot miktarı gibi bilgilerden faydalanılarak Çizelge 7.12.'deki hesaplama ortaya konulmuştur.

Çizelge 7.12. Tekirdağ İlinde Yetiştirilen Belli Başlı Tarla Bitkilerinin Üretiminde Kullanılan Mazot Miktarları

| Ürünler | Ekiliş Alanı (Da) | 1 Dekar Üretimde Kullanılan Ortalama Mazot Miktarı (lt) | Toplam Mazot Tüketimi (lt) |
|-----------------|-------------------|---|----------------------------|
| Buğday | 1.794.576 | 6,54 | 11.736.527,04 |
| Ayçiçeği | 1.367.073 | 7,50 | 10.253.047,50 |
| Arpa | 196.500 | 4,98 | 978.570,00 |
| Mısır | 72.200 | 11,88 | 857.736,00 |
| Çeltik | 34.950 | 20,40 | 712.980,00 |
| Üzüm | 42.018 | 7,02 | 294.966,36 |
| TOPLAM | 3.507.317 | | 24.833.826,90 |

Kaynak: Tekirdağ Tarım Raporu 2010

Buna göre Tekirdağ ilinde yetiştirilen temel ürünler olan buğday, ayçiçeği, arpa, mısır, çeltik ve üzümün üretiminde kullanılan mazot miktarı, üretimin yapıldığı alan ve ortalama mazot tüketimi dikkate alınarak yapılan hesaplama göre 2010 yılı itibariyle 24.833.826,90 litredir.

Tarım Kredi Kooperatifleri Tekirdağ Bölge Birliği pazarlama servisinden alınan verilere göre ise Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatifleri'nde 2010 yılında satılan motorin miktarı 11.730.372,00 litredir. Yetiştirilen diğer tarım ürünlerinin üretiminde kullanılan mazot miktarı ve tarım araçlarının ekim alanları arasındaki mesafelerde kullandıkları mazot miktarları dikkate alındığında dahi Tekirdağ ilinde tarımsal üretimde kullanılan mazotun önemli bir kısmının Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından karşılandığı görülmektedir.

Tekirdağ ilinde satışı yapılan karma hayvan yemi miktarı ile ilgili sağlıklı bir veriye ulaşılamadığı için bu kısımda yalnızca Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren Tarım Kredi Kooperatifleri'nde 2010 yılı itibariyle 22.990 ton hayvan yemi satışı yaptığı bilgisi verilecek ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nin pazar payı ile ilgili yorumlama yapılmayacaktır.

Araştırma kapsamında ortaklarla yapılan anketler ile ortakların bir üretim dönemi içerisinde kullandıkları tarımsal girdi miktarları ve bu girdileri hangi oranlarda nereden temin ettikleri, kullandıkları tarımsal girdileri tarım kredi kooperatiflerinden alma ve almama nedenleri ve faiz indirimli kredilerin ortakların kooperatifle alışveriş yapması üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Çizelge 7.13. ankete katılan ortakların tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları tarımsal girdileri Tarım Kredi Kooperatifleri haricinde hangi kurumlardan karşıladıklarını göstermektedir. Buna göre ortakların % 20,16'sının tarımsal girdi ihtiyacının tümünü Tarım Kredi Kooperatifleri'nden sağladığı ve ortağı buldukları kooperatif dışında başka bir kurumdan alışveriş yapmadıkları görülmektedir.

Çizelge 7.13. Anket Yapılan Ortakların Girdi İhtiyaçlarını Karşıladıkları Yerler

| Tarımsal Faaliyet | Sayı | % |
|---|-------------|----------|
| T.K.K. dışında başka bir yerden alışveriş yapmıyorum | 50 | 20,16 |
| Ziraat Odası | 72 | 29,03 |
| Bayilerden (Tüccarlardan) | 126 | 50,80 |
| Trakya Birlik Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri | 96 | 38,71 |
| Marmara Birlik Tarım Satış Kooperatifleri | 11 | 4,44 |
| Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler | 21 | 8,47 |

Ortakların % 50,80'inin tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılamak için gübre, yem, ilaç v.b. tarımsal girdilerin satışını yapan özel bayilerden alışveriş yaptığı; % 38,71'inin Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri'nden alışveriş yaptığı; % 29,03'ünün ise Ziraat Odalarından alışveriş yaptığı; Marmara Birlik ve diğer tarımsal amaçlı kooperatiflerden alışveriş yapanların oranlarının ise diğer satış kanallarına göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Ankete katılan ortakların tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları gübre, motorin, zirai ilaç, tohumluk ve yem gibi tarımsal girdileri hangi miktar ve oranlarda, hangi kurum ve kuruluşlardan aldıkları Çizelge 7.14.'de gösterilmiştir.

Buna göre, kullanılan kimyevi gübrenin % 84,96'sının Tarım Kredi Kooperatifleri'nden; % 9,29'unun kimyevi gübre bayilerinden (tüccarlardan); % 5,66'sının ise Trakya Birlik kooperatiflerinden temin edildiği görülmektedir. % 84,96'lık oranı ile kimyevi

gübre, ortakların Tarım Kredi Kooperatifleri'nden temin ettiği girdiler içerisinde en yüksek orana sahip olan girdidir.

Ankete katılan ortakların tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları motorinin % 76,21'ini Tarım Kredi Kooperatifleri'nden; % 23,16'sını ise akaryakıt bayilerinden temin ettikleri görülmektedir.

Ankete katılan ortakların tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları zirai ilacın % 46,58'ini zirai ilaç bayilerinden; % 46,20'sini Tarım Kredi Kooperatifleri'nden; % 3,82'sini Ziraat Odaları'ndan temin ettikleri görülmektedir. İncelenen tarımsal girdiler arasında ortakların yalnızca zirai ilaç kaleminde Tarım Kredi Kooperatifleri haricindeki kuruluşları daha fazla tercih ettikleri görülmektedir.

Ankete katılan ortakların tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları tohumluğun %82,52'sini Tarım Kredi Kooperatifleri'nden temin ettiği görülmektedir.

Hayvancılıkla uğraşan ortakların ise karma hayvan yemi ihtiyaçlarının % 71,26'sını Tarım Kredi Kooperatifleri'nden; % 11,65'ini yem bayilerinden; % 10,85'ini Trakya Birlik Kooperatiflerinden; % 6,20'sini ise diğer tarımsal amaçlı kooperatiflerden temin ettikleri görülmektedir.

Çizelge 7.14. Ortakların Bir Üretim Dönemi İçerisinde Çeşitli Yerlerden Temin Ettiği Tarımsal Girdi Miktar ve Oranları

| Girdi | T.K.K. | | Ziraat Odası | | Bayiiler (Tüccar) | | Trakya Birlik | | Marmara Birlik | | Diğer Tar. Amaçlı Koop. | |
|--------------------|---------|-------|--------------|------|-------------------|-------|---------------|-------|----------------|------|-------------------------|------|
| | Miktar | % | Miktar | % | Miktar | % | Miktar | % | Miktar | % | Miktar | % |
| Gübre (Ton) | 915,40 | 84,96 | | | 100,08 | 9,29 | 61,00 | 5,66 | | | 1,00 | 0,09 |
| Motorin (Lt) | 223.250 | 76,32 | | | 67.750 | 23,16 | | | | | 1.500 | 0,51 |
| Zirai İlaç (Kg/Lt) | 3.218 | 46,20 | 266 | 3,82 | 3.245 | 46,58 | 50 | 0,72 | 177 | 2,54 | 10 | 0,14 |
| Tohum (Kg) | 129.300 | 82,52 | | | 17.700 | 11,30 | 8.680 | 5,54 | | | 1.000 | 0,64 |
| Yem (Ton) | 402,50 | 71,26 | | | 65,80 | 11,65 | 61,50 | 10,85 | | | 35,00 | 6,20 |

Çizelge 7.14.'den Tarım Kredi Kooperatifleri'nin, ortaklarının tarımsal girdi ihtiyaçlarının önemli bir kısmını karşıladığı; ortakların kooperatiflerden önemli ölçüde gübre talebinde bulunduğu; zirai ilaç talebinin ise diğer tarımsal girdiler ile karşılaştırıldığında daha düşük seviyede olduğu anlaşılmaktadır.

Ankete katılan Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları tarımsal girdileri hangi sebeplerle kooperatiften aldıkları incelendiğinde; en önemli sebeplerin % 44,35'lik oranla "Kooperatife destek olmak ve kooperatifin mevcudiyetinin devam etmesine katkıda bulunmak" ve % 42,74'lük oranla "Ürünlerin kaliteli olması" olduğu görülmektedir (Çizelge 7.15). Kooperatifler genellikle köy ve belde gibi küçük yerleşim yerlerinde faaliyet gösterdikleri için bu yerleşim yerlerinde yaşayan insanlar açısından kooperatiflerin veyahut herhangi başka resmi ve özel kurumun mevcudiyetini devam ettirmesi önemlidir. Çünkü kooperatiflerin devlet destekleme alımlarına aracılık yapması veya ziraat mühendisleri aracılığıyla bitkisel üretimde karşılaşılan sorunların daha erken fark edilmesi ve giderilmesi veya piyasayı regüle etmesi gibi faydaları olduğu için kooperatiflerin buldukları yerde mevcudiyetlerine devam etmeleri önemlidir.

Çizelge 7.15. Ortakların Kullandıkları Tarımsal Girdileri Kooperatiften Alma Nedenleri

| Nedenler | Sayı | % |
|---|-------------|----------|
| Ürünlerin kaliteli olması | 106 | 42,74 |
| Kooperatifte satılan ürünlerin fiyatlarının uygun olması | 54 | 21,77 |
| Kooperatife destek olmak ve kooperatifin mevcudiyetinin devam etmesine katkıda bulunmak | 110 | 44,35 |
| Tarımsal faaliyet alanım içerisinde başka alternatif olmaması | 30 | 13,00 |
| Başka bir kurumdan veya özel sektörden kredili olarak mal alma imkanının bulunmaması | 61 | 24,59 |

Başka bir kurumdan veya özel sektörden kredili olarak mal alma imkanı bulunmadığı için kooperatiften alışveriş yapanların oranı % 24,59'tur. Bunun en önemli nedeni, kooperatiflerin belirli tutarlara kadar ipotek veya rehin gibi teminatlar almadan sadece müteselsil kefalet müessesesi ile kredi kullandırmasıdır.

Ortakların % 13'ü ise tarımsal faaliyet alanı içerisinde başka alternatif bulunmaması nedeniyle kooperatiften alışveriş yaptığını belirtmiştir. Bu durum da Tarım Kredi Kooperatifleri'nin yaygın bir kuruluş olduğunu; yalnızca kar amacı gütmeyeceğini ve çeşitli

bölgelerdeki üreticilere ulaşarak Türk tarımına farklı bir açıdan katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Ortaklara tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları tarımsal girdileri Tarım Kredi Kooperatifleri'nden almamaları için özel bir nedenin olup olmadığı sorulduğunda ise ortakların % 18,95'i kooperatifte satılan ürünlerin fiyatlarının pahalı olması nedeniyle alışveriş yapmadıklarını; % 8,87'si kooperatifteki ürün çeşitliliğinin az olması ve istedikleri markaları bulamamaları nedeniyle alışveriş yapmadıklarını; % 14,11'i ise Trakya Birlik'e bağlı kooperatiflerin, alışveriş yapmayan ortaklarının yetiştirdikleri ayçiçeğini satın almamaları nedeniyle belirli ölçüde Trakya Birlik'ten alışveriş yapmaları mecburiyetinden dolayı bazı ürünlerde Tarım Kredi Kooperatifleri'nden alışveriş yapamadıklarını belirtmişlerdir. (Çizelge 7.16.)

Çizelge 7.16. Ortakların Kullandıkları Tarımsal Girdileri Kooperatiften Almama Nedenleri

| Nedenler | Sayı | % |
|--|-------------|----------|
| Kooperatifte satılan ürünlerin fiyatlarının pahalı olması | 47 | 18,95 |
| Kooperatifte ürün çeşidinin az olması | 22 | 8,87 |
| Trakya Birlik Kooperatiflerinin ürün alımı için kooperatiften alışveriş yapılmasını mecbur kılması | 35 | 14,11 |

2007 yılından itibaren Bakanlar Kurulu Kararları ile üreticilerin finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanması, tarımsal üretimin geliştirilmesi, verimliliğin ve kalitenin artırılması amacıyla, T.C.Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nce tarımsal üretime yönelik düşük faizli (indirimli faiz oranı üzerinden) yatırım ve işletme kredisi kullanılmaktadır. Belirtilen şartlarda kredi kullanılması durumunda üreticilerin T.C.Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nden kullandıkları kredi faizlerinin belirli bir kısmı Hazine tarafından karşılanmaktadır.

Kendisi ile anket yapılan ortaklara Tarım Kredi Kooperatifleri'nden alışveriş yapmalarında faiz indirimli kredilerin rolünün ne olduğu sorulduğunda, ortakların % 50,40'ı faiz indirimli kredi imkanı olmazsa kooperatiften kredi kullanmayacağını; % 28,22'si faiz indirimli kredi imkanı olmasa da kooperatiften kredi kullanacağını; % 21,38'i de faiz indirimli kredilerle ilgili fikrinin olmadığını belirtmişlerdir. (Çizelge 7.17.)

Çizelge 7.17. Ortakların Tarım Kredi Kooperatiflerinden Kredi Kullanmasında Faiz İndirimli Kredilerin Rolü

| Nedenler | Sayı | % |
|--|-------------|----------|
| Faiz indirimli kredi imkanı olmazsa kooperatiften kredi kullanmam | 125 | 50,40 |
| Faiz indirimli kredi imkanı olmasa da kooperatiften kredi kullanırım | 70 | 28,22 |
| Faiz indirimli kredilerle ilgili fikrim yok | 53 | 21,38 |

7.3. Tekirdağ İlindeki Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Sorunları ile İlgili Araştırma Bulguları

Kooperatiflerin sorunları genel olarak; devlet-kooperatif arasındaki ilişkinin tam olarak anlaşılabilmesi, ortakların kooperatiflerin gerçek sahiplerinin kim olduğunu tam olarak kavrayamaması, kooperatiflerin tabi olduğu çok sayıda yasanın mevcut olması ve finansman sorunları olmak üzere ana başlıklar altında bölüm 4.6.'da incelenmiştir. Bu bölümde ise Tekirdağ ilinde bulunan tarım kredi kooperatiflerinin sorunları özel olarak incelenecektir.

Kooperatiflerin kurulma amaçları arasında ortakların ekonomik menfaatlerinin korunması ve mesleki ihtiyaçlarının karşılanması bulunmaktadır. Tarımsal kooperatiflerde bu amaç, kaliteli tarımsal girdinin uygun fiyatla temin edilmesi ile gerçekleştirilir. Tarım Kredi Kooperatifleri kaliteli girdi temininde bir sorun yaşamamakta ancak fiyat konusunda piyasaya uyum sağlayamamaktadır. Bu durum Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatifleri için de en önemli sorunlardan biridir.

Tarım Kredi Kooperatifleri'nde satılan tarımsal girdilerin fiyatlarının piyasaya göre yüksek olmasındaki en önemli etkenler kayıt dışı ekonomi ve rekabet koşullarıdır. Kayıt dışı ekonomi kırsal kesimde yaygın bir biçimde görülmektedir. Kooperatifler bütün işlemlerinin resmi ve mali mevzuat çerçevesinde gerçekleştirmekte ve vergisiz ve kayıtsız hiçbir işlem yapmamaktadırlar. Ancak piyasa da rekabet halinde oldukları işletmeler için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Ülkemizde birçok alanda olduğu gibi tarımsal girdilerin satışı ve pazarlanmasında da kayıt dışılık önemli boyutlardadır. Bu sorunun çözümü Tarım Kredi Kooperatiflerinin Maliye Bakanlığı ile ortak hareket ederek tarımsal girdilerin kayıt dışı satılmasını önleyici bir mekanizma geliştirilmesi ve kırsal kesimde etkin bir denetim sistemi ile kayıt dışılığın önlenmesinden geçmektedir.

Diğer taraftan Tekirdağ ilindeki kooperatiflerin ilin coğrafi konumu nedeniyle de yaşadıkları dezavantajlar bulunmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği'ne bağlı Türkiye genelindeki 1681 kooperatifte de aynı fiyatlar geçerlidir. Ancak nakliye giderlerinin Türkiye'nin her yerinde eşit olması mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye'nin her yerine yapılan teslimatlara ait nakliye giderleri değerlendirilerek ortalama fiyat bu şekilde belirlenmektedir. Bu durum ise deniz yolu, demir yolu ve uygun karayolları imkanlarına sahip olan Tekirdağ için dezavantaj oluşturmaktadır. Bu duruma bağlı olarak bölgede bulunan büyük tüccarlar ve bayiler Tarım Kredi Kooperatifleri'nden daha uygun fiyatla tarımsal girdi temin etmektedirler. Nakliye fiyatlarına bağlı olarak fiyat farkı en çok, kullanımı yüksek miktarda olan kimyevi gübre çeşitlerinde görülmekte ve bu durum Tarım Kredi Kooperatifleri'nin rekabet gücünü zayıflatmaktadır.

Tekirdağ ilinde tarımsal girdi temini ile uğraşan büyük tüccarlar bulunmaktadır. Yüksek miktarlarda tarımsal girdi satışı yapan bu işletmeler kendilerine özgü çalışma sistemleri geliştirerek Tarım Kredi Kooperatifleri'ne oranla daha esnek hareket edebilmelerinin avantajlarını kullanmaktadırlar. Bu işletmeler, müşterilerine, aldıkları ürünlerini evlerine kadar teslim etme, hasat zamanına kadar vadeli satış yapabilme, ürünlerini değerlendirme ve borca karşılık ürün alımı gibi konularda hizmet vermektedirler. Özellikle üreticilerin aldıkları tarımsal girdilerin tüccarlar tarafından evlerine veya depolarına teslim edilmesi, bu işletmelerin servis için gerekli araçlara sahip olduğunu göstermektedir. Ancak Tekirdağ ilindeki kooperatiflerin birçoğunda bu hizmeti verebilecek yeterli araç ve personel bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamında ortaklarla yapılan anketlerde ortaklara göre Tarım Kredi Kooperatifleri'nin hangi konular üzerine daha fazla eğilmesi gerektiği ve kooperatiflerin ortakların beklentilerini tam olarak karşılayıp karşılayamadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca ortakların kooperatifçilikle ilgili algıları, tarım kredi kooperatiflerinin tarımsal faaliyetler içerisindeki önemi, devlet-kooperatif ilişkisi, ortakların kooperatifleri sahiplenmesi ve kooperatiflerin faaliyetleri ile ilgili yargılar belirtilerek ortakların bu yargılara hangi ölçüde katıldıkları belirlenmiştir.

Çizelge 7.18.'de Tarım Kredi Kooperatifleri'nin, ortaklarının beklentilerini ne ölçüde karşıladığı ile ilgili anket sonuçları görülmektedir.

Çizelge 7.18. Anket Yapılan Ortakların Kooperatiflerden Beklentilerinin Karşılanma Durumu

| Beklentilerin Karşılanma Durumu | Sayı | % |
|---------------------------------|------|-------|
| Karşılıyor | 171 | 68,95 |
| Karşılmıyor | 18 | 7,26 |
| Kısmen Karşılıyor | 59 | 23,79 |

Buna göre Tekirdağ ilinde bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin, ortaklarının %68,95'inin beklentilerini karşıladığı; %7,26'sının beklentilerini karşılamadığı; %23,79'unun ise beklentilerini kısmen karşıladığı görülmüştür.

Kendisi ile anket yapılan ortaklara Tarım Kredi Kooperatifleri'nin hangi konular üzerine daha fazla eğilmesi ile ilgili olarak görüşleri sorulduğunda; % 49,59'u ortak ürünlerinin değerlendirilmesi ve ortakların yetiştirdikleri ürünlerin kooperatif tarafından borçlarına karşılık olarak veya nakit para karşılığında alınması konusunda kooperatifin daha aktif olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ortakların % 46,37'si de kooperatiflerde görev yapan ziraat mühendisleri aracılığıyla kendilerine teknik bilgiler verilmesi ve eğitici çalışmalar yapılması hususu üzerine kooperatifin daha fazla eğilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. (Çizelge 7.19.)

Çizelge 7.19. Ortaklara Göre Tarım Kredi Kooperatiflerinin Üzerinde Daha Fazla Durması Gereken Konular

| Nedenler | Sayı | % |
|---|------|-------|
| Ortakların tarımsal girdi ihtiyaçlarının temini | 74 | 29,83 |
| Ziraat mühendisleri aracılığıyla teknik bilgi verilmesi ve eğitici çalışmalar yapılması | 115 | 46,37 |
| Ortakların ürünlerinin değerlendirilmesi (ürün alımı) | 123 | 49,59 |
| Tarım sigortası | 20 | 8,06 |
| Fikrim yok | 40 | 16,13 |

Ortakların 29,83'ü kooperatifin girdi teminine daha fazla önem vermesi gerektiğini; %8,06'sı tarım sigortaları konusunda kooperatifin daha aktif olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ankete katılanların %16,13'ünün ise bu konuda herhangi bir fikri bulunmamaktadır.

Anket yapılan 248 ortağın, genel olarak kooperatifçilik, kooperatif-devlet ilişkileri ve tarım kredi kooperatiflerinin faaliyetleri gibi konularla ilgili değerlendirmeleri Çizelge 7.20.’de sayısal olarak ve Çizelge 7.21.’de oransal olarak gösterilmiştir.

“Kooperatif olmazsa çiftçi faaliyetlerini sürdüremez” şeklindeki yargıya ankete katılan 248 ortaktan 102’si “Katılıyorum”, 70’i ise “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiş; oransal olarak ortakların 69,36’sı çiftçilerin tarımsal faaliyetlerini sürdürmesi için Tarım Kredi Kooperatifleri’nin hayati öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ankete katılanların % 10,48’inin bu konuda kararsız olduğu; % 20,16’sının ise “Kooperatif olmazsa çiftçi faaliyetlerini sürdüremez” yargısına katılmadığı görülmektedir.

Çizelge 7.20. Ortakların Kooperatifçilik, Kooperatif-Devlet İlişkisi ve T.K.K. İle İlgili Yargıları (Sayı)

| Yargılar | Kesinlikle Katılmıyorum | Katılmıyorum | Kararsızım | Katılıyorum | Kesinlikle Katılıyorum |
|---|-------------------------|--------------|------------|-------------|------------------------|
| Kooperatif olmazsa çiftçi faaliyetini sürdüremez. | 12 | 38 | 26 | 102 | 70 |
| Başka bir kurumdan veya özel sektörden kredili olarak mal alma imkanının bulunmaması nedeniyle kooperatife ortağım. | 49 | 70 | 34 | 67 | 28 |
| Kooperatif, belli bir ekonomik amacı gerçekleştirmek için ortakların bir araya gelip kurdukları ve yönettikleri bir kuruluştur. | 19 | 22 | 44 | 113 | 50 |
| Kooperatif, devletin kurduğu, yönetimine müdahale ettiği ve denetlediği bir kuruluştur. | 18 | 16 | 44 | 104 | 66 |
| Kooperatif, ortaklarca kurulan, devletçe yönetilen bir kuruluştur. | 32 | 19 | 38 | 109 | 50 |
| Kooperatif, ortakların sermayelerine göre yönetiminde söz sahibi olduğu ve kardan pay aldıkları bir kuruluştur. | 65 | 66 | 49 | 40 | 29 |
| Kooperatif, yalnızca ortakların tarımsal girdi ihtiyaçlarının teminini sağlayan bir kuruluştur. | 19 | 75 | 36 | 76 | 42 |
| Kooperatif, ziraat mühendisleri aracılığıyla teknik bilgi sağlayan ve eğitici çalışmalar yapan bir kuruluştur. | 16 | 24 | 38 | 118 | 52 |
| Kooperatifte satılan ürünlerin fiyatları piyasaya göre daha uygundur. | 73 | 79 | 33 | 49 | 14 |
| Kooperatif, piyasada dengenin sağlanması ve çiftçinin korunması açısından önemli bir kuruluştur. | 10 | 8 | 18 | 98 | 113 |

Ankete katılanların % 38,31’inin başka bir kurumdan veya özel sektörden kredili olarak mal alma imkanı bulunmaması nedeniyle kooperatife ortak olduğu; bu yargıya

katılmayanların oranının % 47,99 olduğu; ankete katılanların % 13,71'inin ise bu yargıyla ilgili kararsız olduğu görülmektedir.

Çizelge 7.21. Ortakların Kooperatifçilik, Kooperatif-Devlet İlişkisi ve T.K.K. İle İlgili Yargıları (%)

| Yargılar | Kesinlikle Katılmıyorum | Katılmıyorum | Kararsızım | Katılıyorum | Kesinlikle Katılıyorum |
|---|-------------------------|--------------|------------|-------------|------------------------|
| Kooperatif olmazsa çiftçi faaliyetini sürdüremez. | 4,84 | 15,32 | 10,48 | 41,13 | 28,23 |
| Başka bir kurumdan veya özel sektörden kredili olarak mal alma imkanının bulunmaması nedeniyle kooperatife ortağım. | 19,76 | 28,23 | 13,71 | 27,02 | 11,29 |
| Kooperatif, belli bir ekonomik amacı gerçekleştirmek için ortakların bir araya gelip kurdukları ve yönettikleri bir kuruluştur. | 7,66 | 8,87 | 17,74 | 45,56 | 20,16 |
| Kooperatif, devletin kurduğu, yönetimine müdahale ettiği ve denetlediği bir kuruluştur. | 7,26 | 6,45 | 17,74 | 41,94 | 26,61 |
| Kooperatif, ortaklarca kurulan, devletçe yönetilen bir kuruluştur. | 12,90 | 7,66 | 15,32 | 43,95 | 20,16 |
| Kooperatif, ortakların sermayelerine göre yönetiminde söz sahibi olduğu ve kardan pay aldıkları bir kuruluştur. | 26,21 | 26,61 | 19,76 | 16,13 | 11,69 |
| Kooperatif, yalnızca ortakların tarımsal girdi ihtiyaçlarının teminini sağlayan bir kuruluştur. | 7,66 | 30,24 | 14,52 | 30,65 | 16,94 |
| Kooperatif, ziraat mühendisleri aracılığıyla teknik bilgi sağlayan ve eğitici çalışmalar yapan bir kuruluştur. | 6,45 | 9,68 | 15,32 | 47,58 | 20,97 |
| Kooperatifte satılan ürünlerin fiyatları piyasaya göre daha uygundur. | 29,44 | 31,85 | 13,31 | 19,76 | 5,65 |
| Kooperatif, piyasada dengenin sağlanması ve çiftçinin korunması açısından önemli bir kuruluştur. | 4,03 | 3,23 | 7,26 | 39,52 | 45,56 |

Üç, dört, beş ve altıncı yargılar ortakların genel olarak kooperatifçilikle ilgili bilgilerini göstermektedir. Kooperatifi belirli bir ekonomik amacı gerçekleştirmek için ortakların bir araya gelip kurdukları ve yönettikleri bir kuruluş olarak görenlerin oranı % 65,72; bu yargıya katılmayanların oranı % 16,53; bu yargı ile ilgili kararsız olanların oranı ise % 17,74'tür. Kooperatifi devletin kurduğu, yönetimine müdahale ettiği ve denetlediği bir kuruluş olarak görenlerin oranı % 68,55; bu yargıya katılmayanların oranı % 13,71; bu yargı ile ilgili kararsız olanların oranı ise % 17,74'tür. Kooperatifi ortaklarca kurulan ancak devletçe yönetilen bir kuruluş olarak görenlerin oranı % 64,11; bu yargıya katılmayanların oranı % 20,56; bu yargı ile ilgili kararsız olanların oranı ise % 15,32'dir. Kooperatifi ortakların sermayelerine göre yönetiminde söz sahibi oldukları ve kardan pay aldıkları bir

kuruluş olarak görenlerin oranı % 27,82; bu yargıya katılmayanların oranı % 52,82; bu yargı ile ilgili kararsız olanların oranı ise % 19,76'dır.

Ortakların Kooperatifle ilgili algılarını belirten 7 ve 8. yargılar incelendiğinde; kooperatifin yalnızca ortakların tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılayan bir kurum olduğuna katılanların oranının % 47,59 olduğu; bu yargıya katılmayanların oranının ise % 37,90 olduğu; bu yargı ile ilgili olarak kararsız olanların oranının ise % 14,52 olduğu görülmektedir. Kooperatifin ziraat mühendisleri aracılığıyla teknik bilgi sağlayan ve eğitici çalışmalar yapan bir kuruluş olarak görenlerin oranının % 68,55 olduğu; bu yargıya katılmayanların oranının % 16,13 gibi düşük bir oranda kaldığı; bu yargı ile ilgili olarak kararsız olanların oranının ise % 15,32 olduğu görülmektedir.

Kooperatifte satılan ürünlerin fiyatları ile ilgili ortakların ne düşündüğü incelendiğinde; ortakların % 25,41'i kooperatifte satılan ürünlerin fiyatlarının piyasaya göre daha uygun olduğunu; % 61,29'u ise kooperatifte satılan ürünlerin fiyatlarının piyasaya göre yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu yargı ile ilgili olarak kararsız olanların oranı ise % 13,31'dir. Son olarak ankete katılan ortakların % 85,08'inin, kooperatifi piyasada dengenin sağlanması ve çiftçinin korunması açısından önemli bir kuruluş olarak gördükleri; bu görüşe katılmayanların oranının yalnızca % 7,26 olduğu; bu yargı ile ilgili olarak kararsız olanların oranının ise yine % 7,26 olduğu görülmektedir.

8.TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sırasında elde edilen bulgular özetlenerek aşağıda sıralanmış ve kooperatifçilik ile ilgili teorik bilgiler de göz önüne alınarak tartışılmıştır. Ayrıca daha önce bu konuda yapılan çalışmaların bulguları ile de karşılaştırılarak Tekirdağ ilindeki tarım kredi kooperatiflerinin genel yapısı, sorunları ve tarımsal girdi kullanımındaki payı ile ilgili olarak varılan sonuçlar sunulmuştur. Bulgulardan hareket edilerek Tarım Kredi Kooperatiflerinin sorunları ortaya konmuş ve çözüm önerileri tartışılmıştır.

Sonuçlar; Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatifleri'nin;

- Genel yapısı ve sorunları,
- Tarımsal girdi kullanımındaki payı,
- Çözüm önerileri şeklinde ortaya konmuştur.

Tekirdağ ilindeki 43 tarım kredi kooperatifinde 248 ortakla yapılan anket çalışması sonuçlarına göre tarım kredi kooperatiflerinin genel yapısı ve sorunları ile ilgili başlıca bulgular aşağıda sıralandığı gibidir:

- Tekirdağ ilindeki ortakların % 15,43'ü 31-40 yaş arasında, % 23,79'u 41-50 yaş arasında, % 56,85'i de 50 yaşın üzerindedir. Ortakların ortalama yaşı ise 53'tür. Aynı yörede Özdemir (1996) tarafından yapılan çalışmadaki anket sonuçlarına göre ise ortakların % 30'u 31-40 yaş arasında, % 30'u 41-50 yaş arasında ve % 40'ı 50 yaş üzerindedir. Bu durum Tekirdağ ilindeki tarım kredi kooperatifleri ortaklarının giderek yaşlandığını göstermektedir.
- Ortakların eğitim seviyeleri ile ilgili veriler incelendiğinde, ortakların % 45,16'sının ilkökul, % 19,76'sının ortaokul, %17,74'ünün ise lise veya dengi okul mezunu olduğu; Özdemir (1996) tarafından yapılan çalışmadaki anket sonuçlarına göre ise ortakların % 85,23'ünün ilkökul, % 1,14'ünün ortaokul, % 3,40'ının lise veya dengi okul mezunu oldukları ve iki çalışma arasındaki geçen süre zarfında ortakların eğitim seviyelerinin önemli ölçüde yükseldiği anlaşılmaktadır.
- Kendisi ile anket yapılan ortaklara, Tarım Kredi Kooperatifleri'nin hangi konular üzerine daha fazla eğilmesi ile ilgili olarak görüşleri sorulduğunda; % 49,59'u ortak ürünlerinin değerlendirilmesi ve ortakların yetiştirdikleri ürünlerin kooperatif

tarafından borçlarına karşılık olarak veya nakit para karşılığında alınması konusunda kooperatifin daha aktif olması gerektiğini; % 46,37'si kooperatiflerde görev yapan ziraat mühendisleri aracılığıyla kendilerine teknik bilgiler verilmesi ve eğitici çalışmalar yapılması hususu üzerine kooperatifin daha fazla eğilmesi gerektiğini; % 29,83'ü ise kooperatiflerin, ortakların tarımsal girdi teminine daha fazla önem vermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Aynı yörede Özdemir (1996) tarafından yapılan çalışmadaki anket sonuçlarına göre ise ortakların % 30'u üretim girdilerinin (kredi dahil) temini konusunda, % 25'i piyasanın tanzimi ve fiyat stabilizasyonu konusunda, % 20'si finansman konusunda, % 15'i ürünlerin işlenerek pazarlanması konusunda ve % 10'u eğitim konusunda kooperatiflerin daha aktif olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu iki çalışma arasında geçen süre zarfında, ortakların, ürün değerlendirilmesi ve eğitim faaliyetlerinin artırılması konularında kooperatiflerden beklentilerinin arttığı, girdi temini konusundaki beklentilerinde ise oransal olarak önemli bir değişim olmadığı görülmektedir.

- Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının, başka tarımsal amaçlı kooperatiflere ortak olup olmadıklarına ilişkin anket sonuçları incelendiğinde, ortakların % 42,74'ünün aynı zamanda Trakya Yağlı Tohumlar (Trakya Birlik) Tarım Satış Kooperatifleri'ne, % 6'45'inin Pancar Kooperatifleri'ne, % 4,03'ünün Marmara Birlik'e, % 4,03'ünün Damızlık Birliği'ne ve % 1,61'inin kalkınma kooperatiflerine ortak olduğu görülmektedir. Bu durum, Tekirdağ ilinde kooperatifçiliğin gelişmiş olduğunun önemli bir göstergesidir.
- Anket yapılan 248 ortağın, genel olarak kooperatifçilik ve kooperatif-devlet ilişkileri gibi konularla ilgili yargıları oransal olarak incelendiğinde, kooperatifi belirli bir ekonomik amacı gerçekleştirmek için ortakların bir araya gelip kurdukları ve yönettikleri bir kuruluş olarak görenlerin oranı % 65,72'dir. Kooperatifi devletin kurduğu, yönetimine müdahale ettiği ve denetlediği bir kuruluş olarak görenlerin oranı ise % 68,55'tir. Kooperatifi ortaklarca kurulan ancak devlet tarafından yönetilen bir kuruluş olarak görenlerin oranı % 64,11'dir.
- Kooperatifi ortakların sermayelerine göre yönetimde söz sahibi oldukları ve kardan pay aldıkları bir kuruluş olarak görenlerin oranı % 27,82; bu yargıya katılmayanların oranı % 52,82'dir.

- Anket sonuçlarından anlaşılacağı üzere, ortakların kooperatifçilik hakkında kafalarında net bir tanım bulunmamaktadır. Ortaya çıkan anket sonuçları, ortakların eğitim düzeyleri de göz önüne alındığında, ortakların kooperatifçilik konusundaki bilgileri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, kooperatifçiliğe ilişkin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yaygınlaştırılarak etkin ve verimli hale getirilmesi ve kooperatifçilik bilincinin topluma yerleştirilmesi için, öncelikle ülkemizdeki genel eğitim seviyesinin yükseltilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.
- Dünya’da önde gelen tarım kredi kooperatiflerinin, girdi temini, sigortacılık ve benzeri faaliyetlerden ziyade kredi kullanılması üzerine yoğunlaştıkları ve bu şekilde geliştikleri bilinmektedir. Ancak Türkiye’de, Tarım Kredi Kooperatifleri çok çeşitli alanlarda faaliyet gösterebilmektedir. Araştırma yöresindeki kooperatiflerin de benzer bir eğilim içerisinde buldukları görülmekte, bu kooperatifler üreticilerin kredi sorunlarını çözen bir yapıdan ziyade her türlü sorunu ile uğraşan kalkınma kooperatifleri görünümünde faaliyet göstermektedir. Kooperatiflerin kredi kullanılması, girdi temini, borca karşılık ürün alımı, pazarlama faaliyetleri ve sigorta acenteliği olmak üzere çok farklı konularda hizmet verdikleri belirlenmiştir. Bu durum, özellikle personelin uzmanlaşmasının önüne geçmekte ve hizmet kalitesi ile verimin düşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, Tarım Kredi Kooperatifleri’nin, girdi temini faaliyetlerini temel amacı bu olan tarım satış kooperatiflerine devretmesi ve kredi kullanılması konusunda daha fazla yoğunlaşması, tartışılması ve üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak belirlenmiştir.
- Tekirdağ ilinde bulunan 43 birim kooperatifte çalışan toplam personel sayısı 31.12.2010 tarihi itibarıyla 156’dır. Bu kooperatiflerin 27 tanesinde 3 veya daha az sayıda personel çalışmaktadır. İldeki kooperatiflerde çalışan ortalama personel sayısı ise 3,62’dir. Tekirdağ ilinde çalışan 156 personel, aralarında ilçe ve beldelerin de bulunduğu toplam 284 yerleşim biriminde hizmet vermektedirler. Kooperatiflerdeki personel sayısı yapılan işlerin giderek çeşitlendiği göz önüne alındığında oldukça yetersiz kalmaktadır. Personel sayısının yeterli olmaması çok sayıda olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzluklar başlıca şöyle sıralanabilir;
 - Tüm işlerle ilgilenilmesinden ötürü uzmanlaşma sağlanamaması,

- Saha çalışması yapılamaması,
 - Piyasa hareketlerinin takip edilememesi,
 - Mesai saatlerine riayet edilememesi nedeniyle kayıp zamanların çok olması,
 - Potansiyel hizmet alanları açılmaması,
 - Kooperatif-ortak ilişkilerinin geliştirilememesi,
 - Tahsilat yapılması için yeterli zaman kalmaması,
 - Kariyer geliştirme kurslarına katılmanın mümkün olmaması vb.
- Araştırma sırasında Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Tarımsal girdi kullanımındaki payı ile ilgili bulgular 2010 yılı itibariyle Türkiye geneli ve araştırma yöresi için ayrı ayrı hesaplanmış ve aşağıda sıralanmıştır:

Ülkemizde kullanılan

- Tohumluğun % 36,80'inin,
- Kimyevi gübrenin % 22,51'inin,
- Zirai mücadele ilaçlarının % 10,35'inin,
- Mazotun % 4,76'sinin ve
- Karma hayvan yeminin % 8,11'inin satışının Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından yapıldığı belirlenmiştir.

Tekirdağ ilinde ise

- Tohumluğun (buğday, arpa ve ayçiçeği tohumluğu ortalaması) % 31,42,
- Kimyevi gübrenin % 46,41,
- Zirai mücadele ilaçlarının % 12,37 ve
- Mazotun % 47'sinin satışının Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından yapıldığı belirlenmiştir.

- Görüldüğü gibi; kimyevi gübre, zirai mücadele ilacı ve mazot gibi tarımsal girdilerde, Tekirdağ ilindeki tarım kredi kooperatiflerinin, Türkiye genelindeki kooperatiflere oranla pazar paylarının daha yüksek oranda olduğu anlaşılmaktadır. Özdemir (1990) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye genelinde Tarım Kredi Kooperatifleri'nin 1982-1987 yılları arasındaki kimyevi gübre ve karma hayvan yemi satışı pazar payları belirlenmiştir. Buna göre, ülkemizde kimyevi gübre satışında kooperatiflerin pazar payının 1982-1987 yılları arasında % 27,84 ile % 40,05 arasında değiştiği, yem satışında kooperatiflerin pazar payının 1983-1985 yılları arasında % 7,10 ile % 11,30 arasında değiştiği görülmektedir. Bu iki çalışma arasında geçen süre zarfında Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Türkiye genelinde

gübredeki pazar payının ciddi bir biçimde azaldığı; yemdeki pazar payında ise önemli bir değişim olmadığı anlaşılmaktadır.

- Kooperatif ortakları ile yapılan anketlere göre, ortakların tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları kimyevi gübrenin % 84,96'sını, mazotun % 76,32'sini, zirai mücadele ilaçlarının % 46'20'sini, tohumluğun % 82,52'sini ve karma hayvan yeminin % 71,26'sını ortağı buldukları kooperatiflerden temin ettikleri belirlenmiştir. Buna göre, Tarım Kredi Kooperatifleri'nin, ortaklarının kimyevi gübre, mazot, tohumluk ve karma hayvan yemi gibi tarımsal girdi ihtiyaçlarının büyük bir kısmını karşıladığı, ortakların yalnızca zirai mücadele ilaçlarında diğer satış kanallarını kooperatiften daha fazla tercih ettikleri anlaşılmaktadır.
- Tarım kredi kooperatiflerinin, ortaklarının öncelikli ihtiyaçlarını karşılamaya dönük, üretici odaklı, dinamik ve daha demokratik bir teşkilat yapısı kurması ve ortaklar ile personelin, kooperatifin gelişmesine daha fazla katkı vermesi sağlanmalıdır. Ortakların kooperatiflerine daha fazla sahip çıkması, kooperatiflerinde ortaklarla yapılan işlemlerde bürokrasiyi mümkün olduğunca ortadan kaldırması, gelir-gider müspet farkından ayrılan risturnların, ortaklara kooperatifle olan işlemleri oranında dağıtılması veya sermayelerine eklenmesi sağlanmalıdır. Çalışmamız çerçevesinde yapılan anket sonuçlarına göre ortakların ortalama yaşının 53 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kooperatiflerin daha farklı ortak profillerine yönelmesi ve gençler ile bayanlardan daha fazla ortak almayı hedeflemesinin, kooperatiflere farklı bir bakış açısı ve dinamizm kazandırılması açısından faydalı olabileceği düşünülmektedir.
- Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin kooperatif tanımına göre, kooperatifler serbest piyasa ekonomisinde yer alan diğer kuruluşlardan, yani iş dünyasından farklıdırlar. Çünkü kar amacı gütmeyen, temel ilkeler ve değerlere göre organize olmaktadır. Bunun yanında, kooperatifler, yardım, kişisel sorumluluk, demokrasi, eşitlik ve dayanışma gibi değerlere de sahiptirler. Geleneksel olarak kooperatif ortaklarının, dürüstlük, açıklık, sosyal sorumluluk, başkalarına özen gösterme ve başkalarını önemseme gibi etik değerlere de sahip oldukları varsayılmaktadır. Ayrıca kooperatiflerin sadece ekonomik bir oluşum olmadığı ve müteşebbisliğin geliştirilmesi, gelir dağılımındaki bozukluğun giderilmesi, işsizliğin azaltılması, yaratıcı-yenilikçi gelişmelerin sağlanması ve sosyal adaletin geliştirilmesi gibi toplumsal konularda da yararları oldukları bilinmektedir. Demokratik, gönüllü ve

ekonomik bir yapılanma olarak kooperatif girişimciliği, küresel dünyanın gelecekteki dengeleyici modellerinden bir olmaya adaydır.

- Diğer taraftan, küreselleşen dünyada, kooperatifçilik ilkelerine uygun geleneksel kooperatiflerin değişime zorlandıkları bir gerçektir. Kooperatiflerin, piyasa ekonomisi içinde daha çok üretici çıkarlarını kollamayı amaçlayan savunmacı bir anlayıştan, üreticilerin de sanayileşme ve küreselleşmeden pay alma yönünde atağa geçmesi anlayışıyla yapısal değişimlere uğradıkları ve daha agresif davrandıkları gözlenmektedir. Yaşanan gelişmeleri değerlendirirken, bu oluşumların, geleneksel kooperatiflere atfedilen sorunları ne ölçüde çözebildikleri ve kooperatifçilik ilkelerine ne derece uygun hareket ettikleri tartışılması ve üzerinde durulması gereken en önemli konulardır.
- Kooperatiflerde yaşanan değişim sürecinden doğal olarak Tarım Kredi Kooperatifleri de etkilenmektedirler. Ticaret içerisinde rekabetin artması ve buna bağlı olarak karlılığın azalması, ekonomik yaşantı içerisindeki unsurların devamlı olarak kendilerini geliştirmesi gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Bu gelişime ayak uyduramayan kurumlar ise yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.
- Ekonomik anlamda tek dayanakları, sahibi oldukları topraklar olan küçük ölçekli tarım üreticilerinin, tarımın kapitalistleşmesine ve bu yüzden tarım arazilerinin giderek daha az elde toplanmasına karşı durabilmeleri mümkün değildir. Bu süreci, küçük üreticilerin bilinçsizce yaptıkları ve rasyonel olmayan tarımsal mekanizasyon yatırımları daha da hızlandırmakta, genellikle kredi kullanılarak alınan traktör, biçerdöver v.b. tarım alet ve makinelerine ait taksitlerin geri ödenememesi, tarım arazilerinin satılmasına yol açmaktadır. Her ne kadar bu durum tarımda verimliliği artırmak isteyen ülkeler açısından arzulanan bir sonuç olsa da, yaşanan sürecin kooperatifçilik açısından da ele alınması gerekmektedir. Genellikle küçük ölçekli üreticilerin bir araya gelerek kurdukları kooperatifler, bu üreticilerin yavaş yavaş yok olması ve toprakların tek elde toplanması sürecinde bir paradoks ile karşı karşıya kalmaktadırlar.
- Bu durumun, Tekirdağ ilindeki kooperatiflere yansımalarının, fiyat ve ortaklara sunulan hizmet konularında yaşanan sorunlarla kendini gösterdiği belirlenmiştir. Büyük toprak sahiplerinin kullandıkları tarımsal girdi miktarları, tarımsal faaliyetleri ile doğru orantılı olarak daha yüksek seviyelerde olmaktadır. Diğer bütün mamullerin satışında olduğu gibi, tarımsal girdilerin satışında da toplu yapılan alımların

fiyatlarının, perakende yapılan alımların fiyatlarından daha düşük olduğu bilinmektedir. Bu noktada, Tekirdağ ilinde tarım alanında faaliyet gösteren çok sayıda özel bayi bulunduğunu belirtmek gerekir. Büyük tarımsal işletmelerin sahipleri toplu alım yaptıkları için, gübre, tohumluk ve zirai ilaç gibi tarımsal girdileri kooperatiflere kıyasla özel bayilerden daha uygun fiyatlarla tedarik edebilmektedirler. Bayiler tarafından kayıt dışı olarak yapılan satışlar da kooperatiflerle bayiler arasındaki fiyat makasının açılmasında önemli bir etken olabilmektedir. Ayrıca fiyat konusunda bayiler kooperatiflerden çok daha esnek davranabilmektedirler. Örneğin, bayilerin herhangi bir ürünü müşterisine maliyetinin altında satması ve bu müşterisine maliyetinin altına sattığı üründen dolayı ortaya çıkan zararını, başka bir üründen elde edeceği yüksek kar ile karşılaması mümkünken, kooperatif personelinin böyle bir hareket alanı veya yetkisi bulunmamaktadır. Ayrıca kooperatif personeline böyle bir yetki verildiği takdirde, ortaklara farklı fiyatla mal satılmasının, kooperatifçilik değerlerinden biri olan eşitlik olgusuna ne denli uygun olacağı da, üzerinde durulması gereken başka bir konudur.

- Kooperatiflerin fiyat konusunda tüccarlarla veya özel bayilerle rekabet edememesi durumu, orta ve uzun vadede kooperatiflerin satışlarının düşmesine ve satış gelirlerinin azalmasına yol açmaktadır. Bu durum, zayıflayan kooperatiflerin mevcudiyetini tehlikeye atan bir sürecin başlangıcı olmaktadır. Ekonomik anlamda zayıflayan kooperatiflerin, ortaklarına verdikleri hizmetin kalitesi de aynı ölçüde düşmektedir. Bu noktada karşımıza Tekirdağ ilindeki kooperatiflerin rekabet edebilirlik ve hizmet kalitesi ile ilgili sorunları ortaya çıkmaktadır. Tekirdağ ilinde tarımsal girdi temini ile uğraşan büyük tüccarlar bulunmaktadır. Yüksek miktarlarda tarımsal girdi satışı yapan bu işletmeler, kendilerine özgü çalışma sistemleri geliştirerek Tarım Kredi Kooperatifleri'ne oranla daha esnek hareket edebilmelerinin avantajlarını kullanmaktadırlar. Bu işletmeler, müşterilerine, aldıkları ürünlerini evlerine kadar teslim etme, hasat zamanına kadar vadeli satış yapabilme, ürünlerini değerlendirme ve borca karşılık ürün alımı gibi konularda hizmet vermektedirler. Özellikle üreticilerin aldıkları tarımsal girdilerin tüccarlar tarafından evlerine veya depolarına teslim edilmesi, bu işletmelerin, servis için gerekli araçlara sahip olduğunu göstermektedir. Ancak Tekirdağ ilindeki kooperatiflerin birçoğunda bu hizmeti verebilecek yeterli araç ve personel bulunmamaktadır.
- Kooperatif personelinin ortaklara bakış açısında da değişiklik sağlanmalı ve kooperatiflerin gerçek sahiplerinin ortaklar olduğu ve dolayısıyla kooperatif

personelinin gerçek işverenin ortaklar olduğu bilinci geliştirilmelidir. Bunun yanında, ortakların dilek ve şikayetlerine önem verilmeli ve ortaklardan gelen talepler hızlı bir biçimde çözüme kavuşturulmalıdır.

- Kooperatifler için esas olan, ortaklara hizmette tatminkar ve kesintiye uğramayan bir işletme olarak varlığını sürdürmektir. Bu ise ancak yeterli insan kaynağı ve araç gereçle mümkün olabilir. Çalışmamızın ilgili kısımlarında belirtildiği üzere Tekirdağ ilindeki kooperatiflerde çalışan personel sayısı ve araç varlığı, personelin yapmak zorunda kaldığı çok çeşitli görevler de göz önünde bulundurulduğunda, uzmanlaşma ve işbölümü açısından uygun değildir. Kooperatiflerin rasyonel birer işletme olarak varlıklarını sürdürebilmeleri ve ortaklara sunulan hizmetlerde uzmanlaşabilmeleri için mutlak suretle verimsiz kooperatiflerin birleştirilmeleri ve tabela kooperatifi görünümünden kurtarılarak, çeşitli alanlarda uzmanlaşmış yeterli sayıda personel ve araç-gereçle takviye edilmeleri gerekmektedir. Bu birleştirmelerin, kooperatiflerin güçlü bir yapıya kavuşturulması, yönetim ve işletme giderlerinin azaltılması, motorize ekiplerle yerinde ve etkin hizmet sunulması, personel eksikliğinin olumsuzluklarının bertaraf edilmesi, otokontrol sisteminin uygulanması, faaliyetlerin ve hizmet çeşitliliğinin artması ve rekabet edebilme kapasitesinin artırılması gibi uzun vadede çeşitli faydaları öngörülebilir. Ancak bu şekilde kooperatifler büyük bayi ve tüccarlarla rekabet edebilecekler; yüksek fiyat ve hizmet sunma konusunda yaşadıkları sorunları ortadan kaldıracaklardır.
- Bunun yanında, tarımsal girdilerin çevreye zarar vermeden kullanılması ve olası yan etkilerin en aza indirilmesini hedefleyen çiftçi eğitimlerine de daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Ayrıca Tekirdağ ilindeki kooperatiflerin hiçbirinde arıcılıkla ilgili tarımsal girdilerin satılmadığı veya balıkçılıkta önemli ölçüde kullanılan mazotun satışına yönelik bir girişim olmadığı dikkate alındığında, kooperatiflerin yalnızca bitkisel ve hayvansal (et ve süt üretimine yönelik) üretim faaliyetleri ile sınırlı kalmayıp alternatif tarımsal faaliyetlerde kullanılan tarımsal girdilerin tedarikine de önem vermesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.
- Araştırma sırasında ortakların önemli bir kısmı, kooperatiflerdeki ürün alımı faaliyetlerinin artırılması yönündeki düşüncelerini belirtmişlerdir. Bu noktada asıl görev, kooperatiflerden daha fazla üst birliklere düşmektedir. Çünkü birim kooperatiflerin, alınan ürünlerin fiyatlandırılması, depolanması, sevkiyatı veya pazarlanması gibi faaliyetleri tek başlarına yürütebilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle ürün alımı ile ilgili organizasyonun bölge birlikleri veya Merkez Birliği

tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Bu nedenle üst birliklerin, ortakların ürünlerinin iç ve dış piyasalarda değerlendirilmesine dönük dinamik bir pazarlama ağı oluşturması ve birim kooperatiflerin ürün toplama ve depolama konusunda uzmanlaşmasını sağlaması gerekmektedir.

- Dünyada önde gelen tarım amaçlı kooperatiflerin tümünün sahibi oldukları kooperatif bankaları bulunmaktadır. Uluslararası Kooperatif Bankaları Birliği'ne göre kooperatif bankası, ihtiyaç duyulan kredi ve diğer bankacılık hizmetlerine daha uygun koşullarla ulaşmak üzere, genellikle aynı yerleşim yerinde yaşayan ve aynı işi yapan kişiler tarafından, kooperatif ilkelerine göre kurulan ve yönetilen bir kuruluştur. Kooperatif bankası konusu, Türkiye genelinde yaklaşık 1 milyon ortağı bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri'ni, dünyadaki türdeşlerinden ayıran en önemli eksikliklerdir. Bu nedenle, tarım kredi kooperatiflerinin bir banka kurarak mevduat toplama, kredi işlemleri ve sigortacılıkta tarımsal kesimin öncü kuruluşu olmayı hedeflemesi gerekmektedir. Kooperatif bankasının kurulması, tarım kredi kooperatiflerinin kredi kaynaklarının yeterli düzeye gelmesi ve mali bağımsızlığına kavuşması açısından da önemlidir.

Sonuç olarak, Tarım Kredi Kooperatifleri'ni daha çok katma değer yaratan ve yenilikçi bir anlayışa kavuşturmak ve gelişmiş ülkelerdeki kooperatifler düzeyine getirebilmek için, kooperatif girişimciliğinin daha etkin hale getirilmesi gerekmektedir. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin, dünya kooperatifçiliğinde izlenen gelişmeleri de dikkate alarak, değişen küresel ve yerel piyasa koşullarına daha hızlı bir biçimde adapte olabilmesi, ortaklarının temel ihtiyaçlarına daha hızlı, rasyonel ve tatminkâr biçimde cevap verebilmesi ve daha rekabetçi bir zihniyetle çalışacak bir işletme stratejisine kavuşturulması gerekmektedir.

9.KAYNAKLAR

- Anonim (1990). T.O.B.B. İktisadi Raporu. Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara.
- Anonim (2011-a). Gübretaş 2011 Faaliyet Raporu. Gübre Fabrikaları Türk A.Ş., İstanbul.
- Anonim (2011-b). Tekirdağ Tarım Raporu 2010. T.C. Tekirdağ Valiliği Tarım İl Müdürlüğü Tarım Raporu 2010, Tekirdağ.
- Anonim (2011-c). Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim (2011-d). Tarım Kredi Kooperatifleri Anasözleşmesi. www.tarimkredi.org.tr (erişim tarihi, 24.12.2011).
- Anonim (2012). Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri İstatistik Yıllığı. Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim (2013-a). Türkiye Yem Üreticileri Birliği Web Sitesi. www.turkiyeyembir.org.tr (erişim tarihi, 13.01.2013)
- Anonim (2013-b). Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Web Sitesi. www.enerji.gov.tr, (erişim tarihi, 12.12.2013)
- Anonim (2014). Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Web Sitesi. www.tarim.gov.tr/GKGM (erişim tarihi, 01.03.2014)
- Cengiz İ (2007). Sermaye Yapısı Belirleyicilerinin Uygulanabilirliğinin Test Edilmesi: Türkiye Tarım Kredi Kooperatiflerinde Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.
- Çelik N (2000). Tarımda Girdi Kullanımı ve Verimliliğe Etkileri. Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, İktisadi Sektörler ve Koordinasyonlar Genel Müdürlüğü, Tarım Dairesi, Ankara.
- Çıkmın A, Karacan AR (1994). Kooperatifçiliğin Başarısını Etkileyen Faktörler. Genel Kooperatifçilik, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 371-381.
- Demir E (2003). Tarım Kredi Kooperatiflerinin Kooperatif İşletmeciliği Yönünden Analizi-Ankara Bölge Birliği Örneği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.
- Geray C (1992). Kooperatifçiliğin Dünya’da ve Türkiye’deki Nicel Gelişimi. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 47:427-441.
- İnan İH, Gülçubuk B, Ertuğrul C, Kantürer E, Baran EA, Dilmen Ö (2000). Türkiye’de Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi. Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik Kongresi, 145-176, Ankara.
- İnan İH (2004). Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve Avrupa Birliği Modeli. İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2004-40, İstanbul.
- Mülayim ZG (2013). Kooperatifçilik. Yetkin Yayınları, 583 s, Ankara.
- İnan İH (2008). Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli. İstanbul Ticaret Odası Yayınları No:73, 279 s, İstanbul.

- K.H.G.M. (2005). Türkiye’de Üretilen Tarım Ürünlerinin Üretim Girdileri Rehberi, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kıracı M (2001). Tekirdağ İli Şarköy İlçesi Bağcılığının Mevcut Durumu, Üreticilerin Sorunlarının Çözümüne İlişkin Örgütlenme Olanaklarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.
- Köstekli Ş (2005). İstihdam Stratejileri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özçelik A, Güneş E, Artukoğlu M (2005). Türkiye’de Tarımsal Kredi: Sözleşmeli Tarım ve Üretici Örgütleri Üzerinden Kredi Uygulamaları. Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik Kongresi, 961-985, Ankara.
- Özdemir G (1990). Türk Tarımında Girdi Kullanımında Kooperatiflerin Payı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara.
- Özdemir G (1996). Tekirdağ İlinde Tarımsal Kooperatiflerde Kooperatif Ortak İlişkileri. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara.
- Rehber E (2006). Tarımda Yeni Nesil Kooperatifler. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Türk Tarım Dergisi, 171:40-43.
- Rehber E (2007). Tarımda Örgütlenme ve Sorunları. Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Bursa.
- Serinikli İ, İnan İH (2010). Küreselleşme Sürecinde Tarım Kredi Kooperatifleri ve Küreselleşmenin Tarım Kooperatiflerine Etkisi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 17: 19-27.
- Sipahi M (1994). Harran Ovasında Mekanik Scrapperle Yapılan Tesviye Çalışmalarında Zaman, Yakıt Tüketimi ve İş Başarıları. Şanlıurfa.
- Şengül H, Güneş E, Artukoğlu M, Kızılaslan H (2009). Tarımsal Girdi Kullanımı ve Politikaları. Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Adana.
- T.E.A.E. (2011). Tarımsal Veriler, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- TUİK (2012). Tarımsal Üretim İstatistikleri. www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.05.2012)
- TUİK (2014). Tarımsal Üretim İstatistikleri. www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 15.03.2014)
- Yamane T (1967). Temel Örnekleme Teorisi. Prentice-Hall, New Jersey.
- Yavuz F, Atsan T (2003). Türkiye Tarımsal Eğitim, Araştırma ve Yayım Sisteminin ABD ve AB ile Mukayesesi. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türktarım Dergisi, Ankara.
- Yavuz F (2005). Türkiye’de Tarım. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum.
- Yercan M (2007). Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler. Tarım Ekonomisi Dergisi, 13: 19-29.
- Yüksel Ş (2006). Kooperatiflerde Örgüt Kültürü. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara.

TEŞEKKÜR

Çalıőmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve yüksek lisans tezimin konusunun seçiminde ıőık tutan, çalıőmam boyunca yapıcı ve yönlendirici fikirleri ile bana daima yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Günay GÜNGÖR'e, yüksek lisans eğitimim boyunca bana her konuda yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Binnur KAPTAN'a, Doç. Dr. Okan GAYTANCIOĞLU'na ve Tarım Ekonomisi Bölümü'nün diğer öğretim üyeleri ve araştırma görevlilerine, eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan sevgili annem Havva ATİK ve babam Ersin ATİK'e ve çalıőmam süresince gösterdiği anlayıştan dolayı sevgili eőim Özben ATİK'e içtenlikle teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

27.04.1985 tarihinde Bingöl'ün Kiğı ilçesinde doğdu. İlköğretim ve lise öğrenimini Tekirdağ'da tamamladı. 2004 yılında başladığı Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'nden 2008 yılında mezun oldu ve askerlik görevini tamamladıktan sonra 2009 yılı Eylül ayında Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. 2009 yılında T.C. Ziraat Bankası'nda başladığı iş hayatına 2010 yılından itibaren Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri'nde devam etmektedir.